

TM 1030

Hunc librum Musis
suis inservientem
iure possidet
Theodor Mahlmann

Theodor Mahlmann
von Åkars Antikvariat
August 1993

leider fehlen:

Pars prima

Pars secunda

"der naturwissenschaftliche und
photographische hervorragende
woestianer N[ils] Wreters" Uppsala
"bedeutsamster Name," von die
Mitte des 19. Jhs." R 663 VI 1983

* 1905 + 1764.

I. N. 7.
PRÆNOTIONUM
THEOLOGI-
CARUM
PARS TERTIA.

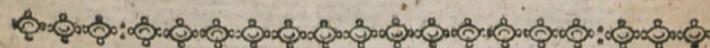
IN QUA
OBLIGATIO HOMINIS

AD
RELIGIONEM, VOLUNTATI DIVI-
NÆ CONFORMEM,

CONTRA
IRRELIGIONARIOS
DEFENDITUR ET VINDICATUR.

AUCTORE
NICOLAO WALLERIO,^{1766.}

S. S. Theol. Doct. & Professore, ad Regiam Academ. Upla-
1766-1764 liensem, Regio, Ord. & Kalseniano.

STOCKHOLMIAE, A. O. R. 1758.

Typis & Sumtibus Directoris LAUR. SALVI

Nicolaus Wallerius me prospicit

Αστ. XVII: 24.

Ο Θεός ὁ παῖς τὸν κόσμον καὶ πάντας τὰ ἐν αὐτῷ, ὃτῳ γέγονε καὶ γῆς κύριῳ ὑπάρχων - - -

ΜΑΤΘ. IV: 10.

Γίνεσθαι σατανᾶ γέγενται γαρ Κύριον τὸν Θεόν σὺ προσκυνήσεις καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις.

PRÆFATIO.

Quamprimum animo convictus est homo existere Deum, absolute perfectum, omniscium, omnipotentem, independentem, à Quo omnes res & speciatim homines, non modo qua primam existentiam, sed etiam ejus continuationem, omnesque agendi vires, plene & sine limite dependent; exsurgit in mente ejus idea perfectæ obligationis, suas actiones liberas ad Dei voluntatem conformandi, Eumque complete colendi & honorandi. Ejusmodi cum natura humana habet religio nexum, non vero talem, quo illa esset completum determinans hujus, & quo homo, contra rectæ rationis principia, in idolum converteretur ex Divinitate & humanitate conflatum.

: 2

An-

Præfatio.

Anno proxime præterlapso, Londini publicavit, *David Humo*, princeps eorum, qui præsenti tempore Deistæ apud Anglos adpellantur, *Four dissertations &c. h. e.* Quatuor dissertationes, quarum 1.) agit de naturali historia religionis, 2.) de passionibus, 3.) de Tragoediis, 4.) de regulis gustus. Prima harnm multa continet paradoxa, quæ, ut & aliud hujus viri scriptum, quod §. 139. breviter confutavi, haud obscure significant; hunc aut esse retum Philosophicarum plane ignarum, aut nimio alii contradicendi studio abreptum: Largitur enim notionem existentiæ Divinæ esse adeo claram & perspicuam, ut nemo sanus de ea dubitet, primaque idcirco religionis fundamenta neget; nihil tamen minus contendit, religionem ex humana natura suam non derivare originem. Si principia, quibus nititur religio, sibi habuisset cognita, eaque intellexisset, quæ modo breviter attulimus, & in præsenti tractatione fusi demonstramus, opinionem tam ab-

Prefatio.

absurdam & sibi ipsi contradictoriam non formasset. Argumenta, quibus pro hoc suo phantasmate pugnat, adeo exigu sunt ponderis, ut proposita, merito judicentur confutata.

1:0) Quamvis, inquit, homines semper habuerint conceptum entis omnipotentis, easdem tamen in religionis negotio inde non formarunt conclusiones: Nam datur infinita religionum diversitas, populique reperiuntur sine omni religionis sensu. Ergo religio in natura humana non aequae fundatur, ac philautia, amor sexus, aliisque naturæ instinctus. Nescit adversarius in hac objectione distinguere inter religionem, in genere spectatam, & varium ejus modum. Fateor hunc apud diversas differre gentes, sed an inde sequitur eas ductu suæ naturæ non cognoscere suam, ad Deum colendum, obligationem? Non arbitror. Neque cre
): (3 do

Præfatio.

do alium, præter Humium, esse in arte ratiocinandi adeo imperitum, ut talis formet conclusionem. Sed ut videat adversarius, quam inepte ex suis præmissis colligat, cum proprio jugulemus gladio: *Licet omnes homines habeant eundem conceptum amoris proprii, quia tamen infinita diversitate eum exercent, hic instinctus non est in natura humana fundatus.* Quod mihi ad hanc instantiam respondes, id tibi responsum esto. Quod de populis, religionis sensu parentibus, ex Hontani itinerario aliisque impuris & falsis fontibus ostendere conatur hic adversarius, id ad tedium usque confutarunt plurimi, & demonstrarunt maximam, hoc commento, populis inferre injuriam.

2:do) Garrit idem Adversarius, *principia quibus nititur religio, esse omnium minime universalia, quia possent per circumstantias mutari, immo an-*
nibi-

Præfatio

nihilari. Sed hoc æque est impossibile ac negare existentiam Dei, & omnimodam hominum ab Illo dependentiam. Ergo principia religionis in nihilum redigi nequeunt, neque ullam, pro diversitate circumstantiarum patiuntur mutationem : Nam licet omnes homines ex principiis positis , per errorem , non easdem formant conclusiones , inde tamen ad mutationem & particularitatem principiorum non nisi ineptissime colligitur.

3:0) *Si humanum genus , pergit idem adversarius , à primo ejus consideramus ortu , Polytheismum , seu , idolatriam , primam & antiquissimam inveniemus religionem : Hanc enim omni tempore dominantem fuisse , docet omnis ævi historia , ostenditque ipsa ratio , quia tempore , quo homines suæ inscitiae propriæque cogitandi vi relictæ fuero , maxima eorum pars non nisi*

Præfatio.

nisi confusum valde & turbatum de
Deo habere potuit conceptum: Nam
& que videtur inconveniens tribuere
menti humanæ, in initio rerum, veram
de Deo notitiam, ac statuere homines
prius in splendidis habitasse ædificiis,
quam tuguriis, omni destitutis ornatu.
Ex his fluere credit impossibile esse, ut
cognitio unius Dei, quæ est fructus
judicii, magis exercitati, primam con-
stituerit religionem. En! supremam
hujus viri stultitiam, qua non modo hi-
storiam sacram, sed & omnem rationis
usum longissime à se rejicit. Docet sa-
cer scriptor primum hominem nulla in-
scitia nullaque ignorantia, Deum recte
colendi, laborasse, sed sufficienti intel-
lectus luce & sanctitate voluntatis or-
natum fuisse. Idem affirmant siores
gentilium, & evidenti argumento osten-
dit recta ratio, vid. §. 25. hujus tra-
stat. Tempus ergo primorum homi-
num inscitiæ, quod fingit noster adver-
fari-

Præfatio.

sarius, repugnat omni veritati. Fateor ex historicis patere documentis, maximam hominum partem, ante Natum Christum, commutasse verum Dei cultum in turpem idololatriam. Sed an inde sequitur Ethnicismum fuisse primam religionem? Non putaverim; Nam historia gentilium ad initium mundi se non extendit, & recta ratio, ut modo observavi, contrarium evincit. Quam certum est, cognitionem existentiæ Divinæ esse menti humanæ insitam, tanta quoque gaudet perspicuitate, polytheismum naturæ humanæ repugnare. Gentiles ergo ex rationis non usu, sed abusu, in idololatriam esse prolaplos, evidenter ostendit gentium Doctor, Apostolus Paulus, Cap. i. ad Romanos. Neque similitudo illa de tuguriis & domibus, ab adversario allata, contrarium evincit, sed potius ostendit, primos homines magis de animæ coram Deo puritate, & simplicitate, quam exter-

Præfatio.

terno & ambitioso corporis cultu fuisse sollicitos.

4:0) Eodem, quo incepit noster adversarius, animo, impiissimam continuat disputationem: *Si*, inquit, *ex consideratione rerum*, *in hoc mundo adspectabili creatarum potuissent homines elicere cognitionem unius Dei*; *polytheismus non fuisset possibilis*, *sea phænomena naturæ*, *que sensibus nostris quotidie obversantur*, *sibi ita opponuntur* (*Ex. gr. procella evertit optimum naturæ & artis opus*; *imbris eximit nobis splendorem solis &c.*), *ut cogamur admittere plures certæ potentiae Deos*. Resp. 1.) In prima Prænot. Theol. parte demonstravimus, *ex contemplatione rerum creatarum ad existentiam unius Dei evidentissime colligi*, *ut adeo magnam in argumentando prodat hic adversarius ignorantiam*.

2.) Si-

Prefatio.

2.) Simul in eadem Prænot. parte evi-
cimus, polytheismum esse rectæ ratio-
ni adeo inimicum, ut nemo sagus eum
statuat. 3.) Inde quod quædam naturæ
phænomena, ex limitatione rerum, si-
bi opponantur, non nisi ineptissime
colligitur ad Deorum pluralitatem, nam
quicquid reale est in tota universitate,
id non multiplicem, sed unicam & su-
premam arguit causam.

Quod ultimo tandem loco evomit
idem calumniator, scilicet, religio-
nem, qua unus colitur Deus, bella ex-
citasse, & plus mali generi humano
intulisse, quam immolations homi-
num apud gentiles, id adeo est absur-
dum, & ab omni veritate alienum, ut
nulla egeat confutatione, præsertim,
qvum ex Tertia Prænotionum Theolo-
gicarum parte, quam luci publicæ nunc
trado, luculenter pateat, religionem
qua unus verus colendus est Deus, in-
con-

Præfatio.

concuſſo niti fundamento, omnesque
Irreligionarios non niſi valde insipienter
& contra omnem rectae rationis
uſum ſe ei opponere. Dabam Upſaliæ
die 6. Septembris A. O. R.

1758.

F. N.

I. N. S. S. T. P. F. & S. S.
PRÆNOTIONUM THEO-
LOGICARUM
PARTIS TERTIÆ
SECTIO PRIOR
THETICA.

CAP. I.

DE

JURE DEI IN CREATURAS.

§. I.

Deo plenarium & illimitatum in omnes
creaturas competit jus, scilicet dominium.
Nam omnis creatura totusque hic
mundus, qua suam substantiam,
existere nequit, nisi per creationem, quam
Deus liberrime instituit, prout in Parte 1.
demonstravimus. Eodem modo ex parte 2.
est perspicuum, singulas creaturas cum to-
to eorum ordine, & agendi viribus, quo-
ad suam in existendo continuationem,

PARS III.

A

con-

2

conservatione & concursu Divino ita depen-
dere, ut si vel ad momentum temporis De-
us eis suam subtraheret aetivitatem, nihil
agere possent & annihilarentur. Omnes u-
sus & fructus rerum creatarum proveniunt
ex earum ordine & agendi viribus. Deus
ergo pro arbitrio suo disponere potest de
omnium & singularum creaturarum non
modo substantiis, sed usibus quoque & fru-
ctibus, qui ex illis proveniunt, idque abs-
que omni limitatione & restrictione, nam
est ens vere infinitum & ab alio quovis in-
dependens. Elucescit ex modo demonstra-
tis, Divinis perfectionibus, quae in creatio-
ne, conservatione & concursu se exse-
runt, esse conveniens, ut pro arbitrio pos-
sit Deus disponere de rebus creatis. Neque,
praeter convenientiam cum perfectionibus
Divinis, aliam agendi & volendi normam
habet Deus (§. 77. P. 1.). Itaque, qvum
moraliter possibile id dicatur, quod recti-
tudini aetionum non repugnat, & juris
nomine veniat facultas id agendi moralis,
quod salva actionis rectitudine fieri potest;
patet Deo competere jus prorsus illimita-
tum, pro arbitrio disponendi de omnium
creaturarum substantiis, usibus & fructibus.
Sed hoc jus Domini nomine venit. Deo igitur
competit dominium in creaturas omnes
& singulas plenarium & illimitatum.

§. 2.

De Jure Dei in creaturas.

3

*Ex modo demonstratis intelligitur. Summam
Dei excellentiam & absolutam independentiam,
conjunctionem cum omnimoda creaturarum omni-
um & Deo dependentia esse fundamentum domi-
nii Dei in creaturas. Nam ex creaturarum
omnium à Deo per creationem & conserva-
tionem dependentia, qua existentiam o-
mnisque agendi vires & potentias, fluere
vidimus Deum pro arbitrio disponere posse
de singularium creaturarum substantiis, usi-
bus atque fructibus (S. 1.). Similiter ostendim-
us ex absoluta Dei perfectione sequi, E-
ius non agnoscere aliam volendi & agendi
regulam, quam convenientiam rei cum
perfectionibus Divinis, hisque congruum
esse laudatum dominitum, & ob absolutam
Dei independentiam ab alio quovis inde-
pendens.*

Hoc dominii Dei in creaturas fundamen-
tum stabilit etiam Scriptura S. Nam Aposto-
lus Paulus Act. 17: 24. seq. ex creatione
& omnimoda creaturarum à Deo depen-
dentia, nec non omnisufficientia Divina,
colligit Deum esse Dominum cœli & terræ,
h. e. omnium rerum creatarum. Idem do-
cet Prophetæ Daniel Cap. 5: 27. gravissi-
mis verbis Belsazarem castigans, quod con-
tra Dominum cœli se extulerit, in Cujus ta-

A 2

men

men manu sunt ejus & omnium hominum animæ, & penes Quem totum nostrum est iter, h. e. à Quo omnimode dependemus. Taceo alia plura Scripturæ loca, quæ dominium Dei in creaturas ex eodem derivant principio.

§. 3.

Dominium, quod breviter delineavi (§. 1., 2.), exercet Deus in omnes creaturas, & specialiter in homines. Nam Deus actu ipso non modo est ens absolute perfectum & independens, sed etiam creaturas in existendo conservat, h. e. continuat suam voluntatem de earum existentia, quæ tam diu existunt, quam diu Deus eas existere vult. Prout in Part. I. & 2. demonstravimus. Sed substantia est essentia existens (§. 1126. Syst. Met.). Ergo Deus actu ipso exercet jus suum, pro arbitrio disponendi de creaturarum omnium substantiis. Præterea actu ipso gubernat omnes & singulas creaturas, omnes earum actiones ad bonas dirigendo fines (§. 17. P. 2.). Itaque actu ipso creaturis suis utitur, prout fines illi exigunt, & eorundem finium intuitu, fructus, ex illis provenientes, dirigit. Gubernatio autem Divina est liberrima, nam est actus voluntatis Divinæ. Deus ergo jus suum, quod habet, pro arbitrio disponendi de usu & fructu rerum, actu ipso exer-

exercet. Ergo Deus actu ipso exercet dominium in creaturas, & ideo in omnes homines.

§. 4.

Ex haec tenus ostensis deducimus I.) *Deum hoc dominio, quamdiu existunt creature, se nunquam abdicare posse.* Nam si posset, tunc, quia dominium illud fundatur in suprema Dei excellentia & independentia, coniuncta cum omnimoda creaturarum ab Illo dependentia (§. 2.), desineret Deus aliquando esse ens abs perfectum & independentis, ipsaque creature per creationem, conservationem, & gubernationem aliquando non dependerent à Deo. Quod absurdissimum.

II. *Necessarium esse at homo non suo, sed Dei arbitratu suas determinet actiones liberas, seu, ut omnes suos actus liberos, tam internos quam externos ad Divinam voluntatem conformet.* Fingamus hoc non esse necessarium, sed hominem posse proprio arbitratu, seposita vel neglecta Dei voluntate, vel quosdam vel omnes, qui ex libertate pendent, determinare auctus. Liceret ergo homini vel in omnibus vel quibusdam auctibus, se non servum, sed dominum, non dependenter, sed independentem, constituiere. Hoc autem illimitato Dei in homines dominio,

ipiusque hominis à Divino Numine omnimodæ dependentiæ è diametro adversatur. Homo ergo necessitate quadam adstringitur ad componendos omnes actus internos & externos ad Dei voluntatem.

Indubitatum est axioma: *Servum eo usque ad voluntatem domini sui se componere debere, quo usque ab illo dependet. Et dominium illud exzendentur.* Habet Deus illimitatum in omnes homines dominium, hominesque à Deo omnimode dependent. Ergo in omnibus & singulis debent se conformare ad Dei voluntatem.

Necessitas hæc, qua homo adstringitur, actiones suas voluntati Divine conformare, non est nisi moralis. Nam versatur circa actiones hominum liberas, quæ ab omni necessitate & absoluta & physica sunt immunes (per Princip. Psych. Emp.), nec admittere possunt nisi moralis, quum ob rectionem actionum, voluntate Divina determinatam, alteri quam ferat hæc rectitudo, non licet homini suas instituere actiones (§. 4, n. 2.).

Eadem hæc necessitas, à parte Dei, est conjuncta cum jure statuendi malum passionis in eos, qui voluntati Divine non satisfaciunt. Omne jus infert facultatem moralis agendi id, quod

quod rectum est, ideoque realitatem & perfectionem importat, utpote rectitudini actionum congruam. Quare jus statuendi malum passionis in eos, qui voluntati Divinæ non satisfaciunt, non nisi realitatem & perfectionem involvit. Adeoque si Deus hoc jure destitueretur, dominium, quod in res creatas & homines habet, utpote aliqua compossibili realitate carens, non esset illimitatum. Hoc autem contradicit mox demonstratis. Vera ergo est proposita thesis.

Rursus. Homines, voluntati Divinæ non satisfacentes, contra suam à Deo dependentiam & illimitatum Eius in se dominium agunt (vid. §. 4. n. 1.), quod cum essentia & perfectionibus Divinis necessario est connexum (§. cit.). Hanc ergo disharmoniam qvum vi omniscientiæ suæ optimè sciat Deus, & vi omnipotentiæ tollere possit; per sanctissimam suam voluntatem ferre nequit (§. 79. P. 1.). Sed si jure statuendi malum passionis in eos, qui voluntati Divinæ non satisfaciunt, careret, disharmoniam illam non posset non ferre. Quod tamen per demonstrata est absconum. Deus ergo possidet jus statuendi malum passionis in eos, qui voluntati Eius non satisfaciunt.

§. 7.

Superior f. Imperans est persona A, personarum B, C, quæ jus habet non modo ab his postulandi obsequium in determinandis actionibus liberis, sed etiam statuendi malum passionis in eas, si proprio vivere velint arbitratu, renuantque suas actiones ad voluntatem personæ A componere. *Brevius*: *Superior* est qui jus habet pro suo arbitrio disponendi de actionibus aliorum. Personæ B, C, in relatione ad superiorem A, ejus vocantur *Inferiores f. Subditi*.

§. 8.

Deus est absolute summus hominum superior, omnesque & singuli homines sunt ejus subditi. Deus enim vi sui dominii, quod in omnes homines habet, illimitati (§. 1.), jure gaudet postulandi, ut homines suas omnes actiones ad Ipsius nutum determinant (§. 4. n. 2.), quod jus conjunctum quoque est cum jure statuendi malum passionis in eos, qui voluntati Ejus non satisfaciunt (§. 6.). Hoc autem jus, ut Deo, enti infinito, competens, non potest non esse infinitum & illimitatum. Ergo Deus est absolute summus omnium hominum superior, hominesque sine ullo discrimine sunt Ejus inferiores (§. 7.).

Ne-

§. 9.

Necessitas moralis, à jure superioris orta, *Obligatio* dicitur. Oritur itaque obligatio ex conscientia juris, quod superior in inferiores habet, & vi cuius sentiunt obligati, sibi non amplius licere proprio vivere arbitratu, sed ad voluntatem sui superioris, seque peccando contra illam, malum, quod contra transgressores est statutum, recte mereri. *Obligatio* igitur interna, respectu scil. obligati, recte habetur pro conscientia vel sensu interiori necessitatis moralis, à jure superioris profectæ.

Omnem hinc fontem & originem veræ obligationis, quæ conscientiam intime constringat, ex jure superioris deduci facile intelligitur: Quam primum enim subjectionis sensu, ex agnitione sui superioris orto, tangitur homo, vera in animum ejus introducitur obligatio, ad quod probandum alia non opus habemus re, quam ut interna experientia & debita cum attentione in seipsum descendat anima, examinetque quid requirat prius, quanz sentiat se ad aliquod agendum vel omittendum esse obligatum.

§. 10.

Jus in *Perfectum* & *Imperfectum* dispeſcitur. *Illud* coniunctum est cum jure eogeni alterum, si suæ satisfacere nolit obligationi; *Hoc* cum tali jure non est connexum. *Cogi* heic dicitur, qui per mala, ab altero repræſentata, ad agendum determinatur.

A s

Un-

Unde *ius cogendi* est *ius inferendi* malum ad compescendum alium, qui suæ obligationi satisfacere non vult. Juri perfecto respondet apud alterum *Perfecta obligatio*, ad quam explendam cogi potest; Juri autem imperfecto *Imperfecta respondet obligatio*, ad quam explendam nemo cogi potest.

Sic locatori perfectum est *ius exigendi* à conductorē mercedem, & ad hanc præstandam perfecte obligatur conductor. Pauper autem non nisi imperfecto jure eleemosynam à divite petere potest, nam iure cogendi divitem ad hoc sibi exhibendum beneficium omnino destituitur.

S. VI.

Jus, quod Deus in omnes habet homines, est perfectum, hominesque perfecto obligantur, suas actiones voluntati Divinæ conformare. Nam Deus est absolute summus hominum superior (§. 8.), ideoque *ius* habet inferendi hominibus n. alium, qui suæ obligationi satisfacere nolunt (§. 7.), possidetque idcirco *ius cogendi* omnes homines ad obedientiam, & consequenter *ius perfectum* in eos habet (§. 10.).

Necessitate constringuntur homines suas actiones ad voluntatem Divinam conformare (§. 4. n. 2.). Hæc necessitas est moralis (§. 5.), profluens ex illimitato Dei in homines dominio, & per consequens ex jure Dei, quo

quo est hominum superior. Sed necessitas moralis à jure superioris profecta, veri nominis obligationem gignit (§. 9.). Homines ergo obligantur suas actiones conformare ad Dei voluntatem. Juri perfecto respondet, à parte obligati, perfecta obligatio (§. 10.), Habet Deus perfectum jus in omnes homines (per demonstr.). Ergo omnes homines perfecte obligantur instituere suas actiones voluntati Divinae conformiter.

§. 12.

Lex est norma s. regula, ad quam quis actiones suas liberas conformare obligatur.

Hinc deducimus consectaria. I.) *Omnis lex est à superiori, inferioribus data, neque abstrahendo ab idea superioris concipi potest lex.* Nam obligatio est de essentia legis, sed nemo nisi superior aliquem obligare potest (§. 9.).

II.) *Ergo nemo, nisi superior, habet potestatem ferendae legis.*

III.) *Deus est Legislator supremus.* Nam est omnium hominum superior absolute summus (§. 8.).

Deus ergo Israëlitis latus legem, supremam suam in eos potestatem omnium primo his gravissimis significavit verbis: *Ego sum*

*Isum Jehovah Deus tuus, qui eduxi te e terra
Ægypti, e domo servorum. Exod. 20: 2.*

IV.) *Voluntas Dei est hominibus lex.* Nam perfecte obligantur suas actiones ad illam componere (§. 11.).

§. 13.

Deus vult ut homines rectitudinem actionum observent, b. e. ut liberas suas actiones perfectionibus Divinis conformiter instituant. Nam Deus, per infinitam suam iustitiam (§. 121. P. 1.), non vult nisi quod est rectum (§. 120. P. 1.), & ideo id, quod cum essentia & perfectionibus Divinis necessariam habet congruentiam (§. 119.). Sed voluntas Dei est hominum lex (§. 12.). Ergo vult Deus, ut homines instituant suas actiones liberas perfectionibus Divinis conformiter.

Rursus, Deum intellectu suo infinito sibi ab omni aeternitate representare veritates morales, rectitudinem actionum nostrarum concernentes, h. e. necessariam earum cum perfectionibus Divinis congruentiam (§. 119. P. 1.), facile intelligitur. Jam vero aut vult Deus, ut homines eandem hanc observent rectitudinem, aut id non vult: Si non vellet, dissensus daretur inter intellectum & voluntatem, quod absurdum. Deus ergo vult, ut homines eandem actionem rectitudinem faciant suam.

§. 14.

§. 14.

Sic ex indole nostrarum actionum, ad perfe^tctiones Divinas relata, patet quid Deus à nobis agendum, quid omittendum velit. Nam ex ideis actionum nostrarum, prout cum essentia & perfectionibus Divinis convenient, vel ab iisdem dissentient, moralitatis earum ultimum pendet fundamentum, in infinito Dei intellectu repræsentatum. Quam ob rem quum Deus velit, ut homines hanc actionum rectitudinem observent (§. 13.), patet ex eodem fundamento nos intelligere, quid Deus à nobis agendum, quid omitendum velit.

§. 15.

Suo mox demonstrabitur loco, Deum creasse hominem sufficienti intellectus luce instructum, qua potuit omnium suarum actionum investigare naturas, earumque cum perfectionibus Divinis consensum vel dissensum eruere, & sic statim intelligere, quid Deus agendum, quid omittendum vellet. Neque permittit legis immutabilitas, ex justitiæ Divinæ immutabilitate pendens, ut in statu hoc, nostra culpa corrupto, alia nobis sit vivendi norma, aliudque fundatum, actionum nostrarum moralitatem examinandi & eruendi: Nam quamvis quælibet individua actio, quam homo instituit,

ex

ex aliis simplicibus sit complicata, tantum tamen, post deplorandum lapsum, intellectui humano superesse virium experientia docet, ut adhibita attentione & reflexione possit actionum generales notiones formare, & perfectionum Divinarum distinctos habere conceptus, indeque generalia agendorum praecēpta elicere, in dato quovis casu observanda.

Ita quivis facile erit eire potest, quid sit laesio, & quid sit laedere alium, nihil scilicet aliud, quam contra ius detrahere alteri veras perfectiones, quae ei competitunt. Nemo etiam ignorat justitiae Divinæ esse nemini inferre malum, quod non promeruit, sed omnibus potius benefacere. Unde sine hæsitatione quivis statim colligit, neminem esse laedendum.

§. 16.

Homines perfecte obligantur, suas componere actiones ad Dei voluntatem (§. 11.). Ergo etiam perfecte obligantur instituere actiones suas liberas perfectionibus Divinis conformati (§. 13.).

§. 17.

Lex Naturæ est norma s. regula, à Deo univermis lata hominibus, & naturali facultate cognoscibilis, ad quam suas actiones liberas componere obligantur omnes homines. Brevius: Est lex Divina, naturali mentis facultate cognoscibilis.

§. 18.

§. 18.

Existit lex Naturæ, seu, existit lex, naturali mentis facultate cognoscibilis, à Deo hominibus communicata & injuncta. Nam naturali mentis facultate actu ipso patet, quid Deus ab hominibus agendum, quid omittendum velit (§. 14. 15.). Sed homines obligantur componere suas actiones ad Dei voluntatem (§. 11.), illaque idcirco hominibus est lex (§. 12. n. 4.). Ergo datur lex naturali mentis facultate cognoscibilis, à Deo hominibus communicata & injuncta.

Est etiam Legis Naturalis existentia cum illimitato Dei in homines dominio & morali eorum natura, quæ subjectionis, normæ & regulæ capaces existunt, adeo arcte conexa, ut, illo posito, hæc simul ponatur. Nam existit Deus, Qui illimitatum in omnes homines habet dominium (§. 1.), qui omnes, sine discrimine, Eius absolute summo subsunt imperio (§. 8.), qui etiam, ut Psychologia docet, intellectu & libera voluntate sunt ornatæ, & ideo regulæ capaces. Habet ergo Deus illimitatum jus præscribendi s. communicandi hominibus legem. Sed aut aliquam actu ipso communicavit, aut nullam, si hoc, de suo in homines jure aliquod cessisset, seu, quod idem est, parte illimitati sui dominii se abdicasset, ipsumque

que hoc dominium quoad homines non exercret, quod absurdum (§. 3. 4.). Ponendum ergo est prius affirmandumque, Deum actu ipso communicasse hominibus legem. Quia autem voluntatem Dei de agendis & omittendis homo naturali mentis facultate cognoscere potest (§. 14. 15.), & Dei voluntas hominibus est lex (§. 12.); quivis intelligit dari legem naturæ (§. 17.).

Legis naturæ existentiam omni externo teste fortius probat porro cuiusvis *conscientia*, qua homo suæ omninirodæ à Summo Numinе dependentiæ intime conscienti, actiones suas vel bonas vel malas ita judicat, ut illæ magnam animi tranquillitatem, hæ gravissimas mentis cruciatu, homine licet invito, excitant. Hanc conscientiæ vim nulli externæ cause esse adscribendam, sed originem trahere ex intimo mentis dictamine de agendi norma, sibi à Deo, suo superiore, injuncta, in Parte Prenot. I. breviter probavi. Hujus conscientiæ testimonia agnovere saniores genitiles. Unde Cicero pro Roscio & L. I. de finibus: *Impii pœnas luunt, non tam judicis, quam angore conscientiæ, fraudisque cruciatu.* Et Menander *mortalibus omnibus conscientia Dens.* Et Vae tibi si contemnis hunc testem domesticum, exclaims nonnemo: Hac conscientiæ vi, ut ait Hieronymus, Cajin cognovit suum peccatum, dicens: major est culpa quam ut dimittatur; Pharaon quoque, antequam lex daretur per Mosen, stimulatus lege Naturali, sua criminâ confitetur, & dicit: Dominus justus est, ego autem & populus meus impii. Apostolus Rom. 2: 14, 15 expresse ait; gentes, quæ legem non habent, scilicet scriptam Mosis, ut Judæi,

Judæi, naturaliter facere ea, quæ sunt legis. & esse sibi legem, utpote quæ ostendunt opus legis scriptum in cordibus, conscientia ipsorum constante, & cogitationibus ipsorum se invicem accusantibus vel excusantibus.

§. 19.

Lex N. nos obligat ad committendas actiones, perfectionibus Divinis conformes, & ad omitendas usdem differentes. Lex N. obligat homines ad componendas actiones, regulæ, à Deo latæ, & naturali mentis facultate cognoscibili, conformiter (§. 17.) Sed illa regula non est alia, quam ipsa Dei voluntas (§. 12. n. 4.), homini per rationis usum communicata. Ergo Lex N. obligat homines ad componendas actiones voluntati Divinæ convenienter. Vult autem Deus, ut homines suas actiones determinent perfectionibus Divinis conformiter (§. 13.), hæcque Dei voluntas naturali mentis facultati patet (§. 14. 15.). Ergo Lex N. homines obligat ad committendas actiones, perfectionibus Divinis conformes, & ad omitendas quæ cum illis pugnant.

§. 20.

Præter actiones, sive in' committendo, sive in' omittendo consistant, perfectionibus Divinis conformes, non dantur aliae, ab his diverse, ad quas lege Nat. obligamur. Fingamus nos

PARS III.

B

lege

lege Nat. simul obligari ad actiones alias, quam quæ perfectionibus Divinis sint conformes, tunc, quia Lex Nat. regulam actionum infert, à Deo nobis communicatam (§. 17.), & per consequens Dei voluntatem, hominibus patefactam (§. 12.), Deusque, vi infinitæ suæ justitiæ, nihil praeter id, quod rectum est (§. 120. P. 1.), & quod cum essentia & perfectionibus Divinis necessariam infert congruentiam (§. 119. P. 1.), velle potest (§. 121. P. 1.); tunc, inquam, sequeretur, nos lege Nat. etiam ad id obligari, quod Deus non vult. Tota autem Legis Nat. obligatio, non aliunde, quam ex jure imperii Dei in homines fluit, quod ex antea demonstratis clarissime intelligitur, ideoque ex jure imperii Divini in homines sequeretur, hominem agere debeare id, quod Deus non vult. Ergo inter Jus Dei & Eius voluntatem daretur disharmonia. Quod absurdissimum.

Ex Logicis constat, exceptivarum propositionum, in quantum numerum præsens est referenda, eam esse īdolem, ut non nisi opposita removeant & excipiant, minime autem subordinata. Quivis ergo facile intelligit, præceptum: *fac, ut tuæ actiones perfectionibus Divinis sint conformes.* Non excludere alia, sub hoc præcepto subordinata, sed tantum, quæ ab hoc præcepto determinari nequeunt.

§. 21.

§. 21.

Propositio, qua obligari dicimur, ad committendas actiones, perfectionibus Divinis conformes, & ad omittendas iisdem diffomes, est principium universae Legis Nat. primum & fundamente: Est enim hæc legis Naturalis propositio (§. 19.), adeo universalis, ut nihil sit in tota lege Nat. quod ad eam non possit revocari (§. 20.). Est ergo universalis & adæquata, & per consequens unica (§. 1249. Syst. Met.). Est etiam cuivis, recta ratione legitime utenti, cognoscibilis (§. 14. 15., & ideo evidens (§. cit. Syst. Met.); Vim etiam obligandi secum habet coniunctissimam (§. 19.). Possidet ergo omnia & singula requisita principii primi (§. cit. System. Met.). Illa ergo propositio est legis Nat. principium primum, seu, fundamente: (§. 1248. System. Met.).

Præceptum legis Nat. primum includere debere vim obligandi, facile patet: Nam si principii primi titulum tueatur, debent omnes propositiones, ad legem Nat. pertinentes, ex illo sufficienter determinari, si ergo illi nulla inesset obligatio, neque ullus daretur in reliquis propositionibus, quæ independent. Tota itaque lex Nat. obligatio:ne, essentiali legis requisito, carens, legis dignitatem & auctoritatem amitteret. Quod

B 2

im-

implicat. Sine idea superioris nulla datur obligatio (§. 9.), & in lege Nat. nullus ali-
us, praefer Deum, est superior (§. 18.). Ergo principium Legis Nat. primum, re-
mota vel abstracta idea Dei, ut superioris,
concipi nequit, nisi quis velit absurdissime
commutare legem Nat. in nudam externæ
prudentiæ regulam, cui pro lubitu quivis
renunciare queat. Principium Legis Nat.
quod nos tuemur, ideam Dei superioris in-
cludit. Vel ex hoc igitur puncto liquet
illud esse genuinum. Immo ausim dicere
aliud non excogitari & adferri posse, quod
principii primi omnia & singula possideat
requisita: Nam si instituti permitteret ratio,
sine difficultate ostendere possem, quod-
cunque hactenus à Moralistis fuit allatum,
à genuino principio plus vel minus defle-
tere. Et quid miri? Nostrum enim ma-
nifesto includit ipsum moralitatis funda-
mentum, & mensuram unicam atque ulti-
matam, quæ alia, quam perfectiones Divi-
nae, esse nequit.

Quin & eponomine commendandum est
hoc nostrum principium, quod Scripturæ
Sacrae admodum sit conforme: sæpius enim
sanctitatem Divinam, nobis in actionibus
exprimendam, proponit Scriptura, ut Lev.
22: 44. 20: 7, 26. & alibi. Sanctitas Dei
est illa Ejus puritas, qua ab omni imper-
fectio-

fectione est immunis, & non nisi perfectio-
nes, easdemque absolute summas possidet.
Quando ergo Spiritus Sanctus jubet, nos
sanctos esse, quoniam Deus est sanctus,
non intendit aliud, quam ut nostram mo-
ralem perfectionem ex convenientia cum
perfectionibus Divinis determinemus. Sic
etiam Salvator noster sanctissimus, summam
agendorum una propositione comprehensu-
rus, jubet nos perfectos esse, quem ad
modum Pater noster, *Qui est in cœlis, per-*
fectus est. Matth. 5:48.

S. 22.

Infinita Dei iustitia est Legis Nat. ἀρχέ-
τυπον, ipsa vero lex est ejusdem iustitiae
τυπον. Nam existit Lex Nat. à Deo ho-
minibus communicata & injuncta (§. 18.).
Deus ergo est legis Nat. causa efficiens,
nam est causa hominis. Est quoque caus-
a intelligens (§. 66. P. 1.). Datur itaque
aliquid exemplar, cui legem, tanquam
effectum, conformavit (§. 1348. Syft. Met.);
sed totius legis Nat. summa est: *Fat ut*
actiones tuæ liberae sint perfectionibus Divinis
conformes (§. 21.). Ipsa ergo lex Nat. per-
fectionibus Divinis est conformata. Conse-
quenter sunt perfectiones Divinae illud e-
xemplar, ad quod conformavit Deus Le-
gem Nat. Deus est absolute independens.

B 3

Sunt

Sunt itaque perfectiones Divinæ exemplar legis N. primigenium, seu ejus αρχέτυπον (§. 1352. Syst. Met.). Perfectiones Divinæ sunt rectitudinis actionum Dei unica mensura, quam in omnibus suis actionibus, vi infinitæ suæ justitiae constanter adprobat (§. 119. seqq.). Ergo infinita Dei justitia est legis Nat. αρχέτυπον, ipsa vero lex ejus εκτυπον.

S. 23.

Lex Nat. quæ essentiam suam, est absolute immutabilis & necessaria. Nam ea est Legis Nat. essentia & indoles, ut sit justitiae Dei εκτυπον, seu, exemplatum primigenium (§. 22.), sed exemplatum debet suo exemplari esse conformatum. Salvo itaque manente eadem exemplari, mutari nequit exemplatum. Si ergo illud est absolute immutabile & necessarium, etiam hoc, quæ suam essentiam immutabile erit & necessarium. Sed justitia Dei, quæ est Legis Nat. exemplar primigenium, absolutam habet immutabilitatem & necessitatem (§. 121. P. 1.). Ergo indoles legis Nat. est absolute immutabilis & necessaria.

Ostendunt ante dicta ipsam Legis Nat. essentiam, consistere in conformatione actionum cum perfectionibus Divinis (§. 21.). Si ergo aliquam mutationem admitteret legis indoles, aut ipsæ perfectiones Divinæ mutarentur, aut indoles & idæ actionum aliæ

com-

constitui possent, quam antea erant. Prius absolute Dei immutabilitati è diametro repugnat, postea rius intellectus Divini, cuius est omnium rerum formare ideas, mutabilitatem infert, & ideo maxime absurdum. Nihil ergo supereft aliud, quam ut fateamur, effentiam Legis Nat. esse prorsus immutabilem.

§. 24.

Tanta est Legis Nat. universalitas, ut se extendat 1.) ad omnes homines, omni tempore & loco, 2.) ad omnes eorum actiones internas & externas, quæ omnes & singulae ad Legem Nat. sunt componendæ: Ut adeo pateat Legem Nat. non qualemque sed exactissimum postulare obsequium. Quoad 1.) Est Deus omnium & singulorum hominum supremus imperans, omnesque & singuli homines, sine ullo discrimine, sunt ejus inferiores (§. 8.), qui perfecte obligantur instituere suas actiones voluntati Divinae (§. 11.), adeoque perfectionibus Divinis, conformiter (§. 13.). Sed qui actiones suas ad perfectiones Divinas conformat, ea agit, quæ Lex Nat. iubet (§. 19. 21.). Omnes ergo & singuli homines ad servandam Nat. legem perfecte obligantur. Fingamus hanc obligationem aliquo cessare tempore, eo ergo desineret homo esse imperio Dei subjectus (Nam si subjectus esset, maneret illa obligatio, per mox demonstr.), posset itaque Deus se abdicare dominio in omnes homines. Quod

B 4

ab-

absurdum (§. 4.). Omni ergo tempore ad servandam Nat. legem perfecte obligantur omnes & singuli homines.

Quoad. 2.) Antea demonstravi (§. 4. n. 2.), necessarium esse, ut omnes homines determinent omnes & singulas suas actiones liberas ad voluntatem Divinam, hancque necessitatem gignere perfectam obligationem (§. 11.). Sed obligatio ad voluntatem Dei producit obligationem ad institutas actiones perfectionibus Divinis conformiter (§. 13.), & ideo ad legem Nat. sancte custodiendam (§. 19. 21.). Ergo Lex Nat. perfecte obligat homines, ut omnes & singulas suas actiones, ideoque & internas & externas, ad ejus tenorem instituant, exactissimumque idcirco legi praestent obsequium.

Ne autem quis sibi falso persuadeat, Deum hoc modo ab hominibus postulare, ad quod præstandum nullas dederit vires, sciat.

§. 25.

Deum creasse hominem rectum, 1.) sufficiens intellectus luce collustratum, qua suas actiones, earumque cum Lege Nat. conformitatem, & ipsam legem distincte cognoscere poterat. 2.) sanctitate voluntatis instructum, qua constanter atque perpetuo, ad bona, lege præcepta, & juxta præceptum ordinem propendebat. Nam eam

eam ob caussam Deus produxit creaturas rationales, ut per illas suam manifestaret gloriam (S. 112. P. 1.), ipsæque idcirco creaturæ gloriam Divinam super omnia promoverent. Ita ergo à Deo creatæ erant, non modo ut id facere possent, sed etiam ut aetè ipso ficerent, prius, quia absente facultate actus fieri non potuit, posterius, quia ex sola potentia activa nulla sequitur actio, nisi accedit vis activa seu, agendi conatus (per princip. Metaph.). Deus autem vi suæ sapientiae non potuit non producere medium, fini obtainendo idoneum & sufficiens. Creavit ergo Deus creaturas rationales non modo potentia, sed & vi congrua & sufficienti instructas, suis actionibus gloriam Dei manifestandi. Gloriam vero Dei manifestat, seu, promovet creatura rationalis, dum verbis factisque testatur se agnoscere infinitas Dei perfectiones. Itaque, qvum hoc fieri nequeat sine facultatibus intelligendi & libere volendi, placuit Deo creaturam rationalem iis ornare. Ut autem actu ipso gloriam Divinam suis actionibus exprimerent creaturæ, non sufficiebant, ut modo probavi, solæ facultates, sed simul requirebatur vis ad finem laudatum producendum idonea. Sed fieri non potuit, ut gloriam Divinam suis actionibus manifestarent creaturæ, nisi 1.) actu

B 5

ipso

ipso distincte cognoscerent & suas actiones, & earum cum gloria Dei conformitatem, nec non quicquid ad gloriam Dei faceret. 2.) constanter & perpetuo ad actiones, gloriæ Divinæ conformes, & quidem eo ordine, quo conformes sunt, propenderent, h. e. nisi sufficienti intellectus luce & voluntatis sanctitate gauderent: Nam si alterutrum horum deficeret, gloriam Divinam actu ipso suis actionibus constanter exprimere non potuisserunt, quod fini, ob quem creatæ erant, repugnabat. Quam ob rem, qvum gloriæ Divinæ manifestatio involvat actionum conformitatem cum perfectionibus Divinis, ipsaque hæc conformitas summam Legis Nat. exhibeat (S. 21.); evidens est, Deum in prima creatione excellentissimis illis donis creaturam rationalem exornasse, quibus legi Dei exactissimum præstare potuisset obsequium.

Breviter sic demonstravimus id, quod dicit Scriptura, Deum scil. condidisse primos homines ad imaginem suam, quod etiam siores gentiles affirmasse docet Pfannerus in System. Gent. Purior. p. 193. & seqq. Ceterum ex demonstratis facile patet, hanc imaginem non fuisse primis hominibus essentialem, nam nudis non absolvebatur facultatibus intelligendi & volendi, quæ de essentia animæ humanæ sunt, sed quia eis elegantissimas addebat vires, fuisse accidentalem, ita tamen, ut si primi homines in concreata integritate permanissent, naturali serie in omnes posteros fuisse propagata.

S. 26.

§. 26.

Dispensatio à Lege est actus superioris, quo actionem inferioris, sub lege comprehensam, à legis vi excipit. Ergo Indispensabilis est lex, a cuius vi nullam actionem, sub tenore legis comprehensam, eximere potest superior.

Quem ad modum non nisi superioris est, legem ferre & statuere, ita actionem, lege determinatam, à vi ejus eximere, non aliis, quam superiori competere potest. Dispensationem vero non alios objecti loco habere actus, quam lege determinatos, quivis ex communi loquendi more intelligit, quum nemo nostrum dicat dispensationi locum esse in actu, lege nec praecepto, nec prohibito.

§. 27.

Lex Nat. est indispensabilis. Ponamus illam esse dispensabilem, posset ergo Deus, Qui est legis Nat. unicus superior, actionem, quam lex determinat, seu, ad quam obligat, ab ejus vi, h. e. obligatione, eximere (§. 26.). Omnis autem actio, ad quam lege Nat. obligamur, est conformis perfectionibus Divinis (§. 19. 20.). Posset ergo Deus actionem, perfectionibus suis conformem, ab eadem eximere conformitate, h. e. adprobare actionem ei contrariam, & ideo perfectionibus suis difformem. Quod sanctissimæ Dei naturæ è diametro reputatur.

gnat. Indispensabilem igitur esse Nat. Legem, necesse est, fateamur.

Putarunt quidem nonnulli, Deo legem Nat. dispensandi arbitrium, non esse denegandum, sed si nobiscum expendimus omnia Legis Nat. præcepta, quæ & primam & secundam concernant Decalogi tabulam, in rectitudine actionum, intellectu Divino repræsentata, & ideo in justissima sanctissimaque Dei natura, fundari, facile intelligimus omnem dispensationem, proprie dictam, Excellentissimo Ente, prorsus esse indignam, nec alio possibile modo, quam si sanctitatem & justitiam suam mutaret Deus; Quod dictu & cogitatu est absurdissimum, impiissimum. Neque putandum est hoc modo omnipotentie Divinæ quid detrahī: Nam absurdissimum est extendere omnipotentiam in præjudicium sanctissimæ Naturæ, & quis quæso affirmaret, posse Deum, per suam omnipotentiam proprias tollere perfectiones, nam sic posset tollere se ipsum, ipsaque omnipotentia id efficeret, ut nulla amplius daretur. En! ineptias longe maximas & impiissimas.

§. 28.

Justitia in Rectoriam & Aequatoriam dividi solet. Illa ad eum pertinet, cui jus est aliorum actiones dirigendi. Hec inter aquales locum obtinet, legemque communem, quæ utramque stringat partem, supponit. Illa recte de Deo affirmatur, Cui perfectum competit jus dirigendi omnium creaturarum rationalium actiones, suis perfectionibus convenienter (§. 11). Hec Deo re-

repugnat, qui nullum sibi agnoscit & qualem, neque alicui subest legi, nam est absolute summus omnium suarum creaturarum Monarcha (§. 8.).

Licet itaque justitia æquatoria, qua talis, in Deum non cadat, id tamen, quod in illa est reale, constanter observat. Realitas Justitiae æquatoriae consistit in conformitate actionum cum lege Nat. & idcirco, cum perfectionibus Divinis. Sed Deus, vi sua justitiae, constanter observat actionum rectitudinem. Id ergo, quod in justitia æquatoria est realis suis actionibus constanter exprimit Deus: Nemini itaque, quod non promeruit, infert Deus malum, sed omnibus potius benefacit, & promissa data sanctissime servat.

§. 29.

Justitia rectoria, Deo competens (§. 28.), licet sit in se simplicissima, pro nostro tamen concipiendi modo, in relatione ad diversa objecta, triplex statui solet, *Dicastiva*, sive, *Judicialis*, qua Deus illimitatum habet jus, creaturis rationalibus injungendi actus, sanctissimæ suæ naturæ conformati; *Remunerativa*, qua creaturam rationalem, quæ datæ legi se accommodat, præmiis, sed mere gratuitis, ornat; *Vindicativa*, qua creaturam rationalem, ob delicta, punit. Deo competere summum & illimitatum jus injungendi creaturis actus, suæ sanctissimæ naturæ conformati, ex haec tenus demonstratis abunde patet, unde simul

mul intelligimus Deo tribuendam esse justitiam dicasticam. Itaque nihil aliud restat, quam ut paucis agamus de reimunerativa & Vindicativa.

§. 30.

Neque homo, neque ulla alia creatura intelligens, licet Legem N. vel exactissime servaverit, quidquam tamen à Deo mereri potest. Qui non perfecte debitum in alios confert, ita ut vires suas aliorum vertere potuisset, is dicitur Mereri. Si jus acceperit, ex lege compensationem postulandi Meritum oritur, rigorosissimo sensu intellectum. Sed omnis homo, omnisque creatura rationalis, ad exactissimam Legi Nat. præstandam obedientiam perfecte obligatur §. 24.). Neque ergo, salvo summo legi rigore, vires suas aliorum vertere possunt. Consequenter quidquid præstat creatura, ad legem se componens, id est perfecte debitum. Nihil itaque à Deo meretur.

Multo minus habet jus postulandi compensationem à Deo, nam omne, quod agit homo bonum, agere debet. Neque dari potest lex, Deum & hominem ex æquo stringens, vi cuius obligaretur Deus, dare homini ob bonas actiones compensationem. Homo igitur, si vel totam servaret legem, ei tamen confiterendum est, se esse servum inutilem, nam, quod debuit facere, fecit Luc. 17: 10.

§. 31.

§. 31.

Deus præmiis, sed mere gratuitis, eos ornat, qui Legem Nat. servant, eoque justitiam suam remunerativam exercet. Deus, justitia sua rectoria, per legem Naturæ, dirigit hominum actiones (§. 28.). Talem autem placuit summo Numini condere natum animæ humanæ, ut nunquam appetat, nisi quod sibi bonum judicet, & ideo, quod se statumque suum perfectiorem reddat (Per Psych.). Per legem ergo Naturæ ita dirigit Deus actiones hominum, ut id, quod nos statumque nostrum perfectiorem reddat, cum actione connectat, ut motivum illius committendæ. Sed his prædicatis vera præmii natura constituitur. Eos ergo præmiis ornat Deus qui legem servant. Qum autem homo, licet legi vel exactissimum præstet obsequium, nihil tamen à Deo mereatur (§. 30.); evidens est, præmia hæc esse mere gratuita, Deumque justitiam suam remunerativam exercere.

Deum largiter remunerare actiones bonas multis in locis docet Scriptura, ut Ps. 18: 24-26. Neque aliud evincunt Enoch, Noachi, Abrahami, Isaci, Josephi, Mosis & aliorum plurium exempla. Immo affirmat Apostolus Rom. 2: 5-7. Deum, secundum justitiam, retributurum cuilibet secun-

secundum opera, quæ fecit, & ei, qui bonas actiones commisit, æternam gloriam & felicitatem. Eadem urget idem Apostolus 2. Thess. 1: 6, 7.

Pontificii, quo suis meritis efficacius succurrant, dicunt Deum ad recompensationem obligari, eamque idcirco non esse mere gratuitam. Absurdam vero esse hanc opinionem modo demonstravimus. Neque tamen quis obligari ad retributionem, nisi alter præstet ei officium, non perfecte debitum, nisi etiam illum jus superioris stringat. Quod utrumque, quoad Deum, manifestam involvit contradictionem.

§. 32.

Ipsa legis indoles postulat, ut in illa malum passionis vel expresse vel tacite statuatur in illius transgressores. Omnis lex, vi sue essentiae, obligationem infert (§. 12.). Sed sine iure superioris obligationi non datur locus (§. 9.). Jus superioris includit jus, malum passionis in eos statuendi, qui voluntati ejus non satisfaciunt (§. 7.). In omni ergo lege vel tacite vel expresse statuitur, quod eos maneat malum passionis, qui contra legem suas determinant actiones.

Dixi: tacite vel expresse, ne quis putet in omni lege exprimi illud malum, quod in transgressores est statuendum, neque illud est necessarium. Sufficit eam esse legis vim, ut nunquam libere finat transgressores in eo permanere statu.

§. 33.

§. 33.

De hoc malo duæ necessariæ observandæ sunt positiones. I.) *Omne malum, quod in transgressores lege statuitur, non nisi à superioribus immittitur.* Elucefecit hoc ex modo demonstratis (§. 32.).

II.) *Mali, quod in transgressionem legis statuitur, indoles erit, sua acerbitate inferiores deterrere à transgressione legis.* Tam ex notio-
nie superioris, quam per se patet, malum ideo in transgressores statui, ne inferiores contra voluntatem & jus sui superioris, suas determinent actiones. Itaque si sua acerbi-
tate inferiores à transgressione legis non de-
terreret, nunquam posset eos constringere ad debitum obsequium, legi præstandum.

§. 34.

Pœna est malum passionis, quod a supe-
riore in legis, à se latæ, transgressores ob-
transgressionem, infligitur. Per *malum pas-
sionis*, quod malo actionis, seu legis trans-
gressioni opponitur, intelligimus omne id,
quod statum hominis, quoad modificatio-
nes internas, & relationes externas, imper-
fectiorem reddit, semper cum quadam
acerbitate & molestia connexum, sive cor-
pus tantum, sive animam tantum, sive
corpus & animam simul vexet.

PARS III.

C

§. 35.

§. 35.

Intelligimus ergo I.) *Omnem legem munitam esse sanctione pœnali* (§. 32.).

Certe si hac sanctione non armata esset lex, illam ut nudam prudentiæ regulam considerarent inferiores, quam libere negligenter, nihil incommodi vel mali inde metuentes. Tota itaque, si quæ esset, legis custodia, ex eorum dependeret beneplacito, minime autem ex jure superioris, quod quam inimicum sit veræ atque genuinæ legis indoli, prius demonstrata abunde evincunt.

II.) *Superiorem, qui sine convenienti pœna delictum, contra suam legem commissum, dimittit, eo in casu & quoad illum delinquentem, dispensare suam legem.* Peccatum est actionis determinatio, legi contraria (per def.). Peccato itaque eximit se ipsum delinquens à rigore legis. Sed peccato, à parte superioris, opponitur pœna, quæ est malum passionis transgressor, ob delicta, illatum (§. 34.). Pœna igitur immissa ostendit superior actionem delinquentis à rigore legis non esse eximendam. Contrafium itaque ostendit, condonando peccatum sine pœna. Sed dispensat legem superior, si actionem, quæ ad tenorem legis pertinet, à vi ejus excipit (§. 26.). Ergo si superior sine pœna peccatum dimittit eo in casu & quoad illum delinquentem, legem dispensat.

Si

Si negas punitionem esse à parte superioris necessari-
um requisitum ; quo ostendat legem suam non es-
se dispensandam , dicas , quid à parte superioris sit ,
quod exceptioni à lege , delicto commissæ , oppo-
natur . Non provokes ad aliquos delinquentis actus ,
post commissum facinus suscepitos ; pœnitentiam vi-
delicet & vita emendationem : Illi enim à parte de-
linquentis sunt ; neque factam à lege exceptionem ,
quoad jus superioris , non factam reddunt , quia o-
stendunt modo delinquentem improbare suum faci-
nus , non autem ; an superior factam à lege exce-
ptionem ratam habeat vel minus .

§. 36.

*Lex Nat. armata est sanctione pœnali , Deo-
que competit justitia vindicativa .* Nam quia
omnis lex (§. 35.) , ergo etiam lex Nat.
sanctione pœnali est munita . Quod si ne-
gas , fatearis necesse est , Deum , Qui est
unicus Legis Nat. superior , quoad delin-
quentes suam dispensare legem (§. 35. n.
2.). Sed lex Nat. est plane indispenſabilis
(§. 27.). Ergo fieri nequit ut Deus illum
delictum sine convenienti pœna dimittat ,
& ideo possidet justitiam vindicativam
(§. 29.).

Hanc maximi momenti veritatem aliis adhuc argu-
mentis in Parte Prænot. 4. D. V. confirmabo ; sumi-
mū justitiae Divinæ rigorem Naturalistis offensi-
rus . Heic sufficiat addere sequentem propositionem .

C 2

§. 37.

§. 37.

Deus pœnam infligit delinquenti, delicti gravitati ex aſſe proportionaram, b. e. delicto neque graviorem, neque leviorem. Nam si pœnae gravitas gravitatem delicti excederet, daretur quid in pœna, cui nihil in delicto responderet, adeoque, qvum omnis pœna sit malum passionis (§. 34.), delinquenti infligeretur malum, vel pars mali, nullo respondens delicto, atque ideo vera ei detrahatur perfectio, quam jure suo possidet. Detrahere autem alteri, quod ejus est, infinitæ Dei justitiae repugnat, qui sancte observat, quæ in justitia æquatoria sunt realia (§. 28.). Deus ergo pœnam delinquenti infligit, delicto non graviorem; Neque leviorem, nam si hoc, daretur aliquis peccati gradus, sanctione pœnali non corrætus, & ideo, qvum omnis peccati gradus sit peccatum, daretur legis transgressio sine pena, quod legis naturalis indoli (§. 36.), & idcirco ipſi Dei justitiae (§. 22.) repugnat. Deus igitur delinquenti infligit pœnam, delicti gravitate nec majorem, nec minorem, ei ergo ex aſſe respondentem.

Homines, quibus justitia non est essentialis, nec omni scientia gaudent, possunt ex ignorantia gravitatis delicti, illo vel graviorem, vel leviorem delinquenti irrogare pœnam, immo de jure suo aliquid remittere. Sed singula hæc repugnant Deo

omni-

omniscio & essentialiter justo, neque aliter Ei tribui possunt, quam si quis vellet impie concipere, Deum humanis laborare imperfectionibus.

CAP. II.

DE

OBLIGATIONE HOMINIS AD RELIGIONEM, VOLUNTATI DIVINÆ CONFORMEM.

§. 38.

Possemus quidem hanc materiam brevissime expedire, & aliquot positibnibus totam includere, ut tamen morosos adversarios fortius convincamus, eorumque supremam detegamus stultitiam, nec non simul nobis ipsis, ad religionis negotium legitime instituendum, motivæ addamus, ex natura rei petita, aliquanto distinctiorem heic proponere volumus de religione tractationem, adhuc tamen in genere quasi spectatam, in reliquis Prænotionum partibus de religionis naturalis rigore & defectu, nec non Christianæ excellentia & ad finem sufficientia distinctius acturi.

§. 39.

Omnium consensu eum *Colere* dicimur, cui honorem præstamus, & quatenus ali-

C 3

quem

quem honore indignum censemus, eatenus ei cultum non exhibemus. Novimus porro proprio & stricto sensu Sempronium non colere Titium nisi sua actione hujus intendat honorem, non vero si actus edit, qui per accidens in ejus cedunt honorem. *Cultum* ergo, in sensu morali & generali, recte collacamus in præstatione actuum, quibus nos declaramus alicujus intendere honorem.

§. 40.

Honor est significatio judicij nostri de alterius perfectionibus. Nemo igitur potest suis actionibus alterius intendere honorem, nisi quatenus ex consideratione perfectum, quas in altero animadvertisit, erga ipsum concipiat venerationem, animoque conceptam, intuitu, h. e. ex motivo eaurundem perfectionum, actibus declareret. Cultus ergo in genere consideratus, comprehendit actus, quorum motiva sunt perfectiones alterius (§. 39.).

§. 41.

Intelligitur hinc *Cultum Divinum* consistere in præstatione actuum, quibus ostendimus, nos Divini Nominis Gloriam intendere (§. 39.), seu, comprehendere actus, quorum motiva sunt perfectiones Divinæ, vel qui per perfectiones Divinas, tanquam motiva, determinantur. (§. 40.).

Deus

Deus enim absolute summa gaudet perfectione, neque ideo ulla veri nominis concipi potest perfectio, quæ Deo non competit: Est sibi ipsi sufficientissimus, nec ulla re externa quomodo cunque indiget. Non aliis ergo Deum colere potest homo actionibus, quam quibus testetur se agnoscere perfectiones Dei summas. Quam longissime ergo absit putemus, hominem cultu Divino aliquid veræ perfectionis Deo adjungere. Clarissimum proinde est, cultum Dei in alia non versari, re, quam præstatione actuum, quibus declaramus nos Divinæ Majestatis gloriam intendere, scilicet quorum motiva sunt perfectiones Divinæ. Neque aliam notionem cultus Divini tradit Apostolus Paulus, ideo reprehendens gentiles, quod ex consideratione perfectiorum Divinarum suas actiones ad Deum glorificandum non determinaverint. Rom. I: 21, 28. Auctor *Vindictarum gratiæ Evangelicæ*, pag. 17. putat, notionem cultus Divini, quam adprobavimus, eo nos deducere ut non quærenda sit revelatio, & mandatum revelatum esse motivum actionum: Sed adeo debilis est hæc instantia, ut se ipsam confutet: Nam quæ quæso est consequentia: Cultus Divinus consistit in actionibus, quorum motiva sunt perfectiones Divinæ. Ergo non quærenda est revelatio.

C 4

Er-

Ergo mandatum revelatum non est motivum actionum. Potius, quum inter perfectiones Divinas sit summa & gratiosissima Dei voluntas, per quam existit revelatio & mandatum revelatum, contraria inde deducitur conclusio, colendum scilicet esse Deum, juxta modum, quem in verbo suo prescripsit.

§. 42.

Patet ex his I.) *Eum, qui Legem Nat. servat, Deum colere.* Nam qui servat Nat. legem suas actiones conformat ad perfectiones Divinas (§. 21.). Tunc autem actiones nostras ad perfectiones Divinas conformamus, quando agendi motiva ex illis petimus (§. 14.), sed dum agendi motiva ex perfectionibus Divinis petuntur, Deum colimus (§. 42.). Ergo,

II.) *Eo ipso, quo quis Legem Nat. transgreditur, Deum non colere.* Nam legem Nat. transgrediens, actiones praestat cum perfectionibus Divinis pugnantes, & ideo actionum suarum motiva à perfectionibus Divinis non modo non petit, sed & illa sequitur, quæ eis contraria sunt. Sed qui Deum colit, actus praestare debet, qui per perfectiones Divinas, tanquam motiva, determinantur (§. 41.). Ergo,

§. 43.

§. 43.

Ad Deum complete colendum perfecte obligantur omnes & singuli homines. Nam perfecte obligantur omnes suas actiones, & internas, & externas ad legem Nat. compонere (§. 24.). Ergo perfecte obligantur in omnibus & singulis actionibus Deum colere (§. 42.), & ideo, plenum & compleatum Deo exhibere cultum.

Plenum hunc cultum præstare potuit homo integer, in statu autem corrupto, mirum quantum ab eo deficit, & ideo in naturali suo statu versans, iram Dei promeretur. Sed de hac re plura in Parte Prænot, 4.

§. 44.

Docent modo ostensa tam late patere cultum Divinum, quam late extenditur custodia legis Nat. ab homine præstanda. Quoniam tamen officia, quæ injungit Lex Nat. pro triplici, circa quod versantur, objecto, Deo, aliis hominibus, & nobis-metipsis, tria statui solent, erga Deum, proximum, & nos ipsos; Cultum Divinum in immediatum & mediatum distinguere licet. *Immediatus Dei cultus*, qui etiam strictiori significatu, sine addito, *cultus Dei* appellari solet, constituitur præstatione actuum, qui circa Deum proxime & immediate versantur, & quorum motiva sunt perfectiones Divinæ. *Mediatus autem Dei cul-*

C 5

cultus absolvitur præstatione actuum, qui proxime & immediate circa alios homines & nosmetipos versantur, quorum etiam motiva sunt perfectiones Divinæ.

Facile vides, illos, lege Divina præscriptos aetus, qui nosmetipos & alios homines proxime & immediate respiciunt, catenus Divini cultus rationem habere, quatenus ad Deum, tanquam omnium humanarum actionum finem, ultimato referuntur, atque in Ejus gloriam fiunt, h. e. quatenus eorum motiva sunt perfectiones Divinæ; minime autem si perfeccio & utilitas nostra horum actuum unicum esset motivum: Nam sic quoque posset atheus, qui propriæ utilitatis gratia suas suscipit actiones, Deum colere, quod plane absurdum. Sollicite vero caudendum, ne alio sensu mediatum Dei cultum accipias, quam quo nos illum explicuimus: Nam si putas mediato cultu licitum esse, vel mediante alio objecto Deum colere, vel actionum motiva ex propria derivare utilitate, à rei veritate vehementer dissentis, & vel idololatriæ, vel atheismo latam recludis portam.

§. 45.

Illa est inter cultum Dei immediatum & mediatum connexio, ut & illum & hunc complete præstare teneatur homo. Omnium enim & singularum actionum motiva ex perfectiōnibus Divinis petere debent homines, quia ad Deum complete colendum perfecte obligantur (§. 43.). Actiones autem hominum morales versantur vel circa Deum vel pro-

proximum & nosmetipos. Illæ cultum Dei immediatum, hæ mediatum absolvunt. Illum ergo æque ac hunc præstare tenentur homines.

Homini itaque, siquidem suæ obligationi ex aße, prout debet, satisfacere cupit, non est permittum vel in mediato, vel immediato Dei cultu acquiescere, altero neglecto; Nam in tantum peccat, quantum omittit. Immo ausim dicere, neminem posse vero & sincero cultu immediato Deum venerari, nisi simul cultu mediato Eum honoret: Fieri enim nequit, ut quis erga Deum in officiis, quæ illum concernunt, se perfecte obedientem præstet, & non simul Ejus in aliis objectis exsequatur mandata. Neque possibile est, ut quis cultu mediato, vero scil. & sincero, Deum colat, h. e. ex intentione animi actionum, quæ se ipsum & alios homines proxime respiciunt, ex perfectionibus Divinis petat motiva (§. 44.), & tamen has perfectiones omni conamine non veneretur. Conjectissimi ergo esse debent cultus Dei immediatus & mediatus.

§. 46.

Etsi quoad Deum & Legem Ejus, omnia nostra officia perfectæ sint obligationis, in relatione tamen ad diversa objecta, erga quæ officia ista præstare debemus, sunt vel perfectæ vel imperfæctæ obligationis, ita tamen, ut illa, quæ Deum proxime concernunt, & immediatum Dei cultum absolvunt (§. 44.), perfectæ semper sint obligationis, immo eo usque, ut in casu collisio-

nis,

nis, reliqua omnia, quæ ad cultum Dei mediatus spectant, facile vincant. Nam officia erga ipsum Deum proxime & immediate derivantur ex infinita Dei excellentia & absolute summo Ejus in omnes homines jure, hominumque ab illo omnimoda dependentia. Illa ergo eam habent naturam, ut, malo passionis representato, jure à Deo postulentur (§. 6.), & ideo perfectæ semper sint obligationis (§. 10.). Inter officia, quæ nobismetipsis & aliis debemus hominibus, licet haud pauca sint perfectæ obligationis; quia tamen tota hæc obligatio nisi ex jure imperii Divini non derivatur, facile patet, officia, quæ Deo immediate debemus, in casu collisionis, ubi utriusque obligationi simul satisfieri nequit, longo intervallo post se relinquere officia, quæ nobismetipsis & aliis præstare obligamur.

Sic cultu Dei immediato mædata Ejus exequi debemus, debemus quoque magistratu obsequium præstare, sed si heic occurrat collisione, Deo magis, quam hominibus est parendum Act. 4: 19. 5: 29.

§. 47.

Quilibet homo ad existentiam & infinitas Dei perfectiones agnoscendas, perfecte obligatur. Nam ad Deum colendum perfecte obligatur quilibet homo (§. 43.). Sed cultus Divinus, immediatus scilicet, nam de il-

lo

lo. unice agere constitui, absolvitur præstatione actuum, Deum immediate concer-
nentium, quorum motiva sunt perfectio-
nes Divinæ (§. 44.). Motiva sine repræ-
sentatione & agnitione rei in mente dari
nequeunt. Quilibet ergo homo ad agni-
tionem Dei & perfectionum Ejus sibi com-
parandam perfecte obligatur.

S. 48.

*Qui itaque in hac comparanda cognitione est
negligens, graviter peccat.* Nam contra su-
am obligationem agit. Hic ergo neglectus
non modo tollit cultum Dei, sed & toti Le-
gi Nat. internectionem minatur, & conse-
quenter est grave peccatum. Noxium ergo
& æternis poenis dignum est multorum ho-
minum præjudicium, quo sibi & aliis per-
suadere non verentur, distinctam rerum
Divinarum cognitionem, non sibi, sed
Theologis, esse necessariam, sibi vero qua-
lemcunque Dei cognitionem sufficere, &
vix se elementari habere opus, quasi solus
Theologus deberet completum Deo exhi-
bere cultum & in legis Divinæ observantia
defudare. O! magnam mentis cœcitatatem,
quæ non alium, quam principem tenebra-
rum, habet auctorem, qui optime videt
se hoc stratagemate posse permovere homi-
nes ad quævis flagitia, immo ad Divini
cul-

cultus contentum, eosque sic in miserrimum post hanc vitam detrudere statum.

§. 49.

Quem ad modum motiva cultus Divini prīmario & principaliter non ex perfectione nostra propria & sociali commodo, sed unice ex perfectionum Divinarum consideratione, sunt petenda, ita principalis & ultimus cultus Divini finis esse debet non propria nostra perfettio, vel sociale aliquod commodum, sed unice & tantum Gloriæ Divinæ manifestatio. Fingas primaria cultus Divini motiva ex propria perfectione & utilitate vel sola, vel simul ex sociali commodo esse petenda, motiva itaque ex perfectionibus Divinis derivata, essent non nisi secundaria, quæ, consequenter, salva cultus Divini natura possent abesse (§. 1345. Syst. Met.). Sed hoc repugnat definitioni cultus Divini. Ejus ergo primaria motiva peti nequeunt ex perfectione nostra.

Fingas iterum principalem & ultimum cultus Divini finem non esse gloriæ Divinæ manifestationem, sed felicitatem vel propriam vel simul socialem, gloriæ Divinæ manifestatio non nisi secundarii finis rationem subiret, posset itaque abesse, salva cultus Divini indole, & salva ad eum præstandum obligatione (§. 1345. Syst. Met.). Sed utrumque esse absurdum docent prius de-

demonstrata.¹⁵¹ Ergo principalis & ultimus cultus Divini finis aliis esse nequit, quam gloriæ Divinæ manifestatio.

Sic si ad Deum colendum, & verbum Ejus audiendum, vel solius curiositatis gratia, ut fecere Athenienses Act. 17:21, vel tantum ob victimum quotidianum, ut fecere Judæi Joh. 6:26, verbis Christi ideo castigati, vel tantum ut malum aliquod evites, vel ob aliud quocunque proprium bonum, accedis, & ex his motivis omnem cultus Divini rationem dirigis, impingis in præsentem, quam demonstravimus, propositionem.

§. 50.

Diximus (§. 44.) cultum Divinum constitui præstatione actuum, qui circa Deum occupantur, & quibus Dei Gloriam intendimus. Sunt vero actus, quos homo ex libertate & intentione edit, vel interni vel externi. Ergo cultum Dei dispescimus in *Internum* & *Externum*, quorum ille actibus internis, hic externis, seu, motu organorum corporis, Deum immediate concercentibus, & in Dei gloriam directis perficitur. Qym homo complete Deum colere debeat (§. 43.), evidens est eum obligari ad cultum tam internum, quam externum.

§. 51.

Inter internos, cultus Divini, actus primo loco poni solet amor Dei. Docet Psychologia,

gia, nos actu ipso amare alterum, quando prompti sumus ad capiendam voluptatem ex alterius felicitate, amoremque in animis nostris erga alterum eo majorem excitari, quo excellentioribus eum ornatum intuemur perfectionibus, & quo propiorem majoremque ad nostram felicitatem illae habent relationem. Deus excellentissimis eminet perfectionibus, & sibi ipsi est sufficientissimus, omnisque nostræ felicitatis est fons & ratio, Ergo homo tunc *Deum amat*, quando promptus est ad maxima ex summis Dei perfectionibus percipiendam voluptatem.

S. 52.

Qui Deum amat, is gloriam Ejus, quantum in ipso est, promovere studet, & vicissim, qui gloriam Dei, quantum penes se, promovere studet, is Deum amat. Veri amoris eam esse naturam docet Psychologia, ut, qui alterum amat, is perfectiones ejus, quantum in ipso, promovere studeat. Est Deus sibi metipsi sufficientissimus, nec ulla re externa quomodo cunque indiget. Vult vero ut homines infinitas suas perfectiones agnoscant (§. 13.). Homo igitur alia ratione promovere nequit Dei perfectiones, quam ut actionibus suis testetur se illas agnoscere, h.e. gloriam Dei promoteat (§. 91. P. 1.). Ergo qui Deum amat, is gloriam Ejus,

Ejus, quantum unquam potest, promovere studet. Porro. Qui gloriam Dei, quantum peres se, promovere studet, is omni conatu in id incumbit, ut aetibus testetur se agnoscere infinitas Dei perfectiones (§. 91. P. 1.). Itaque in hos actus fertur omni appetitu, omnique animi voluptate, & ideo testatur se summam voluptatem ex infinitis Dei perfectionibus percipere; hoc que modo Deum amat (§. 51.).

§. 53.

Homo perfecte obligatur, gloriam Dei super omnia promovere. Nam homo perfecte obligatur instituere actiones suas liberas perfectionibus Divinis conformiter (§. 16.), immo etiam agnoscere infinitas Dei perfectiones (§. 47.). Ergo ad id perfecte obligatur, ut suis actionibus testetur se infinitas Dei perfectiones agnoscere. Sed hoc modo gloriam Dei promovet (§. 91. P. 1.). Ergo ad gloriam Dei promovendam perfecte obligatur homo. Perfectiones Divinæ infinitum superant perfectiones reliquorum entium: sed homo perfecte obligatur perfectiones Divinas, scil. ut Divinas, agnoscere, simul itaque obligatur gloriam Dei super omnia promovere.

Gloria Divina manifestatio est principalis finis, quem Deus in omnibus suis actibus, super omnia, inten-

- PARS III.

D

dit

dit (§. 94. P. 1.), & propter quem homines creavit (§. 112. P. 1.). Dubitari ergo nequit, quin etiam velit, quod homines super omnia Dei gloriam promoveant.

§. 54.

Ad Deum toto animo, omnibus viribus, & omni conamine, super omnia amandum, perfecte obligamur. Nam perfecte obligamur singulas nostras actiones tam internas, quam externas, atque ideo totum animum & conatum, immo omnes vires, ad legem Nat. componere (§. 24.), & consequenter ad gloriae Divinae manifestationem instituere (§. 21.). Perfecta obligatione simul tenemur gloriam Dei super omnia promovere (§. 53.). Sed qui gloriam Dei, quantum penes se, promovere studet, is Deum amat (§. 52.). Ergo ad Deum dicto modo amandum perfecte obligamur.

Eandem hanc propositionem contra Pharisaeos urget Salvator Sanctissimus Matth. 22: 37. Marc. 12: 30. Luc. 10: 27, ut ostendat eos propriis viribus legi Dei satisfacere non posse, quod in argumento contra Naturalistas ulterius evolvere conabor.

§. 55.

Amor erga Deum *Filialem* generat *Timentem*, qui est sollicitudo nihil agendi, quod voluntati Divinae sit adversum.

III Vox

Vox Timor, dum ad Deum refertur, tam late interdum sumitur, ut totum cultum Divinum comprehendat, ut Job. 28:28. Sed ab hac lata significatione hoc loco discedimus, per timorem, peculiarem animi affectum denotantes, ab amore, spe & fiducia distinctum. Atque hoc strictiori sensu timor accipitur Prov. I. 7. Ps. 3:10. ubi ut initium sapientiae, h. c. salutaris Dei cognitionis, commendatur.

§. 56.

Deus est timendus timore filiali. Deus, toto animo & super omnia, est amandus (§. 54.), & ideo super omnia glorificandus (§. 52.). Sed nihil vult Deus nisi quod ad gloriam suam manifestandam tendat (§. 94, P. 1.). Ergo qui Deum amat, magna sollicitudine ea agere studet, quæ vult Deus, & consequenter nihil agere, quod non vult. Quamobrem, qum timor filialis sit sollicitudo nihil agendi, quod voluntati Divinæ sit adversum (§. 55.), evidens est nos ad timorem filiale obligari.

Videmus hinc timorem filiale ita profluere ab amore erga Deum, ut nisi cum amore conjugatur timor, amor non sit sincerus; Nam quo modo quæso dicere possumus, eum toto animo amare Deum, qui de eo non est sollicitus, an ab amore Dei & communione cum illo separetur vel minus? Deus autem neminem amat, neque ad communionem secum admittit, nisi eum, qui legem & voluntatem Dei exacte observat. Itaque sincerus erga Deum amor id efficit, ut sollicitus sit homo de non agendo, quod voluntati Divinæ sit adversum,

D 2

§. 57.

§. 57.

Timori Dei filiali opponitur, ab uno latere, vilipendium Dei, ab altero, timor servilis: Homines enim, qui Deum timore filiali non timent, aut susque deque habent infinitam Dei majestatem, nec curant peccatis eum irritare, nec de Ejus ira vel benevolentia solliciti sunt; aut tantum ob metum pœnæ à peccatis abstinent. Consistit ergo *Vilipendium Dei* in neglectu omnis sollicitudinis abstinendi ab eo, quod voluntati Divinæ sit adversum. *Timor servilis* involvit quidem aliquam sollicitudinem, sed non nisi à motu pœnæ excitatam non agendi, quod Deo sit adversum. Ergo qui Deum timore servili timet, non abstinet à peccato, quia id Deo displicet, & Eum, ut summum bonum offendit, sed unice ut evitet vindictam. Ergo servus ille nullo amore Dei ducitur, nec ob amorem erga Deum a peccatis abstinet.

§. 58.

Tam vilipendium Dei, quam timor servilis, grave est vitium, quod fugere debent omnes homines. Nam qui Deum vilipendet, susque deque habet infinitam Dei majestatem, nec curat peccatis Eum irritare (§. 57), itaque de gloria Divina promovenda non modo non est sollicitus, sed contemnit quoque

que summum Dei in se dominium, & ideo (per prius demonstr.) multipli nomine contra perfectam suam obligationem agit, gravissimumque committit peccatum. Tantum ergo vitium fugere debent omnes homines.

In timore servili sincero Dei amori non datur locus (§. 57.), sed ad Deum todo animo super omnia amandum perfecte obligantur omnes homines (§. 54.). Ergo contra hanc obligationem graviter peccat servus iste. Nemo itaque credat timorem servilem, quia oritur ex consideratione vindicativæ Dei justitiæ, ad cultum Divinum pertinere. Nam excludit genuinum Dei amorem, neque putandum est dari in cultu Divino contradictoria. Quare etjam timor ille in Scriptura Sacra rejicitur Job. 15:20, 21. & quidem ut amori inimicus 1. Joh. 4:18. hincq; ob eum non iudeo illa 21. vñsp; si nichil ob mea be; 21. vñsp; 0197 nra. S. 59.

Fiducia in Deum est ille animi actus, quo quis meliora certo sperans, se totum, resque suas omnes, Divinæ providentiæ committit. Quam ob rem, qvum Deus bonitatem semper exerceat sapientissime, qui Deo confidit, pro certo habet, Eum providentia sua tantundem boni in se collatum esse, & tantundem mali à se aversurum,

quantum salva Ipsius sapientia fieri possit,
& si quæ ipsi obvientura sint mala, in bonum finem esse directurum. Ergo se totum providentiae Divinæ committit.

Hanc fiduciam cum ea, quæ in articulo de justificazione traditur, non confundamus, nam illa in statu integro locum habuit, eam autem sine hujus fundamento nunc non dari in 4 & 5 Prænotionum partibus demonstrabitur.

§. 60.

Nemo in Deo fiduciam ponere potest, nisi qui anima plene sit convictus de Dei omnipotentia, omniscientia, infinita sapientia & bonitate, qua ei individuo velit Deus optima quæque conferre. Nam fiducia in Deum est ille animi actus, quo quis optima quæque certo sperans, se totum providentiae Divinæ committit (§. 59.). Ergo qui Deo confidet, certus esse debet non modo de providentia Divina in genere, sed etiam de eadem ad quemvis casum individuum applicata. Infert vero Dei providentia omniscientiam (§. 2. P. 2.), qua Deus exactissime novit & præcognoscit, quid creaturis conducat, quid non; *infinitam sapientiam* (§. 20. P. 2.), qua non modo optima eligere potest media, sed etiam illa inter se & cum fine ultimo exactissime combinare, & ideo, omnium optime scit, qua ratione & quo modo nostrum bonum promove-

moveatur; *bonitatem supremam* (§. 20. P. 2.), qua promptus est ad conferenda bona, quæ unquam dari possunt; *omnipotentiam*, cuius exercitio actiones Dei ad extra producuntur, & ideo omnia illa efficere valet, quæ nostro inserviant commodo. Viva itaque & certa cognitio harum Dei perfectionum illius occupabit animum, qui in Deo fiduciam ponit.

Eadem hæc fiducia, in Deo collocandæ, requisita urget & commendat Scriptura S. ut *omnipotentiam & omniscientiam* Ps. 121: 2, 3. Rom. 4: 21. 2. Tim. 1: 12. *Omnisapi-entiam* 2. Petr. 2: 9. *infinitam bonitatem* Ps. 13: 6. 36: 8.

§. 61.

Ad fiduciam in Deo collocandam perfecte obli-gamur. Homo perfecte obligatur gloriam Dei super omnia promovere (§. 53.). Verbis itaque factisque testari debet se agnoscere infinitas Dei perfectiones (§. 91. P. 1.), inter quas continentur omnipotencia, omniscientia, infinita sapientia & bonitas. Homo ergo testari debet se has agnoscere. Ex harum autem agnitione oritur fiducia in Deum (§. 60.). Ergo ad fiduciam in Deo collocandam perfecte obligatur homo. Prout etiam ostendit Psalmista Ps. 37: 3-7. 55: 23.

D 4

§. 62.

§. 62.

Facile intelligitur ex hac fiducia oriri acquiescentiam in providentia Divina, qua animus, se totum providentiae Divinæ committens, quicquid in illa à Deo fit, sive agendo, sive permittendo, in quovis casu ut optimum adprobat, semper ergo cum regimine DEI est contentus. Obligatur homo ad fiduciam in Deo ponendam (§. 61.). Ergo etiam obligatur ad acquiescentiam in providentia Divina.

§. 63.

Infernī cultis Divini actus, quos hactenus breviter delineavi, qvum maxime per invocationem & gratitudinem mentalem, nec non celebrationem nominis Divini se exferant; de his quādam mihi sunt dicenda. Est autem *Invocatio mentalis*, scilicet *Invocationis Numinis*, desiderium mentis, boni, quod habemus, per Deum conservandi, & quod non habemus, obtinendi, malique aut depellendi, aut in bonum finem dirigendi. Per *Desiderium* hoc loco intelligimus actum voluntatis, quo vehementer volumus, ut quid fiat.

§. 64.

Nemo Deum invocat, nisi qui habeat vi-
ram cognitionem suæ, sine ope Dei, indigentie,
Et simul infinitæ Dei scientie, potentie, im-
mo

mo gratiae, & benignitatis, non generalis solum, sed, juxta desiderium suum praesens, ad se in individuo applicande. Nam qui invocat Deum, desiderat & ideo vehementer vult, ut Deus sibi det bonum, vel datum conservet, mala depellat, vel in bonos fines dirigat (§. 63.). Necesse itaque est, ut suam sine ope Dei indigentiam vivide intueatur: Nemo enim, ut communis docet experientia, alterius expetit opem, multo minus vehementer expetit, nisi cogitet se illa indigere, & se sine illa non posse desideratum consequi finem. Porro, ex definitione invocationis (§. 63.) patet, eum, qui Deum invocat, vehementer velle, ut Deus suam bonitatem & gratiam erga se in individuo exerceat, & quidem sapienti directione. Quam ob causam, quum hoc bonitatis Divinae exercitium sit actus Dei ad extra transiens, & idcirco exercitio omnipotentiae Divinae perficiatur, à parte invocantis requiritur viva cognitio 1.) *Omnipotentiæ Divinæ*, qua certus redditur DEUM posse facere, quod desiderat. 2.) *Scientiæ*, qua convincitur Deum optime nosse sua desideria, nosse etiam, quod & quale bonum sibi expediat. 3.) *Sapientiæ*, qua convincitur, Deum sibi conferre posse bona, quæ summae suæ felicitati, quam desiderat, inserviant, & mala in bonos fines dirigere. 4.) *Summe Dei*

Dei bonitatis, qua convincitur Deum esse primum ad bona creaturis conferenda. §.) *Huius gratiae & bonitatis ad se in individuo adPLICANDÆ*, qua convincitur Deum velle sibi conferre bona, sine qua etiam frustra Deum invocaret: Nam quis invocat eum, quem ad se & suam indigentiam sublevandam vel tollendam flectere non posse credit?

§. 65.

Qui invocat Deum, is intensiori mentis actu declarat, se in praesenti statu, Ejus auxiliu esse indigum, & de eo obtainendo fiduciam in Deo ponere. Et vicissim, qui hoc ipsum, intensiori mentis actu declarat, is Deum invocat. Nam qui invocat Deum, is intensiori mentis actu declarat, se in praesenti statu auxiliu Dei expetere (§. 63.), seque opis Divinæ esse valde indigum, immo vivide agnoscere infinitam Dei sapientiam, scientiam, potentiam, bonitatem non generali solum, sed & juxta desiderium suum praesens ad se in individuo adPLICANDAM (§. 64.), sed ex agnitione harum Dei perfectionum oritur fiducia in Deum (§. 60.). Ergo qui Deum invocat, intensiori mentis actu declarat, se in praesenti statu ejus auxilii esse indigum, & de eo obtainendo fiduciam in Deo ponere.

Vicissim fingamus aliquem sine laudato menuis actu Deum invocare, etiam is Deum in-

invocaret, qui nihil à Deo expeteret, non propriam indigentiam nec Divinam sapientiam, potentiam & bonitatem agnosceret. Quod per naturam invocationis est absurdum (§. 64.). Intelligimus ergo actum illum mentis, dicto modo declaratum, esse necessarium invocationis requisitum.

§. 66.

Homo perfecte obligatur ad invocationem Numinis. Homo perfecte obligatur ad promovendam gloriam Dei super omnia (§. 53.), ideoque actu intensissimo, majestatem & gloriam Dei agnoscendam & declarandam. Per ante demonstrata constat, Deum per creationem, conservationem, concursum & gubernationem, intendere infinitæ suæ majestatis declarationem, Deumque his actionibus, rebus creatis non modo existentiam & agendi vires contulisse, sed adhuc conservare & dirigere, ita ut sine concursu Divino, nihil boni agere & præstare queat creatura, Eumque solum esse omnis boni datorem & auctorem, ita ut singula læta & tristia non cœco casu, sed provida Dei cura nobis obtingant (§. 23. P. 2.). Ergo perfecte obligatur homo, actu etiam intensissimo, suam, sine ope Dei, indigentiam, & humilitatem, Dei vero supremam majestatem agnoscere: obligatur quoque fiduciam in

in DEO, quovis actu, & quovis tempore collocare (§. 61.). Ergo simul obligatur ad invocationem Numinis (§. 65.).

§. 67.

Naturæ & nostræ & rei ipsius nihil magis est conveniens, quam quovis modo extolere eum, qui per se & in se omni gloria est dignissimus. Oritur hinc *Nominis Divini Celebratio*, quæ est actus, quo, quantum penes nos, omni ratione ostendimus & declaramus, attributa & opera Divina maximi esse facienda, h. e. ob absolutam eorum perfectionem, aliis rebus omnibus longe præferenda. Pater itaque ad celebrationem nominis Divini non sufficere nudam summorum Ejus attributorum & operum, creationis, providentiae, &c. enarrationem, sed simul & potissimum omni conamine, omniisque ratione ostendi debere, quam infinitæ excellentiæ sint Dei attributa & opera, & quantum boni in creaturas ab illis redundet.

§. 68.

Cum celebratione Dei statim conjungimus Gratiarum actionem, quæ est celebratio nominis Divini ob beneficia nobis & aliis collata, cum significatione voluntatis præstanti debita obsequia. Sub bonorum collatione

tione etiam comprehendo mali aversionem; bonum enim est non premi malo.

§. 69.

Ad Deum celebrandum & gratiarum actionem Ei prestandam perfecte obligamur. Nam homo perfecte obligatur, gloria Dei, super omnia, promovere (§. 53.), debet ergo simul Deum celebrare & gratiarum actionem Ei deferre (§. 67. 68.).

Quem ad modum in humanis, nihil hominem magis ornat, quam eum laudare & ei gratias agere, a quo accepit beneficia, suis non provocata meritis, ita maximam contrahit ignominiam, qui Deum ob innumera, quibus indies cumulatur, beneficia vere gratuita, non celebrat, nec Ei gratum declarat animum. Profecto, qui hoc negligit, aut nullo illorum beneficiorum tangitur sensu, atque sic omnem humanitatem amisit; aut beneficia illa nihil estimat, & sic ipsum summum datorem contemnit, magnopere idcirco in Divinam majestatem est injurius; aut denique beneficia illa non esse beneficia somniat, sed mercedem ob præstitam obedientiam. Quodlibet horum adeo est absurdum & impium, ut vel nominatum jure censeatur confutatum.

§. 70.

Qui alios homines sincero amore non amplectitur, Deum toto animo non amat. Ille enim est sinceri amoris effectus, ut amati perfections, quantum penes se, promoteat. Homo igitur, alios homines sincere non amans,

mans, eorum perfectiones non promovere studet. Deus autem non modo summa gaudet promptitudine omnibus, omnes, quae dari possunt, conferendi perfectiones (§. 114. 115. P. 1.), sed etiam, actu ipso, cui libet tantum confert perfectionis, quantum salva gloriae suæ manifestatione fieri potest (§. 116. n. 4. P. 1.). Immo, pro omnibus & singulis hominibus specialem providentiam gerit (§. 27. P. 2.). Ergo qui alios homines sincere non amat, is suas actiones perfectionibus Divinis non conformat, & ideo gloriam Dei non promovet, consequenter Deum non amat (§. 52.).

Ergo mendax est, qui dicit se amare Deum, & proximum tamen non amat: Nam qui non amat proximum, quem tamen ante oculos habet, quo modo amat Deum, quem non videt? graviter urget St. Johannes 1. Ep. 4:20.

§. 71.

Perfecte obligamur alios homines sincero amore amplecti. Nam perfecte obligamur, Deum toto animo amare (§. 54.). Sed ex modo demonstratis (§. 70.) facile intelligitur, eum, qui toto animo Deum amat, debere etiam sincero amore alios amplecti homines. Ergo ad alios homines sincere amandos perfecte obligamur.

Est haec obligatio quoad sumnum legis rigorem & supremum Legislatorem, unde non sequitur quoad legi

legi subditos, alteri eorum competere perfectum
jus, postulandi ab altero beneficia.

§. 72.

Quilibet homo perfecte obligatur, eo, quantum penes ipsum est, perducere alios homines, ut Deum, toto animo & super omnia, ament, & gloriam Ejus promoveant. Nam quilibet homo perfecte obligatur, sincero amore alios amplecti homines (§. 71.). Sed qui alterum amat, is perfectiones ejus, quantum in ipso est, promovere, & imperfectiones ab eodem removere studet (§. 411. Pf. Emp.). Ergo quilibet homo perfecte obligatur, alterius cuiusvis hominis perfectiones, quantum unquam valet, promovere, & imperfectiones ab eodem removere. Sed major dari nequit perfectio & felicitas, cuius homo est capax, quam quae consitit in unione cum Deo & Ejus fruitione, nec ullum ad hunc felicitatis gradum pertingere posse, nisi qui Deum toto animo amet, facilissimo intelligitur negotio. Ergo quilibet homo perfecte obligatur, eo perducere alios homines, ut Deum toto animo ament, & consequenter gloriam ejus super omnia promoveant. (§. 52.).

§. 73.

Hinc sequentia deducimus corollaria. I.) Quilibet homo perfecte obligatur, alios homines

ad

ad agnitionem Dei perducere: Nam sine illa manifestari nequit Dei gloria.

II.). *Nemo ergo alterum à cognitione Dei avocare, multo minus errores de Deo animo ejus instillare dobet.*

III.) *Verbis factisque coram omnibus non modo ipse testari debet, se agnoscere infinitas Dei perfectiones, sed etiam suo exemplo alios ad idem præstandum commovere. Nam si quid horum omitteret, gloriam Dei super omnia non promoveret, neque curaret, ut alii gloriam Dei super omnia manifestarent, quod utrumque perfectæ ejus obligationi repugnat (§. 53, 71).*

§. 74.

Homo ad cultum Dei externum perfecte obligatur: Perfecte enim obligatur, verbis factisque, coram omnibus & singulis, testari se agnoscere infinitas Dei perfectiones, & significare se Deum maximi facere (§. 73.). Sed actus externi s. motus corporis nostri, in Dei gloriam directi, cultus Dei externi titulo continentur. Ergo ad cultum externum perfecto obligamur.

Rursus. A quovis facile conceditur, quod & nos antea demonstravimus, hominem perfecte obligari, ad DEUM omnibus animæ suæ viribus colendum (§. 54.). Sed

Sed sufficiunt animæ vires ad producendos certos in corpore motus, intentioni voluntatis conformes, nam verum est Systema influxus Physici, prout in Psychol. Rationali ostendimus. His viribus positis, seu, applicatis, ponitur motus in corpore, nisi impediatur (per princip. Metaph.), Nullum autem hoc loco est impedimentum, non supponitur hominem habere corpus sanum, & externis caussis non impeditum. Ergo perfecte obligatur homo colere Deum etiam us animæ suæ viribus, quibus producuntur motus voluntarii in corpore, animæ intentioni respondentes. Sed hi motus cultum externum constituunt. Ergo ad Deum, actionibus externis colendum, perfecte obligamur.

S. 75.

Religio, in genere considerata, est certa ratio, seu, determinatus modus Deum colendi.

Sic aliam religionem Turcis, aliam Judæis, aliam gentibus, aliam Christianis tribuentes, intelligimus alio modo Turcas, alio Judæos, alio gentiles, alio Christianos Deum colere.

S. 76.

Cultus Dei duo continent momenta, vide-
licet, agnitionem Dei ac perfectionum E-
jus; & deinde præstationem ætuum, quo-
rum
PARS III. E

rum motiva sunt perfectiones Divinæ. Ex horum priori determinatur posterius. Itaque, qvum religio sit certus modus colendi Deum (§. 75.), modusque colendi Deum ab ipso cultu separari nequit; *omnis religiōnum diversitas, consistens in diverso modo Deum colendi, pendet ex varia ratione, qua Deus & perfectiones Ejus cognoscuntur.*

Ita verb. gr. discriben inter Judæorum & Christianorum religionem dependet ex diverso modo, quo hi & illi Deum & res Divinas cognoscunt: Illorum enim opinio est, Messiam sibi adhuc exspectandum esse, euusque terrenum & maxime splendidum, interimi vero æternam salutem comparari oportere legum Mosaicarum, maxime Ceremonialium adimplitione: Hi ex Scriptura edocti sunt, Messiam dum venisse, ejusque regnum non esse seculare & terrenum, sed spirituale & cœleste, hominesque non operibus suis, sed vera in Christum fide justificari. Hi ergo diversa à Judæis ratione Deum colunt, diversamque idcirco ab illis habent religionem,

§. 77.

Quoniam cognitio de Deo & perfectionibus Divinis est fundamentum religionis, ex cuius varietate diversitas religionum pendet (§. 76.); in eo distinguitur *Vera religio à Falsa*, quod illa consistat in modo Deum colendi, derivato ex vera de Deo & perfectionibus Divinis cognitione. Hæc autem sita sit in modo Deum colendi, ex fal-

fa

sa de Deo & perfectionibus Divinis cognitione formato.

In legitimo veræ & falsæ religionis discrimine statuendo, noui tam ad cultum externum, quam potius internum, ejusque fundamentum attendi debet. Possunt enim diversæ religionis homines in cultu externo conspirare, sed differre cultu interno, qui externi est fundamentum: Nam fieri prorsus nequit, ut animus crassis, de Deo & rebus Divinis, occupatus erroribus, possit vero amore, timore, fiducia, aliisque cultus interni partibus, Deum prosequi. Et licet videantur quædam religiones easdem cultus interni partes retinere; quatenus tamen eas non ex eodem purissimo fonte derivant, Deusque magis ad intentionem agentis, quam ipsam actionem respicit; evidens est diversam de Deo & rebus Divinis cognitionem esse firmum religiones distinguendi fundamentum.

§. 78.

Religio vera est conformis perfectionibus Divinis; Falsa autem cum illis pugnat. Nam religio vera consistit in modo Deum colendi, ex vera Dei & perfectionum Divinarum cognitione derivato (§. 77.). Falsa autem pendet ex ertonea de perfectionibus Divinis notitia (§. cit.), ostendit Logica, cognitionem rebus conformem esse veram, notitiam vero cum rebus ipsis pugnantem esse falsam. Ergo religio tunc est vera, quando conformis est perfectionibus Divinis, tunc autem falsa, quando cum illis pugnat.

E 2

§. 79.

§. 79.

Vult Deus, ut singulæ hominum actiones sint perfectionibus Divinis conformes (§. 13.), quod ergo cum illis pugnat, nunquam velle potest, *Quam ob rem religio vera est, qua Deus vult coli; falsa, qua Deus non vult coli* (§. 78.).

Omnis itaque religio, qua Deus colitur quidem, sed alia, quam Ipse vult, ratione, nomine veræ religionis nunquam venire potest.

§. 80.

Homines obligantur ad veram religionem sectandam, & falsam omnem fugiendam. Nam ad Deum Colendum perfecte obligantur omnes homines (§. 43.). Constituitur cultus Divinus præstatione actuum, quorum motiva sunt perfectiones Divinæ (§. 41.). Sed certus edendorum actuum modus constituit definitam eorum determinationem, qua non tantum ab aliis actibus alterius generis, sed etiam ab aliis alterius speciei discernuntur. Nulla autem determinatio rei interna, à re, ea salva, separari potest. Certus ergo modus Deum colendi, ipsum cultum ingreditur. Consequenter quilibet homo ad certum in cultu Divino modum observandum, perfecte obligatur, & ideo ad religionem sectandam (§. 75.).

Est

Est religio vera voluntati Divinæ conformatis, falsa est ei difformis, (§. 79.). Sed homines perfecte obligantur, instituere suas actiones voluntati Divinæ conformiter, easque fugere, quæ ei repugnat (§. 11.). Ergo perfecte obligantur ad veram religionem sectandam, & falsam omnem fugiendam.

**SECTIO POSTERIOR
POLEMICA.**

CAP. I.

DE

IRRELIGIONARIIS.

§. 81.

Et si hactenus demonstrata evincant, tam certo dari religionem, eamque veram, quam certum est existere Deum, Qui totum mundum & omnes homines in sui nominis gloriam condidit, & quam certum est omnes homines à Deo omnimode dependere, & ideo suam voluntatem ad arbitrium Divinum compонere debere; dantur tamen tantæ nequitiaæ homines, ut contra religionem hostilia movere arma non vereantur: *Irreligionarii* hi vocantur, suntque vel *Directi*, qui omnem religionem negant; Vel *Indirecti*.

E 3

recti, qui ea tradunt dogmata, ex quibus sequitur religionis eversio,

§. 82.

Athei, Deistæ, & Fatalistæ sunt irreligionarii directi: Athei, quia Dei negant existentiam, non possunt non eodem impietatis gradu omnem negare religionem. Deistæ verbis quidem concedere videntur existentiam Dei, re tamen ipsa tollunt omnem Eius cultum, omnemque religionem (§. 33. P. 2.), & ideo ad directos religionis hostes jure referuntur. Fatalistæ sub Deistarum numero continentur (§. 38. P. 2.). Ergo non mitius de illis, quam de his ferendum est judicium.

§. 83.

Inter Deismum ab una parte & Materialismum, nec non Pantheismum ab altera, summa est concordia, talisque harmonia, ut ex Materialismo & Pantheismo directe sequatur Deismi commentum (§. 35. P. 2.). Hi ergo memorati errores, eodem modo, ac Deismus, inferunt religionis eversionem (§. 82.).

Observes heic agi de Materialismo & Pantheismo, in se & abstracte, non autem concrete spectatis; Non enim dixerim omnem Pantheistam & Materialistam esse Irreligionarium; id vero affirmaverim ipsum Pan-

Pantheismum & Materialismum ad religionis even-
tionem directe ducere.

§. 84.

Qui tollunt omnem obligationem Legis Nat.
& irrefragabili necessitatis legi omnes nostras
actiones subjiciunt, talia tradunt, quæ per se
ducunt ad corruptionem morum, & inter Irre-
ligionarios recte referuntur. Est obligatio ne-
cessitas moralis, à iure superioris profecta
(§. 9.), & quoad Legem Naturæ oritur ex
absolute summo Dei in homines dominio
(§. 8. II.). Ergo qui tollunt obligationem
Legis Nat. negant omne Dei jus in homi-
nes, totam Legem Naturæ, omnemque ne-
cessitatem, se ad voluntatem Divinam ad-
commodandi. Præscribit Nat. Lex omnium
nostrarum actionum normam (§. 24.), ju-
betque Deum super omnia, & proximum,
quemadmodum nos ipsos, esse amandum
(§. 54. 70.), religioni quoque sancte esse
studendum (§. 80.). Qui ergo omnem Le-
gis Nat. obligationem pro nihilo habent,
normam actionum, quam Lex præscribit,
aut plane contemnunt, nec religioni sibi
ducunt, quævis contraria agere, aut perin-
de esse existimant, sive ad legem se adcom-
modent sive minus. Dubio igitur caret, eos,
qui Legis Nat. obligationem tollunt, talia
tradere, quæ per se ducant ad corruptio-
nen morum, & religionis neglectum.

E 4

Qui

Qui immutabili necessitatis legi omnes nostras actiones subjiciunt, Fatalistæ nuncupantur, & ideo ad Irreligionarios pertinent (§. 82.). Præterea, durum illud necessitatis jugum, nostris impositum actionibus, id sua natura efficit, ut pravæ inclinationes & peccaminosæ actiones sine pudore suscipiantur & committantur, qvum se ad illas necessario duci, nec aliam determinationem suo arbitrio esse relictam prætendant cœcæ necessitatis patroni. Horum igitur commenta multiplici nomine ducunt ad corruptionem morum.

§. 85.

Sequitur ex his atheismum per se & necessario ducere ad corruptionem morum. Nam in atheismo, negata Dei existentia, simul negatur omne Dei jus & dominium in res creatas (§. 123. n. 5. P. 1.), omnis idcirco necessitas moralis, ex jure Dei profecta, totaque ideo Legis Naturalis obligatio tollitur (§. 9.), nec nisi absoluta omnium actionum nostrarum introducitur necessitas (§. 123. n. 5. P. 1.). Ergo atheismus per se & necessario dicit ad corruptionem morum (§. 84.).

Præterea Legis Nat. finis est, gloriam Dei super omnia promovere. Media obtinendi hunc finem sunt nostræ actiones liberæ,

qua-

quatenus perfectionibus Divinis conformantur: Nam summa totius Legis Nat. est; fac ut actiones tuæ sint perfectionibus Divinis conformes (§. 21.). Atheus autem negat Dei perfectiones (§. 123. P. 1.). Itaque nec finem Legis Nat., qui est gloriæ Divinæ manifestatio, nec hujus obtinendi media, quæ in actionum cum perfectionibus Divinis conformatio[n]e consistunt, adiuitit, sed his contraria statuit. Normam itaque actionum sequitur, Legi Nat. repugnantem. Sed quum Lex Naturæ, nemine, nisi atheo, negante, ducat ad bonos stabiliendos mores; sequitur normam, Legi Nat. contrariam, & ideo ipsum atheismum ducere ad corruptionem morum.

Ut vero hoc nostrum assertum clarius patet, paucis videamus, quam actionum normam commendet atheistus. Demonstravimus in Part. Prænot. I. §. 165. & seqq. internas atheistici causas esse metum, præjudicia, sensuum, ambitionis, voluptatis, &c. Ex hoc impurissimo fonte alia actionum fluere nequit norma, quam quæ in pravis affectibus & sensuali commodo vel incommodo fundetur. Quare Tolandus in Adeisidæmon. p. 71. *Atheus nihil bonum & malum fatetur, sed respectu tantum balito ad bonos & malos usus, quibus res quæque inservit, prout scilicet homines gaudio afficit aut dolore, vel in quantum*

(c)

tum tædet & delectat. Hanc vivendi normam clarissimis verbis exprimit atheistarum princeps Spinoza, cuius in Tract. Theol. Polit. Cap. 16. p. 176. hæc pudenda sunt verba : *Jus naturale uniuscujusque hominis non sana ratione, sed cupiditate & potentia determinatur.* Et paucis interjectis: *Quicquid itaque unusquisque, qui sub solo naturæ imperio consideratur, sibi utile vel ductu sanæ rationis, vel ex affectuum impetu judicat, id suwmo naturæ jure appetere, & quacunque ratione, sive vi, sive dolo, sive precibus, sive quocunque demum modo facilias poterit, ipsi capere licet, & consequenter pro hoste habere eum, qui impedire vult quomodo animum expleat suum.* Ex qibas sequitur, *jas & institutum naturæ, sub quo opes nascuntur & maxima ex parte vivunt, nihil nisi quod animo cupit, & quod nemo potest prohibere, non contentiones, non odia, non iram, non dolos, nec absolute aliquid, quod appetitus svadet, averfari!* Est hæc egregia, scilicet, disciplina moralis, quæ ex atheistis profluit principiis, non veram Nat. legem, sed effrenem libertatem juxta cupiditates & potentiam vivendi, inferens. Certo itaque est certius, atheismum non posse non, sua natura, ducere ad maximam morum corruptionem.

§. 86.

§. 86.

Superstitiones non sunt irreligionarii directi, nec superstitione tantam morum corruptionem efficit, quantum excitat atheismus. Nam superstitionis et si in eo maxime erret, quod rebus creatis & humanis Divinam quandam tribuat efficaciam (§. 106. P. 2.), & sic Divinae providentiae multum officiat (§. 103. P. 2.); DEUM tamen existere & colendum esse concedit (§. 96 P. 2.). ergo non omnem religionem jugulat (§. 75.), neque ideo inter irreligionarios directos est referendus (§. 81.).

Demonstravimus antea (§. 42.), eum esse inter custodiā legis Nat. & cultū Dei nexum, ut illa posita, hic sequatur, & hoc posito, illa ponatur. Quatenus ergo & quoque conceditur cultus Divinus, eatenus & eosque simul statuitur Legem Nat. esse custodiendam. Sed non omnem Dei cultum & religionem tollit superstitione (per demonstr.). Ergo superstitione non tendit ad totalem Legis Nat. eversionem, sed aliquam ejus partem relinquit salvam, & ideo non ad tantam morum corruptionem ducit, quantum excitat atheismus, omnem religionem, omnemque Legem Nat. evertens (§. 85.). Præterea atheistus negat omnem Legis Nat. obligationem, nec aliam legem, quam

quam effrenem libertatem juxta pravas cupiditates & potentiam vivendi, agnoscit, & ideo maximam morum corruptionem excitat (§. cit.). Superstitionis autem, licet providentiae Divinæ multum officiat (§. 103. P. 2.), & in legem naturæ haud leviter impingat, quia tamen existentiam & attributa Dei concedit & veneratur (§. 96. P. 2.), non omne Dei jus in homines tollit, nec ideo omnem obligationem (§. 9.), totamque Nat. legem removet. Consequenter ejus dogmata non eo usque, quo athei, ad morum corruptionem tendunt.

§. 87.

Quamvis ex modo demonstratis evidenter pateat, atheismum necessario ducere ad corruptionem morum, illumque esse superstitione longe pejorem ; aliud tamen nobis persuadere conatur P. *Bailius*, qui ut in aliis punctis (vid. §. 140. P. 1.), ita etiam in hoc, rem atheistorum desperatam atque deperditam restituere cupit. Ex instituto hoc agit in Tractat. Epistolari, quem vocat. *Pensées diverses sur les comètes*, ubi multis ostendere conatur, atheismum non necessario ducere ad corruptionem morum vid. §. 133. p. 393. nec tantum esse malum, quantum supersticio. Sed quam lubrica immo nulla sint, quæ pro hoc suo fo-

Somnio adfert argumenta, paucis ostendam. *Experientia* inquit, *docet homines non vivere conformiter suis principiis.* Nam plurimi inter Christianos dantur, qui salutari, qua gaudent, cognitioni non conformem, sed potius contrariam agunt vitam, Itaque, quum ex principiorum præstantia ad bonos mores concludere non liceat, neque valebit conclusio à pessimo atheorum dogmate ad corruptos mores ducta; sed potius fatendum erit, quoniam homines possunt vivere contra sua principia, etiam atheos posse inveniri, qui vitam peragant honestam & principiis suis prorsus contrariam. 1.). Concedimus quosdam atheos speciem honestatis præ se ferre, veræ autem honestatis esse studiosos negamus: Nam quum præter utilitatem propriam, ex sensatione grata vel ingrata æstimatam, non agnoscant aliam morum regulam (vid. §. 85.), evidens est vitam eorum, externe moratam ex impurissimo profluere fonte, & ideo variis corruptam esse vitiis. 2.) Dolemus dari homines, qui sanæ religionis dictamina negligunt, & vitiis se immergunt. Sed unde hoc accedit? Certe ex eo, quod pravis suis cupiditatibus & inclinationibus feabripi patientur, atque sic gratiæ Divinæ, eos ad pœnitentiam vocanti, resistunt. Tantum itaque abest, ut hinc sequatur, posse aliquem honeste vivere, licet pravis obscoenis-

nisque opinionibus animum habeat occupatum; ut potius inde fluat contrarium, omnes scilicet eos, qui pravis abripiuntur cupiditatibus inhonestam agere vitam. 3.). Grapius in Theol. Rec. controv. Cap. I. Qv. 7. p. 41. hoc modo retorquet Bailii argumentum: *Poterit aliquis Christum pro vero Messia agnoscare, etiam pro suo Salvatore, & tamen ob pessimam vitam damnari. Ergone contra poterit quis salvus fieri, si Christum Messiam esse neget, & forte in speciem honeste & virtuose vivat. Nemo non intelligit, quam falsum hoc sit ratiocinium, & quam ineptum sit Bailii pro atheis argumentum.*

2. Obj. *Quia in atheismo dati sunt martyres, dubitari nequit atheos concepisse ideam honestatis, quæ in eorum animum fortius agit quam utilitas & sensuale commodum.* R. Hoc nihil probat aliud, quam quosdam atheos adeo in nequitia sua & constantiae auctupio fuisse induratos, ut gravissima pena vel ipsa mortis eos ab impietate movere non valuerit. Danturne scelestorum hominum exempla, qui potius vitam, quam suas cupiditates & scelerata deserere volunt? An inde colligendum eos ob honesti ideam diem adire supremum? Minime.

3. Obj.) Comparatione inter atheum & superstitionis instituta, ejus crimina extenua-

nuare, hujus vero extollere conatur Bailius, putans superstitionem esse atheismo pejorem, quia, inquit, a.) *Respublica sine religione flore-re poteſt tantum repræſentatione & exēcutione pœnarum & præmiorum civiliū.* b.) atheisti, propria utilitati ſtudentes, non poſſunt non ſocialiter cum aliis viuere. c.) ſuperſtioſorum nu-merus multo amplior eſt atheorum turba, adeo-que plus damni excitat. d.) Superſtitio totum animum occupat, haud quaquam reclamante conſciencia, vel ejus ſtimulo urgente, quod con-tra in atheistis fit. e.) ad a.) Falso eſt rem-publicam ſine religione florere poſſe. Nam ſine religione & Dei agnitione veræ obliga-tioni, quæ ſine jure Dei ſuperioris dari ne-quit, nullus relinquitur locus. quo foedera & pacta, ſalutem reipublicæ procurantia, con-tineantur illæſa. Neque hoc obtinetur ſola repræſentatione pœnarum & præmio-rum civiliū, nam tota, quæ pactis ineſt, obligatio resolvitur in obligationem Legis Naturalis, quæ non aliunde, quam ex ju-re Dei pendet. Atheus itaque credens jus Dei eſſe nullum, nullamque pœnam Di-vinam, ubicunque videt ſe poſſe effugere pœnam civilem, propriā utilitate ductus, quæ haud raro cum publica Reipublicæ fa-lute pugnat, ea ſine formidine committit, quæ magis vel minus in perniciem reipu-blicæ tendant. Superſtitioſus autem agho-ſcit

scit Dēi existentiam & ejus attributa concedit, & ideo obligationem Divinam non penitus evertit. vid. §. 86. Neque ergo Republicæ est adeo perniciosus ac atheus. Ad β.) Inde quod athei propriæ utilitati studiant, non sequitur eos cum aliis socialiter vivere debere: Nam licet propria subditū utilitas debeat semper esse subordinata publico reipublicæ commodo; haud raro tamen oriuntur casus, in quibus inter privatum & publicum commodum adest collisio. Atheus, propriæ utilitati primario studens, eamque ut principale actionum suarum fundamentum agnoscens, non potest non in omni casu publicum commodum privato postponere, & ideo in casu collisionis socialiem deserere utilitatem, ut suæ utilitati, suisque cupiditatibus indulgeat. Ad γ.) Ex majori superstitionum & minori atheorum numero recte non colligitur, superstitionem esse atheismo pejorem: Nam potius inde sequitur, atheismum esse fœdissimum & maximum malum, qvum eum plerique detestantur. Neque à paucitate peccatorum de fœditate peccati judicari poterit, qvum peccatores in Spiritum Sanctum sint rariores, & tamen ipsum peccatum est gravissimum, Ad δ.) Quod supersticio totum animum occupet, non reclamante conscientia, atheismus vero conscientia reclamante,

Bay-

Baylio non faveat, sed hypotheseos ejus absurditatem detegit, ostenditque atheismum esse peccatum contra conscientiam gravius peccato superstitioni: Quis enim nescit, eum gravius peccare, qui contra conscientiam, quam qui non contra conscientiam, legem transgreditur? Vanis ergo immo nullis utitur Baylius præfidiis.

S. 88.

Præter Thomasum in Introd. ad Discipl. Mor. Cap. 3. §. 70. etjam Illustris Wolfius, Baylio adsensum præbet, putans in Eth. Germ. §. 21. atheismum atheo non tam esse causam in honeste vitiæ, quam ignorantiam & errorem de bono & malo. Quare Part. I. Phil. Pract. Univers. §. 245. ita argumentatur: *Ipsa Lex Nat. ejusque obligatio ponitur, posita hominis rerumque essentia & natura, ex qua & Lex Nat. & ejus obligatio derivatur. Hominis vero rerumque essentiam & naturam non negat atheus, etiam si Deum impie inficietur, Ergo atheus Legem Nat. ejusque obligationem admittere potest.* R. I. Fingamus obligationem derivari ex hominis rerumque essentia & natura, sed naturam rerum absolute necessariam, & ab altiori principio independentem facit atheus (§. 123. P. I.). Itaque per obligationem & jūs naturæ aliud intelligere nequit, quam ordinem, secundum

PARS III.

F.

secundum

dum quem unumquodque individuum est necessario determinatum ad existendum & operandum. Sed hæc lex non est lex sensu morali, verum Mechanico & Physico, quo modo dicimus pisces natura determinatos esse ad natandum, prout observat ipse Spinoza in Tract. Theol. Polit. Cap. 16. p. 175. 2.) Negamus obligationem Legis Nat. dependere ex hominis rerumque essentia & natura: Nam antea observavimus, obligationem sine idea superioris dari non posse. Nemo itaque obligationem ex essentia & natura hominis atque rerum derivet, nisi absurdissime statuere velit, hominis rerumque essentiam atque naturam esse Legislatorem & Legis Naturalis superiorem. Excipit Vir illustris; *veri hominis obligationem à jure superioris necessario non profici sci, sed absque superiori possibilem esse obligationem;* Nam quando superior obligat, representatione pœnarum & præmiorum, tanquam volitionis & nolitionis motivis utitur; sic quando natura, posita hominis rerumque essentia & natura, obligat, actionum intrinseca bonitate & malitia, tanquam motivis utitur. Tam illius ergo, quam hujus obligationis eadem in animam humanam est vis, eadem efficacia. Non itaque necessarium est, in obligationis natura statuenda, ad jus superioris provocare. R. 1.) Licet fatear omnem obligationem esse con-

connexionem motivorum cum actione, inde tamen non sequitur omnem motivorum cum actione nexus gignere veri nominis obligationem: Nam præter id, quod etiam in consilio jungantur motiva cum actione absque ulla veri nominis obligatione, certum est cum omni actione sive bona sive mala, jungi motiva, nihil enim sine motivis ad optimus vel aversamur. Si ergo omnis nexus motivorum cum actione obligationem efficeret, obligaremur ad quasvis actiones, quod maxime absurdum. 2.) Magna est differentia inter obligationem, quæ à jure superioris proficiscitur, & eam, quam naturalem appellat Wolfius: Nam illa cum imperio ita conjungit motiva cum actione, ut ipsa idea imperii sit principale motivum, quod efficit, ut homo, qui hujus imperii & juris, obligationisque independentis, sibi est conscientius, nolit velit, non possit non sentire suo arbitrio non amplius relictam esse actionum suarum determinationem. Obligatio autem, cuius ratio sufficiens in ipsa hominis rerumque essentia & natura, ab idea superioris prorsus abstrahendo, ponitur, cum imperio motiva cum actione non conjungit, caretque principali motivo, quod primario ad veri nominis obligationem requiritur. Hactenus ergo arbitrio hominum relinquit actionum determinationem, quatenus per-

nes ipsos est, an distinctas intellectus, an vero confusas sensuum & imaginationis, boni & mali sequi velint ideas. Neque dici potest distinctas boni & mali repræsentationes appetitum & aversionem ita & tam confessum determinare, ut nulla inter factas in mente repræsentationes & applicationem activitatis ad actum, temporis quædam intercurrat mora, qua possit pro lubitu, illas vel adprobare vel respuere, vel alias, ex confusa cognitione ortas, in illorum substituere locum, & ad has, jam fortiores, se componere. Itaque merito quæri debet, quid faciat ut homo non proprio vivat arbitratu? Quid, ut homo distinctis, non autem confusis, flectatur repræsentationibus? Utrumque sibi relictus & imperio superioris non necessitatus & facit, & facere potest. Fieri ergo nequit, ut veri nominis obligatio, abstrahendo à jure superioris, ponatur in connexione motivorum cum actione, ex essentia & natura rerum unice derivandorum,

§. 89.

Epicuræismus est opinio, qua affirmatur plenaria actionum indifferentia, ut illæ in se nec honestæ, nec turpes sint, & ideo negatur obligatio Divina, ad certas actiones committendas, alias vero omittendas. Qui hanc fovent opinionem *Epicurei* dicuntur.

No-

Nomen accepit hic error ab Epicuro, Philosopho Græco, cui hæc perversa opinio tribui solet. Sed Epicurum defendit *Gassendus*. Nobis in præsenti perinde est, an Epicurus huic errori fuerit addictus vel minus, sufficit eum communī consensu appellari Epicureisnum. Neque credere licet hunc errorē à Philosophis esse factum, omni enim ævo existisse homines, qui nihil ipsa natura, sua esse bonum & malum, justum & injustum, quæ vero ita vocantur, humanis legibus & statutis unice talia esse finxeré, ostendit *Cudworthus* in Tract. de æternā & immutabili rei moralis natura Cap. I. Inter recentiores partim ab his dissentit *Hobbesius*, statuens nullas esse leges, nisi conditas, leges naturales antequam revelatio eis accessit, vim legis non habuisse, mensuram juris esse utilitatem, in statu naturali constitutis, omnem actionem esse adiaphoram. vid. *Leviathanis* Cap. 29. & *Elem. de civ.* Cap. 12. §. 1.

§. 90.

Sequitur hinc I.) Epicuræos existimare, homini licere actiones suas determinare ex proprio arbitrio, nisi quatenus lege civili prohibeantur. Nam actionum turpitudinem & honestatem Lege Nat. determinatam negant, & ideo, quoad naturalem hominis statum plenarium affirmant actionum indifferentiam, tolluntque omnem obligationem Divinam (§. 89.). Hinc itaque aliud non sequitur, quam homini pro arbitrio relictum esse suas determinare actiones, nisi quatenus lege civili prohibeantur.

F 3

Sue

Suprema itaque Epicuræorum est lex: *Quod libet licet.* Legem ergo civilem ut jugum, suæ libidini impositum, considerant, quod excutere volunt, & excutiunt data occasione, qua se lege non impediri sentiunt.

II.) *Epicuræos esse Irreligionarios.* Nam tollunt obligationem Divinam (§. 89.), qua sola legi Naturali sua constat integritas (per ante demonstr.). Ad Irreligionarios ergo recte referuntur (§. 84.).

Licet ob metum pœnae civilis possint externo Dei cultui interesse, quia tamen animo excutere conantur omnem obligationem ad Deum interno motu colendum, cultum externum, quem Deo præstare co-guntur, non esse genuinum, nec talēm, qualem religio requirit, quivis facile intelligit.

§. 91.

Perlustravimus hactenus Irreligionariorum, qui directi vocantur, pessima dogmata; paucis eorum recenseamus commenta, quos Indirectos adpellavi Irreligionarios, qui eis addicti sunt opinionibus, ex quibus sequitur religionis eversio (§. 81.). Infert religio eam inter Deum & homines relationem, qua hi ad Illum certo modo colendum obligantur. Eorum ergo, qui Indirecti vocantur Irreligionarii, tres constituo classes, Primam eorum facio, qui DEUM quidem non negant, nec totam Ejus providentiam inficiantur, ea tamen de attributis

tis Divinis & Ejus operibus fovent dogma-
ta, ex quibus vera vel tollitur vel enervatur
religio. Secundam eorum statuo, qui de
homine, qua religionis est capax, pessime
sentiunt. Tertiam eorum dico, qui circa
ipsam religionis naturam turpiter errant.

§. 92.

Ad primam classem spectant a.) Qui vel
omnipotentiam, vel omniscientiam, vel justitiam
Dei vindicativam, vel providentiam specialem
negant aut in dubium vocant. Laudatorum
enim Dei attributorum in cultu Divino le-
gitime determinando, nec non in legis &
obligationis fundamento, recte stabilien-
do, maximam habere efficaciam, in sectio-
ne Thetica abunde demonstravimus. Pro-
videntia specialis est, qua Deus curam gerit
singulorum hominum (§. 26. P. 2.). Qui
itaque hanc negant, ad religionis eversio-
nen planam & apertam parant viam (conf.
§. 33. P. 2.). Facile ergo intelligimus eos,
qui memorata Dei attributa, & providen-
tiā specialem vel negant, vel in dubium
vocant, religionem non relinquere salvam,
& consequenter ad Irreligionarios indi-
rectos recte referri.

Spectant hoc 1.) *Sociniani*, qui variis commentis lau-
data Dei adgreditur attributa. 2.) *Chubbins*, qui
in Opere posthumo. Vol. I. p. 125, negat Deum
F 4 gere-

gerere curam hominum, sed omnia animæ & corporis bona, nec non bonam vel adversam fortunam, omnesque inclinationes & actus, ex concurso caussarum naturalium in totum & tantum dependere. 3.) *Bolingbrookus*, Chubbio ad sensum præbet, prout in Præfatione ad Partem 2. ostendimus. Præterea, et si existentiam, omnipotentiam & sapientiam Dei concedat Bolingbrookus, negat tamen, & quod audacius est, ut humana figura, rejicit omnia attributa Dei moralia, bonitatem scilicet, iustitiam, sanctitatem, misericordiam, veritatem, &c. vid. Lelandi Epist. de Scriptis Deisticis. T. 2. p. 164 seqq. Inimo obligationem ad religionem, nec nos nostrarum actionum cum perfectionibus Divinis conformatiōnem, ut absurdam garrit, vid. ibid 69. & seqq. Nemo igitur non intelligit hunc adversarium proxime accedere ad Irreligionarios directos. 4.) *Humins*, qui, postquam rejicit argumentum ab effectu ad causam supremam, magisque impudenter negavit, & consideratione naturæ ad intelligentiam supremam colligi posse. Vid. Leland. l. c. p. 6. seqq. 28. seqq. 32. seqq. Omni contamine iustitiam Dei remunerativam & vindicativam adgreditur. p. 34. & seqq. & ideo ad Irreligionarios indirectos primæ classis jure refertur.

B.) Qui non creationem, sed emanationem omnium rerum ex essentia Divina fingunt. Nam ex hoc commento sequitur, animas humanas esse Divinitatis particulas (§. 184. n. 2. P. 1.). Itaque non modo cultus Divinus, minimum partialis, animæ humanæ esset tribuendus, sed etiam absurdum foret, ut homo Deum coleret, quia repugnaret Divini-

vinitatem unam religioso cultu prosequi debere alteram. Multiplici ergo nomine in religionem graviter impingit Emanatianorum dogma, quod Parte Prænot. i. sufficienter confutavimus.

2.) Qui affirmant Deum agere omnia, creaturam nihil. Nam est religio certus modus Deum colendi (§. 75.). Cultus vero consistit in præstatione actuum, quibus ostendimus nos Divini nominis gloriam intendere (§. 41.). Qui ergo affirmat Deum agere omnia, creaturam nihil, is simul statuet, creaturam nihil agere posse in Dei gloriam, sed solum Deum esse causam horum actuum, adeoque, quoad homines nullam dari religionem, illamque totam non esse nisi opus ipsius Dei, quo actus produceret in sui gloriam tendentes. Hi itaque religionem & morum curam omnem reddere conantur evanidam.

Hanc quorundam paganorum opinionem recoxit, præ ceteris, *Sebast. Francus*, in Paradoxis scribens: *Was einer thun will, das thut und will Gott in ihm, Gott muss sich in uns selbst bitten, fürchten, anbetten. Die creatur thuts nicht, sondern wird gehabt, wie Gott durch ein jedes thut, also thut es. Der vogel singt und fleugt nicht, sondern er wird gesungen. Gott ist es, der in ihm singt.* vid. *Læseri Prænot. Theol. p. 100.* Huc etiam spectat secta Al-Jahamianorum apud Turcas, defendens hominem non posse rem ali-

aliquam facere, neque attribui ipsi debere, quod potentia præditus sit, sed illum coactum producere opera sua, cum non sit ipsi potentia, nec voluntas, nec electio, creare autem Deum in ipso actiones. Vid Brücheri Hist. Phil. Crit. T. III. p. 145. Neque ab hac opinione defleunt Occasionalistæ, qui, cum duce suo præcipuo Malebranchio, adimunt creaturis omnem causallitatem, eas non nisi occasioales considerantes: Deum vero unicam in creaturis agendi causam somniant.

¶) Qui credunt nos nullas habere Dei & rerum Divinarum veras notiones, non posse hominem scire quid velit Deus, quoad Deum non dari peccatum; Deum hominum actibus non delectari nec offendere, & quæ sunt id genus alia portenta. Est enim religio certus modus Deum colendi (§. 75.), & cultus Dei continet actiones, quarum motiva sunt perfectiones Divinæ (§. 41.); si ergo nullas haberemus veras Dei & rerum Divinarum notiones, neque ulla darentur ad verum Dei cultum motiva. Cessaret itaque omnis religio vera, omnisque ad illam obligatio. Conf. §. 80.

Est religio voluntati Divinæ conformanda (§. 79.), si ergo homo scire non posset, quid velit Deus, neque nosset, an aliqua religione, & qua Deus esset colendus. Itaque religio, vel minimum, omnis de ea certitudo tolleretur.

Fin-

Fingamus quoad Deum nullum dari peccatum, neque ergo esset peccatum abstine-re ab omni Dei cultu & religione; atque sic prona esset ad omnis religionis eversio-nem via. Neque aliud sequitur, si Deus hominum actibus non delectaretur, nec offenderetur, nam tunc actus hominum, quoad Deum, neque essent boni, nec mali.

§. 93.

Ad secundam eorum classem, quos Irreligio-narios Indirectos vocavi (§. 91.), referun-tur *omnes* ii, qui quidem non religionem ipsam tollere volunt, negant tamen animæ simplicitatem & libertatem. Nam si anima esset ma-terialis, nulla daretur lex, nisi pure mecha-nica, nec ulla obligatio, quæ est necessitas moralis (§. 9.), sed mera regnaret necessitas physica. Per hanc igitur hypothesisin tolli-tur obligatio Legis Nat. cum qua conne-xa est obligatio ad religionem (§. 82.). Tollit itaque dicta hypothesis ipsam re-ligionem.

Si anima esset mortal is & intra limites hu-jus seculi terminaretur ejus vita, metus po-narum post hanc vitam, quem Revelata re-ligio tantopere urget, extirparetur, & felicitatis spes post fata, religionis quippe Palladium, interverteretur. Et quæ quæ-so

so foret religio, posita animarum mortalitate? Creavit Deus hominem ob gloriae suae manifestationem (§. 112. P. 1.), ad quam, super omnia, promovendam perfecte obligatur homo (§. 53.). Implicit autem, Sapientissimum Numen, gloriae suae manifestandæ, quam perpetuo & constanter intendit, destinasse eum, qui intra breve tempus periret, nec perpetuo existeret, iis instructus donis, intelligendi scil. & volendi, quibus gloria Dei super omnia promovetur. Animarum ergo perpetuam vitam poscit gloriae Divinae manifestatio, quaæ est fundamentum cultus Divini (§. 41.), & ideo religionis (§. 75.). Igitur, ob arctissimum hunc inter immortalitatem mentis & religionem nexum, liquet ex negata immortalitate mentis fluere negationem religionis.

Idem pessimæ notæ consectorium infert libertatis animæ negatio. Est animæ libertas potentia activa ad unum ex pluribus, sui respectu possibilibus, distincte representantis, sponte se determinandi (§. 657. Psych. Emp.). Conficitur hinc indifferentiam exercitii, qua potest anima nostra agere & non agere, agere hoc & aliud, esse necessarium libertatis requisitum (§. 655. Psych. Emp.). Sublata itaque libertate tollitur hæc indifferentia, una cum ejus distin-

stincta cognitione. Consequenter vel absolta vel Physica naturæ suæ necessitate ita ad unicum agendum restringeretur anima, ut plane exularet omnis necessitas moralis in agendo, quæ necessitati absolutæ & Physicæ opposita, relationem habet ad rectitudinem actionum, quæ non recte, & ideo aliter & aliter, institutæ esse poslunt. Itaque quum obligatio sit necessitas moralis (§. 9.), evidens est per negationem libertatis tolli obligationem ad religionem (§. 80.). Par ratione, ex negata libertate sequi vidimus, negationem distinctæ cognitionis agendorum; Nullas itaque, sub hac hypothesi, haberet mens distinctas ideas perfectionum Divinarum, suarumque actionum ad illas conformandarum. Cultum vero Divinum distinctas ejusmodi postulare ideas ex toto capite 2. sectionis Theticæ intelligitur. Igitur quantum etiam hinc in religionem profluat damni facile patet.

Mihi non est ignotum, quod in sequentibus monstrabitur, dari directos Irreligionarios, qui ex negatione simplicitatis & immortalitatis animæ omnem religionem evertere laborant; hoc autem loco illas notare volui, qui eo non progrediuntur impietas, nec ideo animatum habent religionem negandi; quia tamen talia tradunt dogmata, ex quibus religionis eversio sequitur, & quæ cum directis Irreligionariis habent communia, ad indirectos summo jure referuntur. Præcipue hue spectat Bolingbroke.

brokus ante citatus, qui inter alia commenta, ad religionis eversionem tendentia, etiam negat animarum immortalitatem, eamque nostræ cognitioni inimicam clamitat.

§. 94.

Succedit *tertia* irreligionariorum indirectorum classis, circa ipsam religionis naturam turpiter errans. Huc referuntur.

I.) *Qui religionem rem medium, quæ bona vel mala esse possit, somniant.* Nam si hoc verum esset, qvum ad id, quod neque bonum, neque malum, sed indifferens est, nulla dari queat obligatio, inde sequeretur, ad religionem non obligari homines.

II.) *Qui cultum Dei externum, tanquam inutilem & non præceptum rejiciunt.* Nam ad cultum externum, tanquam partem cultus Divini, ideo obligamur, quia alios perducere debemus ad DEUM celebrandum & maximi faciendum, & quia, sine cultu externo, non constaret internæ sua integritas (§. 74.). Qui ergo cultum Dei externum, ut inutilem & non præceptum rejiciunt, religionem parte necessaria mutilam reddit, alios non modo non excitant ad Deum religiose colendum, sed etiam exemplum & occasionem, eis religionem contemnendi præbent, immo ipsi significant suum animum, ad Deum interne colendum non

non esse sincerum, & religioni, uti debet, addictum. Multis ergo modis ad religionis eversionem tendunt, & ideo jure inter indirectos irreligionarios numerantur (§. 81.).

III.). *Qui in solo cultu Dei externo acquiescent, omnemque salutis spem in eo collocant, de interno, seu, animo à vitiorum sordibus per veram pénitentiam purgando, parum solliciti, quorum religio adpellari solet superficiaria.* Hi in alterum incident extrellum, vera religioni inimicum. Ex demonstratione, qua cultus externi probavimus necessitatem (§. 74.), abunde patet, cultum externum ab interno non esse separandum, sed illum esse debere hujus consectorium. Absolutum enim est colere Deum sine justa mentis intentione (§. 41.). Itaque in religione superficiaria abest necessaria & fundamentalis religionis pars, sine qua omnis evanescit religio.

IV.). *Qui in religione hac superficiaria eo progrediuntur, ut in ritibus quibusdam & ceremoniis, sine mandato Divino & absque omni reali fundamento institutis, & tantum ex ingenio humano excogitatis, si non omnem religionem præcipuum tamen ejus partem confistere credunt.* Horum religio vocatur Apostolo Coll. 2:23. ἡ θελοθρησκεία, cuius sensum recte exprimit Svekus interpres: *selftagen andeligt-*
het.

het. Nam cultum voluntarium & spontaneum; qui humanis præceptis & institutis innititur, Apostolum hoc loco reprehendere & damnare patet tum ex ipso contextu, tum præcipue ex versu 22. Tendere hanc *εθελοθρησκειαν* ad veræ religionis eversiōnem, tum inde elucet, quod illa sub superficiaria religione contineatur, & ulterior ejus sit gradus, tum etiam ex eo fundamento, quod actionibus & institutis humanis divinam vim & efficaciam expiandi peccata adscribat, eoque ad superstitionem referatur (S. 102. P. 2.), veræ religioni maxime inimicam.

Hoc vitio, ut veteres taceant Hæreticos, maxime laborant Pontificii, qui suis processionibus solemnibus; aqua lustrali; horis canonicas; unctione extrema; vestimentorum, quorum in sacris usus est, generibus variis; peregrinationibus; cruciatibus corporis; precum, plerumque non intellectarum, & in summis labiis natarum, battologiis, rosariis, ad quorum duorum, etiam dum amoribus operantur, dum mentiuntur, aliosque traducunt, aliquid demurmurant; & aliis ejusmodi, numero fere infinitis, in quibus magnum mysterium, & præcipuum cultus Divini partem collocant. Cum Pontificijs, maximata partem, in his punctis consentiunt Muscovitiæ, potissimum cultus Divini portionem in recitandis & frequentandis missis, processionibus instituendis, & aliis ejusmodi ritibus, humano ingenio excogitatis, ponentes, vid. Bergii Tract. de Religione Muscovitarum cap. XII. & seqq.

CAP.

CAP. II.

IN QUO

CONFUTANTUR IRRELIGIONARI
DIRECTI.

§. 95.

Quamvis omnia ea, quibus Divinæ ma-
jestatis existentiam, & providam re-
rum creatarum curam hostiliter ad-
gredi non verentur impiissimi homines, e-
tiam tendant ad religionis eversionem, quia
tamen illorum confutationem in Partibus
Prænot. 1. & 2. proposuimus, hoc loco ea
tantum repellere & frangere conabimur te-
la, quæ in ipsam religionem ejaculant im-
pii hostes.

§. 96.

Horum fere omnium suprema est vox :
*Religionem non esse nisi inveniunt hominum cal-
lidorum, ut post constitutas civitates subditæ in
majori & certiori obsequio erga suos imperan-
tes & principes contineantur.* Maximæ huic
impietati speciem veri conciliaturi, ita ra-
tioceantrur. *Jus naturæ ex essentia & natura
hominis ac rerum determinatur ; sed ad essentiam
& naturam hominis, teste experientia, pertinet
non modo sana ratio, sed & quam maxime cu-
piditates & potentia, quibus rationis exercitium
in infantili & puerili ætate plene, & per reli-
quam ætatem plerumque subesse experimentur. Itaque
Jus Nat. unius cuiusque hominis non sana rati-*
ne,

PARS III.

G

ne, sed cupiditate & potentia determinatur. Consequenter in statu naturali peccatum concipere non licet, nec Deum, tanquam judicem, homines propter peccata punientem, sed omnia secundum leges communes ferri, nec ullum locum justitiae & charitati esse, ideoque nec religioni. Huic igitur nulla relinquitur statio, nullum fundamentum, nisi unusquisque juri suo Naturali cedat, & in societatem civilem cum aliis coeat. Omnis ergo religio aliunde dependere nequit, quam ex solo eorum decreto, quibus jus in civitate imperandi est translatum. Atque sic patet religionem non esse, nisi inventum Principum & Politicorum, qui promittendo id, quod vulgus maxime amat, & minitando id, quod maxime timet, religionem in firmius societatis civilis vinculum formavere.

Hoc argumento contra omnem religionem insurgit Spinoza in Tract. Theol. Polit. Cap. 19. p. 215. & seqq. singens, religionem vim juris accipere ex solo eorum decreto, qui jus imperandi habent, & horret animis, Deum nullum singulare regnum in homines habere, nisi per eos, qui imperium tenent. Ut maiorem prodat impietatem, dicit, se nullam heic excipere religionem, sive lumine naturali nota, sive revelatione nobis communicata dicatur. Atque ideo simul addit pag. 217. Sibi evidentissimum esse, religionem apud Hebraeos vim juris a solo imperii jure accepisse, & eo destructo non amplius viguisse, quia Moses nullo eas suppicio adficere potuit, qui ante pactum, & qui consequenter sui adhuc juris erant, sabbatum violaverunt Exod. 15: 30. Sed post pactum. Num. 15: 36. per quod sabbatum vim mandati accepit, punire potuit

potuit sabbati violatores; quia etiam Iudei in captivitate Babylonica, proprio amplius non utebantur regimine, sed politiæ Babyloniorum se subjicere cogebantur, & ideo debuerant, iuxta monitum Jeremiac cap. 29:7. Consulite paci civitatis, ad quam vos captivos duxi, nam ipsius incolumitate vobis erit incolumitas, religionem & statuta Babyloniorum observare. En! diabolicum artificium, quo Scriptura Sacra, in præjudicium religionis trahitur.

In hoc extremæ impietatis ardore Spinoza non cedit recentissimus rabula *De la Mettrie*, qui in Discursu Prælim. ad opera Phil. p. 5. magis pro imperio jubere, quam rationibus pugnare studet, religionem esse inventum Politicum, quam ad indomitum & serum populum eompescendum, & suum imperium stabilendum, in subsidium vocaverint sapientiores, qui digni essent, ut aliis imperarent.

S. 97.

Proponunt hoc argumento impii crambem, saepius coctam & recoctam, quam multi & doctissimi viri ita extenuarunt, ut in fumum tota abierit. Nos quoque Part. I. §. 150. & seqq. demonstravimus extremam atheorum in hoc repetendo argumen-
to stultitiam. Itaque in respondendo nunc erimus pauciores. I.) Desideramus, ut in memoriam revocentur ea, quæ §. 88, de fundamento legis & obligationis differui-
mus, & ostendimus in essentia & natura hominis & rerum, jus & obligationem non

fundari, sed ex altiori principio esse repetendam. Præterea fingamus cum Spinoza omne jus nat. non aliunde esse deducendum, quam ex nostra & rerum natura: est autem hæc valde corrupta & cupiditatibus immersa, ut impostor ipse fatetur. Ergo inde sequeretur nullam aliam dari legem, quam ex nostris determinatam cupiditatibus: sed hoc modo, ut idem concedit, evanesceret omnis justitia & obligatio naturalis: omnia itaque pacta & conventa essent irrita & vana, nam per hypothesin nulla daretur justitia naturalis, obligans ad illa servanda, atque sic nihil plane impediret, quo minus posset quilibet pacificens, data occasione, pro arbitrio rescindere pacum cum aliis initum. Jam vero nemo nescit pacto in societatem civilem conjungi homines, sive illud ex metu, sive aliunde derivare velis, est mihi in præsenti perinde. Major ergo justitia & obligatio ex societate civili determinari & profici sci nequit, quam quæ ipsi pacto insit. Sed ex hypothesi adversarii sequitur, pacto, quo consociantur plures homines, nullam competere justitiam, nullamque obligacionem (per Demonstr.). Neque ergo ex societate civili determinabitur justitia & obligatio, stabilis nempe & firma, & mero hominum arbitrio, quod varia mutationi est ob-

obnoxium, non pendens. Habet igitur Spinoza conclusionem, ex suis principiis deductam, sed sua^e conclusioni contrariam. Quam igitur impossibile est, ut ex veris principiis contrariae fluant conclusiones, tam evidenter quilibet intelligit, falsissima esse, quibus utitur opponens, principia, & ideo vanam & irritam esse totam ejus operam.
 1.) Si Religio ex societatis civilis vinculo penderet, essetque Politicorum figmentum, ex hominum arbitrio tota derivaretur absque ullo reali sui ipsius fundamento, nam putant adversarii eam in se esse nullam. Constat docet omnium temporum Historia, nullam unquam repertam esse gentem, nec etiamnum reperiri sine omni religione. Sed quis credat tibique persuadeat omnes gentes consentire potuisse in eo inveniendo, quod omni caret fundamento? Idem esset, per hypothesin, omnium populorum in hoc punto arbitrium, & eadem ejus determinatio, sed, simul, nihil datur reale determinans. En! manifestam contradictionem.

2.) Adversarii nostri licet omnium sint stupidissimi, concedunt tamen religionem esse validissimum societatis civilis firmandae & conservandae vinculum, optimumque remedium refrenandi homines, ne in omne nefas ruant, & seipso perdant, concedunt,

inquam, atque sic se ipsos jugulant: Nam quis sanæ mentis sibi persvadeat rem tam bonam, & toti humano generi tam salutarem, esse figmentum & merum mendacium? Potius ex concessis ita argumentamur: Quodcumque vere & realiter facit ad conservandum totum humanum genus, & ad impedientiam omnem malitiam, nec ullus unquam contrarium est expertus vel demonstrare potuit, id fictitum esse nequit: At religio eam habet efficaciam, vel ipsis confidentibus adversariis. Ergo non est fictitia.

Quamvis itaque ex his pateat, absurdissimum esse Spinozæ commentum, quo fingit Deum, nullum singularē regnum in homines habere, nisi per eos, qui imperium teneant; quia tamen in sua impicitatis robur non veretur ad Scripturam S. provocare, restat ut breviter ad hanc respondeamus instamtiam. Inde, quod Moses ante responsum, à Deo acceptum, de definita in Sabbati violatores pœna, non potuerit eos punire, tantum abest, ut Sabbathum ex jure imperii humani vim mandati acciperet, ut potius sequatur contrarium: Quicunque enim alium punire nequit sine expresso alterius mandato, is non est sui juris, sed alterum, ut suum superiorem, agnoscere debet: At Moses cum Israëlitis in Sabbati violatorem, sine expresso Dei mandato, pœnam definire non potuerunt. Num. 15:34. Ergo Moses & Israëlitæ agnoverunt Deum, ut suum Regem. Neque heic ullum præcessit pactum, quo Israëlitæ jus imperii in Mosen transferrent, nam sèpius illis murmurantibus demonstravit Moses, non

non se, sed solum Deum esse eorum Regem, nec ideo sibi, sed Deo tantum, jus imperii in eos competere. Ergo Spinozæ assertio, tota quanta, est falsissima. Neque contrarium elicere potest impostor excitato Jeremiæ loco, quo jubet Deus, ut quererent Israëlitæ prosperitatem civitatis Babylonice, nam in eodem versiculo statim addit sacer scriptor, eos debere orare *Jehovam pro civitate*. Sed hoc in sua ciratione omisit Spinoza, eadem arte utens ac Diabolus, dum ad Scripturam provocat. Deus itaque non jussit, ut Israëlitæ alia ratione civitatis Babylonice incolumitatem & salutem querebant, quam ut simul veram religionem retinerent.

§. 98.

II. Obj. *Dei omnia decreta æternam veritatem & necessitatem involvunt. Concipi ergo nequit, Deum, tanquam Principem & Legislatorem aliquas leges hominibus ferre. Quapropter religionis statuta, sive lumine naturali sive Propheetico revelata dicantur, vim mandati à Deo immediate non accipiunt, sed necessario ab iis, qui jus imperandi & decernendi habent. Quid ipsa etiam experientia comprobatur, nam nulla justitiae Divinæ vestigia reperiuntur, nisi ubi justi regnant, alias eundem casum justo ac injusto, puro ac impuro contingere videmus. Qvum itaque tam experientia, quam ratione constet, jus Divinum à solo decreto summarum potestatum pendere, sequitur etiam eas ejus esse interpres, totamque religionem esse politicum aliquod inventum.*

Etiam hujus objectionis auctor est Spinoza, qui in Famosissimo Tract. Theol. Polit. cap 19. pag. 217. 218. altero hoc ratiocinio evertere conatur omnem religionem.

G 4

§. 99.

S. 99.

Bipartitum est hoc argumentum, cuius prius membrum derivat impostor ex decretorum Dei aeternitate & necessitate, alterum ex experientia firmum facere cupit. Quod ad prius, largimur decretorum Dei aeternitatem & immutabilitatem, sed eorum à Spinoza assertam absolutam necessitatem negamus: Continent enim rationem existentiae omnium rerum (§. 86. P. 1.). Si ergo essent absolute necessaria, etiam absolute necessitate existeret mundus, quod per demonstrata (§. 43. P. 1.) est absurdum. Putat quidem Spinoza Cap. 6. p. 68. cit Tr. decreta Dei ideo esse necessaria; quia voluntas cum intellectu Ejus realiter coincidit, sed hanc instantiam antea confutavimus (§. 87. P. 2.). Tantum ergo abest, ut repugnet concipere Deum, tanquam Principem & Legislatorem, ut potiori jure statuamus, Deum non posse esse Deum, nisi sit Princeps & Legislator, atque ipso aliquas leges hominibus tulerit: Id enim ex antea demonstratis (§. 4. 12. 18.) evidenter patet. Concidit ergo & dissipatur prius impiæ objectionis membrum.

S. 100.

Deferimur ad posterius argumenti membrum, quo affirmat opponens impiissimus, nul-

nulla reperiri justitiæ Divinæ vestigia nisi per Magistratum Politicum, alias eundem casum justo ac injusto accidere. Sed totam hanc instantiam falsissimam esse (§. 58. & seqq. P. 2.) demonstravimus. Præterea quum civitates inter se vivant in statu naturali, prout id demonstrant Moralistæ, nec ideo magistratum communem in his terris agnoscant, merito quæritur, unde originem trahant extantissima justitiæ Divinæ inter gentes specimina? An iterum ex magistratu civili? Sed talem non habent gentes inter se. Forte ergo nulla ejusmodi reperiuntur specimina? Hoc autem affirmare ne quis, nisi simul prodas supinam in Historicis ignorantiam. Provoco liberius ad Historiam V. T:ti, in qua Spinozam esse exercitatum scio. Testatur Historia Sacra internecioni datas esse gentes Cananæas, tempore Josuæ, ob earum gravissima peccata. Est hoc justitiæ Divinæ excellentissimum specimen, quod per Israëlitas perfecit quidem Deus; inde tamen non sequitur illis, sine mandato Di-vino competitivisse jus puniendi delicta gentis Cananææ: Nam uni civitati nullum est jus in alteram. Habes ergo heic exemplum justitiæ Divinæ, ab imperantium jure non pendens. Eandem conclusionem deducimus ex aliis plurimis, quæ in Sacro Codice leguntur, exemplis. Nec desunt

G 5

in

in profana Historia ejusdem rei specimina luculentissima, quæ brevitatis ergo hec reticemus.

§. 101.

III. Obj. Fatientur religionis defensores inter illam & doctrinam de immaterialitate & immortalitate animæ humanæ arctissimum esse nexum, ita, ut bac sublata, omnis corruat religio. Sed doctrina de simplicitate & immortalitate mentis est puerilis, & nihil nisi inania continet verba, spuma instar e longinquo emissâ in ripas maris Theologici; quum tamen omnis experientia, cui soli, non rationi, non revelationi, & Theologorum Scripturæ Sacrae explicationi, utpote sibi ipsi contradicenti, in hoc punto est credendum, contrarium evincat & in pulverem redigat hoc dogma, non fundatum nisi in prætensa utilitate morali & religionis, qualis quidem esse poterit, ideoque se ipsum destruens, quum inde religionem sterum probari posse credant ejus defensores. Ea est hominum natura, ut facile credant, quod eorum faveat desiderio. Theologi itaque & nostri in templis vani declamatores facile persuaderent poterunt hominibus, eos praestantia vincere reliqua animalia. Atque hinc originem traxit dogma illud, quo creditur frustum ligni organisati esse immortale. Moram ergo nobis non injiciant arma puerilia Theologica & Metaphysica, nec non ideae illæ vagæ ac triviales de duabus substantiis in se invicem agentibus & reagentibus, quas præjudicium & supersticio in orbe conservant. Religio ergo non est nisi politicorum figmentum.

Hujus argumenti, quod non judicio, sed impietate & malitia, vince omnia, quæ contra religionem sunt

sunt prolata, auctor est famosissimus iste *De la Mettrie*, qui anno 1748, suppresso nomine edit tractatum, Gallico sermone scriptum: *L'homme Machine*. Deinde anno 1752, subtracto vello, nomen suum significavit, in limine libelli, cui titulus: *Discours préliminaire*. In his & aliis scriptis id præcipue agere voluit, per quod omnis everteretur religio, hominesque ejusdem classis cum animantibus brutis constituerentur. In priori illo hujus impostoris tractatu confutando egregiam collocavit operam *Baltas. Ludovicus Tralles*, Medicus Uratislaviensis, in *Commentatione de machina & anima humana*, prorsus à se invicem distinctis. Laudanda est doctissimi viri industria, quod è Medicorum ordine confutare voluit impiissimum Medicum de la Mettrie, qui inter alia tantum habet vesanix, ut ad finem libelli dicat se non alium contra se disputatorem esse admissum, quam *Anatomicum* & in *Philosophia corporis humani versatum*, omnibus Theologis & Metaphysicis procul abesse iussis, contra quos, præter lemmata, alia non habet argumenta; stygio enim ore Theologos, superba animalia, terribiles creaturas, declamatores scurriles, qui templo suo clamore impleant, clamat, aliisque ejusmodi dictariis & asperis facetiis religionem & Theologosлага manu onerat. Sepultus non ita pridem est de la Mettrie, sed reliquit impiissima scripta, Gallico, si ita loqui licet, juscule superbientia, quibus ho-derni scioli, vulgo: *Petits maitres*, maximie delectantur. Ne itaque tota nostra religio hoc veneno corrumpatur, conabimur, per Dei gratiam, absurdissimam hujus viri impietatem ita denudare, ut nullus ab hoc impostore decipiatur, & dudum decepti in rectam convertantur viam.

§. 102.

§. 102.

Extremam itaque hanc explosuri impietatem, primum observamus, non esse novum & ab hoc auctore inventum, quo contra religionem pugnat, argumentum, sed satis antiquum, & à doctis viris sàpe confutatum, ab hoc autem cavillatore, sine ullo ad solidas aliorum responsiones respectu, recoctum, nec nisi audacia vere diabolica, & aculeatis verbis auctum. Dextre ergo imitatus est aniculas, quæ non rationibus, sed irrisiōnibus & ignominiosis verbis sibi contradicentes adgrediuntur. Hoc modo, ostensurus animam esse mortalem, blaterat doctrinam de immortalitate mentis esse puerilem, nec continere nisi vocabula, mente cassa, esse spumam: En! egregiam scilicet argumentationem, cui opponamus simillimam: dogma de religionis eversione & mortalitate animæ non tam est puerile, quam potius bestiale, plenum vocabulis, nihil significantibus, nec continet nisi spumam in ripas maris atheistici emissam. Ergo omnium absurdissimus est De la Mettrie, qui eodem & longe potiori jure contentus esse debet hac responsione, ac pro imperio jubeat, nos aquiescere in ejus verbis. Pergit Calumniator in proferendo alio ejusdem dignitatis argumento: Dicit in hoc punto non audiendam esse Reve-

latio-

lationem, non Theologorum Scripturæ Sacrae explicationem, utpote sibi contradicentem, non rationem, sed solam experientiam. Sciat autem Theologos non modo ex voce : *Spiritus*, qua Scriptura utitur, de anima agens, sed etiam ex apertis ejus testimoniiis ostendere animæ immortalitatem. Nam ipse Salvator sanctissimus Matth. 10:28. demonstrat animam à nemine posse occidi; si vero in organismo corporis confiteret, ut putat adversarius, occidi & perire posset anima, quod etiam saepius in suis scriptis affirmat. Videt ergo suam hypothesin Scripturæ Sacrae aperte repugnare. Immo adversus opponentem ostendit Regum sapientissimus Eccl. 12:7. Spiritum reverti debere ad Deum, Qui dedit eum, adeoque, post separationem a corpore existere & vivere debere. Neque huic sententiæ officit locus Eccl. 3:18-20. Verba enim Salomonis : *hominibus & bestiis idem est eventus; horum unumquodque it in locum cundem, unum quodque est ex pulvere & impulverem redibit*, ratione corporis esse intelligenda, res ipsa loquitur, nam, quoad illud, ex pulvere est & hominum & bestiarum corpus, & in pulverem redigitur utrumque. Sed versu 20 hominis, præbrutis, indicaturus præstantiam, dicit : *quis cognoscit vel satis considerat spiritum hominis,*
qui

qui ascendit sursum, & spiritum bestiarum,
 qui descendit infra terram. Conf. Carpolii
 Theol. Revel. T. I. S. 177. Idem ergo
 heic affirmat Salomo, quod in cap. 12:7
 statuit. Injurius itaque est opponens in
Sacr. Script., quasi illa immortalitatem ani-
 mæ claris verbis non describeret; injurius
 quoque in *Theologos*, quasi illi in hoc
 puncto sibi contradicerent. Debuisset eos
 citare, si potuisset, hoc autem omisit, ut
 nostræ ætatis sciolis magis persuaderet, ve-
 rum esse, quod ponit. En! elegantem,
 scilicet, boni viri characterem. Porro, ut
 tutius nugari ipsi liceret, contendit remo-
 vendum esse omne rationis auxilium, &
 solam audiendam experientiam. Hoc vera
 præceptum, pro arbitrio à se formatum,
 ipse quasi omnibus solutus legibus, non
 observat, nam, ut sequentia indicabunt,
 ex Medicis & Physicis experientiis, circa
 corpus humanum institutis, colligere vult
 animæ mortalitatem. Rationem ergo cum
 experientia, infelicissimo licet successu,
 conjungere studet. Alia non usi sunt me-
 thodo genuini Philosophi, quas tamen da-
 mnat, animæ immaterialitatem ostensuri.
 Experientiam enim, non tam Externam,
 ut de la Mettrie, sed præcipue internam
 fundamenti loco posuerunt, indeque, ju-
 sta ratiociniorum serie intulerunt animæ
 sim-

simplicitatem. Irrisorem nostrum ad hæc argumenta nec attendisse, nec attendere voluisse, inde colligimus, quod alto supercilio, Cartesii, Leibnitii, Wolfii, aliorumque Philosophorum profundas meditationes, ut inutiles rejiciat (vid. L' homme Machine p. 8.), cur autem? non determinat nisi hoc unum pag. 9. *quod videndum sit, non quod cogitatum est, sed quod cogitare debemus* NB. *in requiem vitæ nostræ.* Qualem vero significat? Animo confernas, cohorescit totum corpus, dum eam, quæ in pag. 69. legitur, eloqui cogor: *Felicissimus foret mundus, si totus esset atheus; tunc enim cessaturam religionem, nulla gerenda fore a militibus terribilibus bella Theologica, naturam, sacro veneno infectam, puriorem evasuram, & mortales secuturos instinctus spontaneos naturales, qui ducant ad virtutem & felicitatem.* Hæc est lex naturalis, hanc sequens est vir bonus, sine hac religiosi speciem affectans est hypocrita & impostor, probitas autem nullam revelationem, nullam religionem, quæcumque illa sit, supponit. En! impietatem longe maximam. En! sermonem vere diabolicum, secundum quem ergo, ut sequar argumentum hujus irrisoris, ita obturandus & occidandus esset animus, ut ad aliorum profundas & solidas meditationes de Deo, religione & animæ immortalitate, non attendat,

dat, ne turbetur requies animæ, per atheismum obtainenda. Quis unquam vidit, aut audivit, argumentationem magis impiam magis absurdam, & in regulas Logicales magis impingentem? Quam vero misera sit atheorum imaginaria felicitas & quam stulti sint, etjam in eo, quod denegent nostris, pro Dei existentia, & religione, argumentis attentionem, demonstravi Parte Præn. I. §. 38. seqq.

§. 103.

Pergimus ad tertiam, quam in religionem evomit maximus impostor, calumniām, qua garrit, *dogma de immortalitate mentis non fundari nisi in prætensa utilitate morali, & religionis, qualis quidem esse poterit, indeque ergo non sine petitione principii religionem iterum probari.* Argumentandi modūm, quo incepit, sine pudore continuaat hominum audacissimus de la Mettrie: multa dicit, nihil probat: Nam etsi largimur, doctrinam de immortalitate mentis in religionis & morum negotio utilitatem habere non qualemcunque, ut opposenis blaterat, sed longe maximam; inde tamen non sequitur, illius veritatem in hoc usu unice fundari, doctosque viros illam ex hoc demonstrasse: Nam contrarium evincunt Illustrium Virorum Leibnitii atque Wolfii scripta, quæ

quæ rejicit opposens. Nos etiam, post alios clarissimos viros, doctrinam de mentis immortalitate invictis, ut credo rationibus, in Psychologia nostra rationali demonstravimus, & ab adversariorum objectionibus vindicavimus. Atque in hac re ostendenda neque nos neque ceteri laudati viri, ulla demonstrationis principia ex consideratione morum & religionis, sed ex indole ipsius mentis, sufficienter evicta, desumsimus. Grave ergo committit irrisor noster mendacium, dum ponit dogma de immortalitate mentis non fundari, nisi in prætensa utilitate morali & religionis.

§. 104.

Ex his simul intelligitur, mentiri religionis hostem, dum dicere non erubescit, dogma de immortalitate mentis ex vanis Theologorum persuationibus originem traxisse. Sciat nullum Theologorum, nullumque Philosophorum, qui animam nostram immortalem tuentur, tam crassum & stupidum unquam esse, ut credat frustum ligni organi, ipsumque corpus organicum esse immortale, sed singulos claris & perspicuis demonstrare argumentis, existere in nobis substantiam simplicem & spiritualem, à corpore organico prorsus distinctam, cui vera competit immortalitas. Clamitat qui-

PARS III.

H

dem

dem impostor ideas de his duabus substaniis esse vagas & triviales, Theologorum Philosophorumque argumenta, quæ illas confirmant, esse puerilia: sed quem admodum posterius nullibi probavit, & ne verbo quidem illa argumenta examinavit; ita nec ad prius inferendum valere, quas allegat, rationes, easque in hac controversia non modo esse pueriles, sed potius nullas, ordine & per partes eundo communistrabimus.

§. 105.

Ostensurus igitur animæ humanæ materialitatem & mortalitatem, quam fundamenti loco, in allata (§. 101.) contra religionem objectione, urget, *Primum* argumentum petit ex perpetua mentis & corporis harmonia, hunc in modum: *Solas corporis conditiones mutatas, statim mutare omnes affectiones animæ, hasque statui praesenti corporis exactissime respondere studet probare,* a.) *temperamentorum varietate, quam ex habitu & proportione definita inter solida & fluida corporis motuque humorum diverso pervasculosum systema, deducit;* hasque varietatem diversos, mentisque inclinationibus & moribus prorsus dissimiles, sistere homines credit. b.) *Morborum quorundam phænomenis:* Nam Medicis Practicis quotidie

ob-

obvium dicit, in morbis nonnullis animam quasi
eclipsin pari, & apoplecticis, lethargicisque
& grise fere extingvi, aut nullum suæ præsen-
tiae signum edere, cum è contra Phreneticis &
Maniacis animas binas aut plures esse, suspi-
care posset is, qui ad ipsorum loquacitatem &
ferociam, ideasque perversas & delirantes at-
tendit. Addit deinde vena sectione sæpius ex-
stultis hominibus rationales fieri, & ideo lau-
dat Hippocratem, qui putavit, inter omnia,
qua in corpore sunt, nihil magis, quam sanguinem
ad prudentiam conferre. γ.) Melan-
cholicorum conditione, quorum anima
physicis caussis, absurdis & ridiculis phantas-
maribus occupatur. δ.) Somno, nam ani-
ma & corpus simul dormiunt, quando sanguini
circuitus per cerebrum lensus & placidus
reditur, nullus vero quieti est locus, ubi ra-
pidus per quamcunque caussam & fortis per en-
cephalum volvitur. His accedat animam ex-
assunto pauxilli opii insueta voluptate perfundi
& dulcissima requie recreari. ε.) Vene-
nis quibusdam, quæ, permutando rationa-
lis animæ functiones, stupendos edere solent
effectus. ζ.) Cibo & potu. Loquitur ex-
perientia, ex defectu utriusque natum languo-
rem à corpore ad animam propagari, post inge-
stum vero nutrimentum, mentis alacritatem
redire, & inter epulas, venas ingrediente gene-

H 2.

rofo

roso vino, aterrimas curas pelli, & mordaces diffugere solicitudines. 7.) Diversitate sexus. Totum enim ingeniorum & inclinationum discriminem, quod feminas à viris distinguvit, dependere aut ex subtiliori in illis, & firmitori in his cerebri & nervosae syntaxeos compage. 8.) Vultus consensione cum animæ inclinationibus: Putat enim non falli unquam conjicientes ex fronte, in rugas & strias contracta, vel in amabilem levorem explanata, ex oculorum vel blanda & gratiose, vel detorta in obliquum acie, ex oris vel blando vel modesto succineto, vel turpiter defluente habitu, laritatem in interioribus penetrabilibus affectum. 1.) Effectu aëris in nostras inclinationes, quas aërem penitus mutare & diversissimas reddere, multas docere credit observationes, neque aliunde rectius quam à poli genialis variante ingenio, ejusque rigiditate vel fervore deduci vires & facultates mentis, inclinationesque hominum, in diversis climatis degentium, mirum quantum inter se dissidentes. Ex his omnibus sequi arbitratur, animam non esse nisi materialem, & ideo mortalem, consequenter religioni non dari locum.

Pluribus proponit hoc argumentum De la Mettrie in cit. Tr. L'homme Machine a pag. 9. ad 21. Nemo autem credat hunc Irreligionarium esse primum hujus dubioli auctorem, nam satis est antiquum, & ab Epicuro, Laërtio, aliquique propositum, & à pluri-

plurimis sufficienter solutum. Quia vero hic adversarius magno illud perpolivit adparatu, ut incautioribus imponere queat, dabimus ejus solutionem, sed brevem.

§. 106.

Singula, quæ magno labore cùmulat, momenta nihil probant aliud, quam dari inter animam & corpus elegantissimum commercium, ita, ut animæ perceptiones & sensationes, indeque pendentes inclinationes, ex variis mutationibus, in corpore factis, dependeant, quod nemo negavit. Hinc autem si materialitas animæ legitime fueret, vera poneretur hæc propositio major: *Quæcumque ita à se mutuo dependent, ut unius conditionibus mutatis, statim mutentur alterius affectiones, & hæ statui illius praesenti exactissime respondeant, eorum unum est ejusdem cum altero indolis, seu, eorum unum cum altero coincidit.* Hinc toto suo apparatu subsumere quidem intendit atheus! At ea est inter animam & corpus relatio; indeque concludere: *Ergo anima & corpus non differunt; seu, anima est materialis.* Sed ut patet, quam falsa sit major illa propositio, sub eadem retenta formemus instantiam. *At eam esse experimur inter nostrum corpus & aërem, qui nos ambit, relationem:* Nam pro aëris majori vel minori puritate, gravitate, humiditate, siccitate &c. vel magis vel mi-

H 3

nus

nus bene valere nostrum *corpus*, vel ægrum vel sanum esse, sexcentæ docent observationes. Ergo nostrum *corpus* & aër non differunt, seu, nostrum *corpus* est aëreum. Si vel parum attendis, fatearis necesse est, erroneam esse hanc conclusionem, eoque simul largiaris ineptissimam esse majorem illam propositionem, totamque tuam argumentationem non valere ad inferendam animæ materialitatem. Neque credas propositionem istam, quæ est fundamentum totius tui ratioçinii ullo argumento probari posse: Nam ob elegantissimam rerum harmoniam, à nemine, qui Systema mundum justo ponderat examine, negandam, haud paucæ reperiuntur res, tali coexistentes relatione, ut mutationes in una obviæ respondeant mutationibus in altera, vel ut una in se contineat rationem sufficientem mutationum quarumcunque, in altera contingentium: sic, ut alia plurima in regno naturæ taceam exempla, innumeræ sunt in nostra tellure mutationes, quæ solis activitati suam debent originem: Quis enim nescit sole sublato, nos lumine & directo, & ex corpore lunari reflexo, carituros esse, aquam in glaciale corpus abituram; evaporationem, aut omnem, aut maximam partem cessaturam, pluvia & imbris terram amplius non irrigatum iri, plantarum pro-

progerminationes abituras esse, nec animalia & homines vitam amplius retenturos, cetera. Sed quam inepte hinc colligeretur tellurem & terrestria corpora non differre à solari materia, tam vana quoque est Domini De la Mettrie opera, qua ex harmonia mutationum mentis cum modificationibus corporis colligere cupit ad illius materialitatem. Regerit: *pravæ conditiones animæ corriguntur venæ sectione & aliis remediis, ad corpus applicatis.* Ergo non potest non anima esse materialis. *¶ Simili instantia utar, quæ est soror tui discursus, sed fraticida: Operationes, quibus artifex meliora reddit & præstantiora horologia, corriguntur, correctis instrumentis, vel aliis melioribus in locum habetiorum substitutis.* Ergo artifex ab instrumentis non differt. Ergo, *præter instrumenta, alia non datur causa, producens horologia.* Quidquid mihi respondes tibi responsum esto. Anima, quamdiu hanc vivit vitam, corpore suo, tanquam instrumento, utitur in variis instituendis operationibus, quæ itaque, dum morbo laborat corpus, & suis cessat functionibus, etiam in suis languescit operationibus, neque suo restituitur vigori, nisi corpore in ordinem redacto.

§. 107.

Pergit religionis irrigor ad secundum pro materialitate animæ argumentum, quod

H 4

ex

ex comparatione cerebri humani & animalium petit, contendens à pag. 21. ad 25. ex observationibus constare, animalia, quo plus sunt ferocia, eo minus habere cerebrum, & ea proportione, quo sunt dociliora, eo cerebrum habere majus. Nun vero volumen solum cerebri sufficere docilitati, sed simul solida ejus & fluida sana esse debere, & justo inter se ut polleant aequilibrio requiri, Ex his & aliis ejusmodi fluere arbitratur, cerebrum ejusque structuram materialis-
mo favere.

§. 108.

Sed nihil hac opera contra veritatem proficit impostor: Nam quæ quæso argumentandi ratio: Animalia quo sunt dociliora eo majus habent cerebrum, homini est maximum. Ergo anima est materia cerebrina. Quis heic medius terminus? nullus plane. Sed ut videant scoli, quam vana hæc sit argumentatio, ei adferamus similem: Horologia oscillatoria quo sunt præstantiora, per eo accuratiora & excellentiora confecta sunt instrumenta. Ergo præter hæc instrumenta, alias non datur artifex. Ridiculum dicis. Non refragabor. Sed cave ne existimes tuum argumentum, datae instantiæ simillimum, majori gaudere dignitate. Præterea, qui cum hoc auctore materialismi fundamentum in cerebro eousque urget, ut licentiam sibi sumat omnium Theologorum & Philosophorum pro animæ spi-

spiritualitate ridendi argumenta; ejus simul erit ex structura cerebrina clare & perspicue explicare functiones & operationes prætentæ materialis animæ. Sed fatetur hic noster Anatomicorum observationes esse adhuc rudes nec satis subtiles. Confitentur quoque omnes saniores Anatomici, se strucram cerebri complete adhuc detegere non potuisse. Miserum ergo & egenum pro sua hypothesi se legit hic auctor fundamentum, ullam habeat rationem, aliorum pro simplicitate mentis contempnendi argumenta.

§. 109.

Ut commentum suum de anima machina incautioribus & rerum ignaris magis persuadeat, *Tertio loco* (à p. 25. ad 32.) ad observationes accidit, ex quibus ridiculas format conclusiones: *Nam inde, quod quædam animalia cantent, & musicum imitentur, quædam loquela addiscenda apta habeantur, colligit non impossibile esse, ut simia major, quæ homo sylvestris vocatur, & proxime ad hominem accedit, linguam ita addiscat, ut ad discursum reciprocum apta fiat.* Quia si Ammanus surdos homines loquelas docere potuit, non vanam fore spem putat simiam suam, non cœcam, sed videntem & signa externa percipientem, nec surdam, sed audiensem, traditam præceptorī, qui Ammano similis sit, plus adhuc, quam Ammani Discipulos proficere posse; quia etiam Lockius, ob nimiam credulitatem

H 5

nun-

nunquam suspectus, à D:no Temple sibi persuaderi passus est, existisse psittacum, quæ non tantum loquela didicerit, sed & ad quaæsta, quem admodum homo responderit, & verba occasione emergenti adaptare potuerit. Hinc, interspersis nonnullis observationibus, quæ ad præsentem non faciunt rem, mira metamorphosi contendit, simiam suam transformari in perfectum hominem, membris & musculis æque instructum, ac nos, ad cogitandum & proficiendum ab educatione paratissimum & aptissimum. Atque hunc ipsum transitum ab animalibus ad hominem, non habendum esse violentum, somniant, qvum omnes homines sine verbis & linguarum cognitione, fuerint certæ speciei animalia, non à simia, nisi habitu externo, distinctæ. Neque infans suæ sensationes & necessitates alter exprimat, quam canis, quietis indigus & fame pressus. Verborum vero & linguarum beneficie tandem leges & scientias natas declarat, animalque humanum sensim fuisse educatum, & Geometram didicisse demonstrationes suas & calculos Arithmeticos, quem ad modum, simia discit tollere de capite & ei apponere pileolum. Per purum ergo mechanismum natas esse omnes scientias, omnemque nostram cognitionem, nec ad hunc finem obtainendum nos opus habere anima immateriali, audacter concludit.

§. 110.

Hoc argumentum, à religionis hoste prolatum, et si non resolutione, sed potius risu sit dignum, ne tamen scioli ei plus, quam satis est, tribuant, ejus nævos & maxima deliramenta paucis detegamus. Nervus

vus argumenti hic est: *Si datur Machina, quæ in hominem rationalem transformari potest, sequitur hominem nihil aliud esse, quam machinam.* At verum est prius, quia dantur animantia bruta, quæ cantant, & linguae ad discendæ sunt aptæ, quia simia major potest ita institui, ut cum ratione possit loqui. Ergo verum quoque est posterius. Supponit itaque heic animantia bruta esse meras machinas, quam Cartesianorum opinionem alii solide confutarunt (vide nostram Psychologiam Rationalem); Noster vero auctor suum assertum nullibi probavit. Ergo precario utitur principio. Deinde ostensurus simiam suam verba cum ratione proferre, & sic in hominem transformari posse, supponit simiæ competere facultatem ratiocinandi, ad eoque essentialia hominis possidere. Hoc igitur modo petit id, quod est in principio. Itaque non mirum est, præter meram & imaginariam, conjecturam, aliud non esse huic auctori fundamentum pro mira illa metamorphosi simiæ in hominem rationalem: Nam neque hic auctor, utut alias observationes studiose collegerit, neque ali-us quisquam, ulla ætate, actu ipso observavit simiam loquentem. Varias quidem de simiarum docilitate habemus observationes, sed eam eousque esse progressam, ut articulatam vocem distincte proferre potuerint

rint, nemo unquam adhuc est expertus, licet multæ datae fuerint simiæ, quibus ob diuturnam cum hominibus, conversationem, amplissima fuit occasio, loquelas addiscendi, si potentia non caruissent. Hanc vero eis deesse ex Fabricio probat Experientiss. D. *Tralle* in citato libro p. 31. Nam si fabricam organorum, quibus gaudent simiæ istæ majores, spectamus, eas humani quid in suo larynge habere, sed ventriculum sic dictum glottidis, qui vocis formationi serviret, equorum & porcorum ventriculo respondere inveniemus. Præterea linguam & labia, suas peculiares literas formantia, longe aliter in simia videntur efficta, quam in homine. Possibile ergo non est, ut simia ita locutionem efficeret possit, ut homo. Consequenter fieri nequit, ut quis, sive fuerit Ammanus, sive ipse De la Mettrie, queat simias docere loqui. Longe aliud est docere surdos homines loquelas, aliud simias. Illi potentia loquendi gaudent, hæ destituuntur: Homines loqui quotidiana confirmat experientia; simias loquentes nullus vidit, nullus audivit.

Quamvis hoc ita sit demus tamen simiarum patronum ita informare posse simiam, ut discat proferre quædam verba, an inde sequitur eam tunc fieri rationalem, & in ho-

hominem transformari posse? Minime: Nam ut ex loquela ad rationem colligamus, requiritur, ut loquens, discursum reciprocum instituere & occasione emergenti adaptare vocabula valeat. Sed simiam ad hanc in loquendo perfectionem attingere posse dicit quidem opponens, sed ne verbo quidem probat: Nam de exemplo psittaci, hoc modo loquentis, quod ab auctore Le Chevalier de Temple recenset Lockius, multam habemus dubitandi rationem: Quæcunque enim de psittacis loquentibus reperta sunt exempla, ostendunt ad unum omnia, eas non potuisse occasione emergenti adaptare vocabula, sed quæ blaterant, objectis externis non nisi casu respondere, esse sine sensu & ordine, abrupta nunquam concinno ordine in orationem coacta. Ridiculum ergo est commentum, transformans bestiam in hominem rationalem. Nec minus risu dignum est, quod ex precariis suis, & re ipsa, nullis principiis, concludere velit, hominem, sine verbis & cognitione linguarum, fuisse certæ speciei animal, non distinctum à simia, nisi habitu externo. Infans clamore ita exprimit suas sensationes & necessitates, ut ad exercitium rationis successu temporis perveniat, quod frustra à cane exspectat opponens. Verborum & linguarum beneficio natæ sunt leges

&

& scientiæ, ita tamen, ut nemo sanus credit, leges & scientias, nihil præter externa signa, quæ vocabulis exprimuntur, contine-re: Nam si nulla daretur lex, nulla scientia, nisi mere vocabularia, omniq[ue] reali funda-
mento destituta. Sed plura de hac re ad sequens ejusdem auctoris argumentum.

§. III.

Quartum pro mechanismo hominis & animæ materialitate, satis prolixum variis-que paradoxis repletum à pag. 32, ad 47. profert idem auctor argumentum, cuius brevem exhibebimis summam: Credit ex distinctione & nexu figurarum signorutique sequi omnes scientias nihil esse, nisi largissimam congeri-um vocabulorum & figurarum, per sensum exter-num in cerebro vestigia efformantium, quorum ope objecta distinguamus nobisque representemus, vocabulaque illa & figuræ adeo invicem neci in cerebro, ut vix imaginemur aliquid sine signo vel nomine, ipsi adhaerente. Hac ratione affir-mat, omnes animæ functiones posse reduci ad so-lam imaginationem, quæ, institutione adjuta, arripiat ideas, & ita innumerabilia objecta sua faciat, adhibitaque attentione catenam conclusio-num inde formet & bat ratione intellectum pro-ducat. Unde sequi arbitratur, judicium, memo-riam, ratiocinationem non esse partes absolutas a-nimæ, sed certas modificationes substantiæ medul-laris, ideoque & has & ipsam imaginationem organismo cerebri perfici; consequenter inter principium sentiens & cogitans in homine perpe-tuam

ram dividi, ipsosque simplicitatis animæ defensores sibi contradicere, & absurde dividere, quod pro indivisibili habent. Atque hoc modo clamat spiritualitatem & immaterialitatem animæ esse vanæ vocabula & omni sensu destituta.

S. 112.

Respondemus neminem hoc impostore esse magis vanum: Nam quam est inauditum, tam etiam absolum, statuere omnes scientias, nihil esse, nisi congeriem vocabulorum & figurarum, in cerebro vestigia efformantium: Præterquam enim quod ex hoc commento sequatur, nullas dari ideas, præter sensuales, quem gravem errorem saepius confutavi; facile ostenditur hinc everti omnes scientias, etiam eas, quarum sensualia sunt objecta, & quas solas scientiæ nomine dignas clamitat hic opponens: Quidquid enim per sensus externos percipimus, id singulare est & omnimode determinatum. Si ergo scientiæ non essent nisi congeries vocabulorum & figurarum, per sensum externum in cerebro vestigia efformantium, è scientiarum campo expellerentur omnes ideaæ universales, omnesque idcirco propositiones universales, quas fine generalibus ideis dari non posse intelligunt vel in Logicis tyrones. His autem sublati tollerentur omnia ratiocinia, quæ, juxta notissimam verissimamque Logico-

rum

rum regulam, sine universalibus formari nequeunt propositionibus. Sine ratiociniis nullæ dantur demonstrationes, nullusque patet nexus unius veritatis cum altera. Sed quem ad modum scientia, subjective spectata, est habitus demonstrandi, ita objective considerata, denotat nexum veritatum, legitima demonstratione stabilitum. Ergo per hypothesin hujus auctoris tollerentur omnes scientiae. Dicit quidem adhibita attentione, ex ideis istis, imaginationi impressis, formari catenam conclusiōnum, indeque generari intellectum. Sed sic secum ipse egregie pugnat: Nam unde formabitur illa conclusionum catena? Non ex ideis sensualibus, haec enim non exhibent nisi objectum singulare, & ideo sunt ideae singulares, ex quibus solis nulla formari potest conclusio. Hanc autem dari credit adversarius. Ergo simul fateatur necesse est, erroneum esse suum commentum, quo putat scientias nihil continere aliud, quam congeriem vocabulorum & figurarum.

§. 113.

Fundatur falsissimum hoc opponentis commentum in alia hypothesi æque falsa, qua putat, cerebrum esse idearum, figurarum rerumque omnium, cognitarum receptaculum & promtuarium. Docent. Anatomici ima-

imagines, organis sensoriis impressas, ad cerebrum non propagari, sed omne, quod per sensationem ad cerebrum venit, esse motum nervorum, ab efficacia objecti excitatum vid. Celeb. Halleri not. ad §. 569. cit. Prælect. Bærhavian. Sed hic motus, ob circumambientium particularum resistentiam, imminuta celeritate successive debilitatur, donec prorsus extingvatur. Ergo impossibile est, ut idea materialis, per sensationem externam excitata, cerebro constanter inesse perget. Præterea fingamus ideas illas materiales objectorum tamdiu permanere in cerebro, cessante licet actione objectorum in organa, quamdiu objectorum, semel perceptorum, datur in nobis reminiscendi facultas: Ideæ istæ aut permanent in eodem cerebri loco, ad quem fuere propagatae, aut novis accendentibus, alium occupant: si prius, tunc, quia sensibile B, diversum ab A, in idem organum agens, in iisdem nervis, pro diversitate ideæ, diversum efficit motum; etiam hic motus ad eundem propagaretur cerebri locum, ad quem venit motus ex sensibili A. Idem valeret de omnibus aliis objectis C, D, E &c. Ergo eadem cerebri pars diversos simul admittere posset motus. Hoc vero æque est absurdum, ac fingere unum eundemque globum simul ferri ad dextram

PARS III.

I

&

& simul ad sinistram, simul hac celeritate & simul alia. Si autem posterius placeat, statuaturque ideam, prius impressam, novis accedentibus, alium occupare cerebri locum; una ergo idea, de novo accedens, alteram loco suo pelleret. Sed, per modo dicta, idea ista, quæ ad cerebrum propagatur, absolvitur certo & definito motu. Particulas itaque cerebri, in definito posita motu, aliæ cerebri particulæ, in alio motu collocatae, loco pellerent. Obvia autem docet experientia, corpus motum, in aliud motum impellens, & suum & alterius motum mutare. Si ergo dicta valeret hypothesis, sequeretur, neque ideam, quæ de novo accedit, neque pristinam diu manere invariataam, sed in aliam mutari. Quod perspicue ostendit, neque posterius illud valere membrum salva hypothesi. Conf. Illustris Wolfii Psychol. Rat. §. 244, qui alio adhuc modo posterius illud membrum reduxit ad absurdum.

S. 114.

Præter id, quod in Psycholog. Ration. à me est demonstratum, impossibile scilicet esse, ut imaginatio per merum mechanismum absolvatur, unde sequitur ab imaginatione animæ ad ejus materialitatem absurdè colligi; etiam hinc ineptissime Philoso-

losophari opponentem intelligimus, quod
credat omnes animæ functiones referendas
esse ad imaginationem: Nam 1.) Imaginatio
est facultas reproducendi ideas, sensu
externo olim perceptas. Docet vero expe-
rientialia repræsentationes sensuales esse con-
fusas, nec unquam sine justa reflexione
fieri distinctas. Neque ergo imaginatio ul-
tra confusas adscendit ideas. Consequen-
ter intellectus cum suis operationibus, quia
est facultas res distincte repræsentandi, ex
imaginatione derivari nequit. 2.) Quid-
quid sensu externo percipimus, illud est
individuum & singulare, nam in organa
sensoria agere debet. Sed imaginationis
alia non sunt objecta, quam quæ sensu ex-
tero olim fuere percepta (per def. imag.).
Ergo quidquid imaginationi sistitur, id est,
individuum & singulare, non universale.
Consequenter si omnes animæ functiones
ad imaginationem reduci possent, ut fingit
adversarius, nullas haberemus notiones u-
niversales. Sed sine his, ut Logica docet,
ratiociniis non datur locus. Ergo facultate
ratiocinandi, ipsaque ratione careret anima
humana. Quod omni repugnat experien-
tiæ. 3.) Fatetur opposiens se non negare,
imaginationem indigere attentione, quia si-
ne hac fugax esset & turbulentia. Sibi ipsi
ergo contradicit, reducens omnes animæ

functiones ad imaginationem: attentio enim aut cum imaginatione coincidit, aut ut directrix, ab eo, quod dirigit, differt. Si prius, quia secundum confessionem opposentis attentio dirigere debet imaginationem, idem foret, ac si affirmaret, fugacem & turbulentam imaginationem corrigeare seipsum; quod in ipsis terminis est contradictorium. Si posterius, cadit opinio adversarii, qua omnes animæ functiones ad imaginationem reducere conatur: Quis enim sanæ mentis dicat dirigens, & id, quod dirigitur, esse unum idemque. 4.) Habet adversarius imaginationem pro receptaculo idearum in cerebro. Ex mero autem materiali receptaculo derivare velle memoriam, judicium, & intellectum, idem sane est, ac affirmare tabulam, in qua delineatae sunt omnes figuræ Geometricæ, esse ipsam Geometriam, nec aliud ad Geometram constituantur requiri. Innumeris ergo absurditatibus se obnoxium reddit hic adversarius.

§. 115.

Ex his omnibus abunde intelligitur, contradictionie statui memoriam, judicium & ratiocinationem, non esse nisi certas modificationes substantiæ medullaris; Nam neque imaginatio, ut hic auctor principii lo-

co

eo ponit, consistit in certa cerebri disposi-
tione (§. 113.), neque ex illa fluunt me-
moratae functiones (§. 114.). Perperam
præterea & otiose clamat adversarius, spi-
ritualitatis animæ defensores, distinguen-
tes inter principium sentiendi & cogitan-
di, sibi contradicere : Nam quis quæso,
veram animæ simplicitatem defendens,
unquam dixit, principium sentiens in ho-
mīne esse realiter distinctum à principio
cogitante ? Nemo, præter Materialistas,
qui adeo absurdī sunt, ut talem distinctio-
nem faciant. Qui vero animæ tuentur sim-
plicitatem, ostendunt ei non competere ni-
si unicam vim, quæ per diversas facultates
se exserit; Et ex hoc fundamento distin-
gvunt inter facultates sentiendi & intelli-
gendi. Si hoc destrueret animæ simplici-
tatem, sequeretur unicam vim non posse,
sine reali sui divisione, se exserere per di-
versas facultates. Hoc autem eo minus pro-
babilit adversarius, quo certius est in regno
Physico dari exempla contraria : Eadem
enim solis vis exserit se, pro diversitate ob-
jectorum, nunc induratione, nunc lique-
factione, unde colligimus vim solis inclu-
dere facultatem & indurandi & liquefacien-
di. Itaque à diversitate facultatum ad rea-
lem principii activi compositionem recte
non concluditur. Tota itaque sua opera

probare non potuit adversarius animæ immaterialitatem esse vanam & omni sensu destitutam.

S. 116.

Succedit Quintum ejusdem adversarii pro mortalitate animæ argumentum. 1.) Si non conceditur, inquit pag. 80. partem cerebri cogitare, cur quando acrius & attentius cogitamus omnis sanguis commovetur? Ex effectu appareat caufa. Si per tensionem nervorum calor & febris excitatur, & intellectus turbatur; si intellectus, nimis fatigatus, corpus pessundat; si titillatio nervorum me facit velle, meque cogit desiderare ardenter, id, quod antea repudiabam; si certa dispositio cerebri excitat eundem pruritum, eadem desideria, cur duplum facimus, quod tantum simplum est & unum? Perperam hic recurritur ad imperium voluntatis, corpus enim tantum obedit, quandum est sanum, & adsunt spiritus & sanguis, paralysi praesente id imperium nihil juvat, neque ardentissimum velle instaurat exhaustum ab amica amasium. Addit 2.) exempla, quæ ostendunt, corpore bene valente & organis ejus in sano positis statu, animam esse sanam, & suas functiones legitime instituere, contrarium vero evenire, dum corpus & ejus organa aliquo laborant vitio. Putat 3.) omnia animæ pathemata explicari posse per materialitatem

tem animæ, qua concipitur ut pars materialis sensibilis cerebri, quod tanquam elater princeps in machina humana, ex congerie elaterum, situ & virtute differentium, & mutuo se in sua actione juvantium, composita, reliquos excitat. Deinde, postquam nonnulla contra Medicos Stahlianos disputaverit, in robur suæ sententiæ provocat 4.) ad excellentes, ut ipsi vocantur, Philosophos, qui demonstrarunt cogitationem nihil esse nisi facultatem sentiendi, & animam rationalem nihil esse nisi animam sensitivam, sese adplicantem contemplationi idealium, & ratiocinantem. Idque hoc solo probari credit, quod sensu exsilio, etiam cogitatio pereat, ut in apoplepticis, lethargicis, catalepticis. Ex his omnibus audacissime colligit hominem non esse nisi machinam.

§. 117.

Multa conatur adversarius audacissimus, quoniam vero magis pruritu contradicendi, quam veris argumentis pugnat, nihil efficit; ad malam defendendam caussam defectu laborat argumentorum. Ergo crambem vel centies coctam & recoctam nobis obtrudere conatur: Pleraque enim, quæ in hac dantur objectione antea attulit (§. 105.). Quare etiam ea, quæ responsionis loco prius (§. 106.) adduximus, ad hanc sufficere possent objectiunculam, quæ ni-

hil infert aliud, quam elegantem dari inter animam & corpus harmoniam & dependentiam mutuam; ne tamen calumniator habeat ullam querendi caussam, nos omissemus, quod nostrarum credit esse partium, pauca ex abundanti addamus. Quærit, cur quando acrius & attentius cogitamus, omnis commoveatur sanguis? Respondeo, quia in omnibus ratiociniis memoria & imaginatio-
ne opus habemus (§. 187. Psych. Emp.), & quidem ita, ut læsa memoria & imaginatione inepti reddamur ad ratiocinandum (§. 188. I. c.); quia etiam omnis memoria, quam diu hanc vivimus vitam, certam in cerebro, ut sua officina, postulat dispositionem reproducendi vel recipiendi idem materialem, quæ in motu nervorum constitut, vel phantasmati rei cognoscendæ, pro sensuali memoria, vel vocabulo, pro intellectuali, respondentem (§. 150. I. c.); quia denique cerebro alligantur nervi, à nervis autem eorumque conditione mutata, mutatur actio cordis & arteriarum; ideo, quo acrius & attentius ratiocinamur, eo magis commovetur sanguis. Quo autem modo hinc exculpas animam esse materialem, non video. An, quia quo acrius & fortius tortor agitat lignum, eo magis illud incalescere solet, inde sequitur tortorem, ejusque operationem non differre à ligno?

Quis

Quis sine risu talem exaudiat argumentationem? Néc majori dignitate eminet illa, qua utitur noster adversarius. Sed dicit *ex effectu apparere caussam*, ita quidem hac ratione, ut, posito effectu, non possit non ponи aliqua causa; hac etiam, ut ex effectus præstantia ad excellentiam causæ argumen-temur; Non autem, quasi ex indole effec-tus colligere liceret ad indolem causæ. Nam sic ridicule sequeretur tortorem ejus-dem esse cum opere confecto naturæ. In-ter intellectus operationes princeps est ra-tiocinatio, quam certam nervorum requi-rere dispositionem modo probavimus; mi-rum ergo non est per tensionem nervo-rum turbari intellectum. Hinc vero non magis fluit, intellectus operationes certa nervorum dispositione absolvı, qvam si colligere velles, artificem à sua officina non differre, quia illius operationes de-pendent à certa hujus dispositione. Dum nimis fatigatur intellectus pessundat cor-pus, eodem fere modo, quo, dum diu & fortiter poliendo chalybe exhauriuntur ar-tificis vires, hebescit lima. Ergo lima & artifex ejusdem sunt dignitatis & con-ditionis. En! elegantem, scilicet, argu-mentandi modum.

§. 118.

A sola nervorum tensione oriri velle nostrum & nolle, nec aliud dari voluntatis imperium, audacter contendit adversarius. Docet experientia nullum in nobis oriri appetitum & aversationem sensitivam, sine præcedanea boni & mali idea, aut sensuum externorum beneficio acquisita, aut imaginatione reproducta. Sed omni sensationi, omnique imaginationi respondere ideam materialem in cerebro, cum majori minore conjunctam nervorum tensione, ex fortiori vel debiliori sensatione & phantasmate excitata, evincit eadem experientia (§. 52. 98. Psych. Emp.). Dicere ergo possum nostros appetitus sensuales, qui ex confusis ideis derivantur, oriri in nobis, dum hæc vel illa nervorum titillatio & tensio in nostro datur corpore. Sed an hinc sequitur nervorum titillationem esse solitariam nostrorum appetituum caussam, nec alios, præter sensitivos, dari appetitus? Neutrum est verum: Nam si ex tensione nervorum, quæ cum omni sensatione & phantasmate magis vel minus conjungitur, unice dependerent omnes nostri appetitus, sequretur, physica necessitate laborare nostros appetitus, nec ullam dari sensationem, cui non responderet appetitus vel aversatio. Docet vero experientia multas dari sensaciones,

nes, cum appetitu vel aversatione non con-
junctas; sic ambulantis, per plateas urbis,
visui multa splendida offeruntur ædificia,
haud raro sine ullo ad illa appetitu; sic et-
iam, ut utar exemplo quod adversario est
familiare, non omnis in consortio fœmina-
rum constitutus, venereo in illas accendi-
tur appetitu. Ergo non quælibet sensatio
producit appetitum. Quod vero nulla heic
adfit physica necessitas, ut alia taceam, vel
sola demonstrat experientia, abunde do-
cens nostræ potestatis esse cohibere nostras
appetitiones, easque mutare, & sub impe-
rio rationis continere. Unde simul intelli-
gitur, præter sensitivos appetitus, etiam
dari rationales, quos voluntatis titulo de-
signare solemus. Hanc vero ex titillatione
nervorum derivare, eo magis est absurdum,
quo certius est facultatem ratiocinandi
omni materia repugnare, quod omnium
clarissime evincunt, quæ pro ineptitudine
materiae ad cogitandum in Psychol. Rat. à
me sunt demonstrata, quæ si, pro more suo,
videat & puerilia judicet irrisor, credatque
hoc ipso ea sufficienter esse confutata; sciat
nos potiori jure risu excipere ejus objecti-
unculas, quas nihil continere momenti sa-
tis superque est ostensum. Atque hoc mo-
do puerile est, nec dignum tam superbo
viro, qualis est De la Mettrie, quod inde

cre-

credat imperium voluntatis esse nullum, nullamque nisi materialem voluntatem, quia corpus ægrotum & exhaustum non obedit: Nam nemo tam à ratione est alienus, ut credat animam sola voluntate moveare suum corpus, qvum sola voluntate aliquid efficere sit solius Dei perfectio. Præterea eo ipso, quo dicit, imperium voluntatis non posse moveare exhaustum corpus, tacite fatetur dari in nobis voluntatem, distinctam à tensione nervorum, & ab hac non derivatam. Id ergo, quod pro sua allegat hypothesi, eam directe evertit. Hoc sine dubio, si quid aliud, est pueriliter argumentari. Non ergo sufficit simplum, h. e. solum corpus, sed omnino requiritur duplum, h. e. anima & corpus, ad ea producenda effecta, quæ in nobismetipfis observamus.

§. 119.

Quod secundo adfert noster adversarius loco, putatque animam ideo esse materialem, quia illam experimur sanam, & suas functiones recte instituere, dum corpori & ejus organis sua constat integritas, contrarium autem evenire in morbo corporis & vicio organorum statu; tam est puerile & ineptum, ut eodem plane argumentandi modo colligeres, corpus nostrum esse ligni-

gneum vel lapideum, quia pro bona vel mala conclavis, quod inhabitat, lignei vel lapidei dispositione bene vel secus valet. Adde etiam ea, quæ ad simile argumentum adduxi (§. 106.).

§. 120.

Devolvimur ad tertium objectionis momentum, quo putat adversarius, omnia animæ pathemata explicari posse per partem materialem sensibilis cerebri, quod tanquam elaterem principem, ceteros movementem & excitantem concipit. Fateor, quod §. 413. Psych. Emp. demonstravi, omnes animæ affectus, esse conjunctos cum extraordinaria sanguinis & fluidi nervi commotione. Antea ostendi (§. 117.), omni sensuali ideæ, omnique phantasmati, respondere ideam materialem in cerebro, quæ conjunctissimum sibi habet in corpore humano nervorum motum: simul ex Anatomicis constat, corpus in omni suo motu indigere cerebro & cerebello, quia utroque destruncto, nullus supereft. Liquet pariter mutationem vultus & gestuum, quam in affectibus sensitivis observamus, fieri per musculos, qui sine motu fluidi nervi non mutantur. Nullum ergo est dubium, quin externa affectuum signa, quæ in corporis nostri superficie se exferunt, ex fortiori flui-

fluidi nervei in cerebro commotione excitentur & dependeant. Hinc tamen non sequitur omne illud, quod affectibus inest, eandem materialem agnoscere caussam: Nam affectus, quoad animam, sunt vehementiores actus appetendi & aversandi (§. 402. Psych. Emp.). Si ergo affectus causam agnoscerent, quam dicit adversarius, omnes nostri appetitus ex tensione nervorum dependerent. Sed hoc absurdum esse modo evicimus (§. 118.). Ergo animae pathemata explicari nequeunt per partem materialem sensibilis cerebri. Præterea demonstrant Physiologi moderni, si in cerebro ponitur princeps elater, eum à se ipso neutiquam actuari, sed subordinatum esse actioni cordis, quod solum propellit liquidum nervosum in omnium partium muscularum & sui ipsius usus. Si ergo ex elateribus cerebri, ut habet adversarius, dependerent omnes animae passiones, anima non esset pars cerebri, sed cordis. Quod Epicuræum quidem est, sed assertioni auctoris inimicum.

§. 121.

Restat quartum & ultimum objectionis momentum, quo dicit adversarius excellentes Philosophos demonstrasse, cogitationem nihil esse nisi facultatem sentiendi, & ani-

animam rationalem coincidere cum sensitiva. Nos autem jure contendimus hos Philosophos esse parum excellentes, nec suam sententiam unquam demonstrasse: Nam si sub cogitatione comprehenditur intellectus cum omnibus suis operationibus, quod hos Philosophos facere dicit adversarius, maximus est error statuere, cogitationem nihil esse nisi facultatem sentiendi: Nam 1.) hæc facultas non consistit nisi in potentia percipiendi res externas, quæ in organa sensoria agunt. Ergo hæc facultas non includit attendendi, reflectendi & ideas comparandi potentias, sine quibus tamen, teste experientia, nostra cogitatio non suscipitur. 2.) Facultas sentiendi objecti loco habet non nisi res singulares, & quidem organis externis obvias. Intellectus autem, & præcipue ratio, nexus veritatum universalium perspiciens, ultra singularia adscendit, & ideas universales intuetur, immo, per internam conscientiam format ideas proprietatum actuum, quorum notitiam nullo sensu externo sibi acquisivit: Absconum enim est dicere, se visu, tactu, olfactu, gustu vel auditu percipere suum judicium & ratiocinium, quod animo format. 3.) Facultas sentiendi ultra confusas ideas non adscendit (S. 76. Psych. Emp.): Intellectu vero percipiuntur res distincte. 4.) Habent

bent animantia bruta facultatē sentiendi & animam sensitivam, sed intellectu & anima rationali destituuntur, quod in Psychologia Rationali demonstravi. Hæc ergo & alia ejusdem generis plura perspicue evincunt, falsum esse dogma, quo ponitur cogitationem nihil esse nisi facultatem sentiendi. Si vero adversarius sua assertione eos intelligat Philosophos, qui omnis cognitionis nostræ incunabula repetunt à sensu externo, negantque omnes ideas connatas, non denego illis omnibus magnam nominis celebritatem, sed sciat adversarius, se pessime explicasse eorum mentem; Nam quamvis dicant sensum externum esse matrem omnium nostrarum idearum; nuncquam tamen affirmant, nec salva definitione & indole facultatis sentiendi, affirmare possunt, cogitationem nihil aliud esse, quam facultatem sentiendi. Tandem exemplo apoplecticorum, lethargicorum & catalepticorum probare conatur opponens, extincto sensu, perire cogitationes, & ideo à sensu non differre cogitationem. Sed observet se in conclusionibus, pro lubitu formandis, cse valde liberalem. Docet experientia, compresso apoplecticis, lethargicis, & catalepticis cerebro ita omnem aboleri sensum, ut eorum corpus, licet per aliquot dies vivum, acerrimos tamen clystères, roden-

rodentia salia, caustica potentialia & actua-
lia, rudesque valde frictiones, non magis
sentiatis, quam cadaver. An vero hinc se-
quitur, periisse omnem cogitationem? Mi-
nime, nisi fundamenti loco ponere velis,
sensum esse cogitationem. Sed sic id petis,
quod est in principio. Præterea ipse per-
pendas oro, an valida sit hæc argumenta-
tio? De la Mettrie nullo externo signo &
indicio declarat se esse rationis participem.
Ergo facultate ratiocinandi caret. Dicis in-
eptam esse hanc conclusionem. Rectissime.
Nec tuam putabis hac meliorem: sunt enim
sibi simillimæ.

§. 122.

Priusquam finem huic imponam discur-
sui, aliquot generales adferre placet obser-
vationes, quibus patebit hunc virum, data
quasi opera, sibi contradicere. 1.) Inge-
nue fatetur p. 91. se æque ignorare naturam
motus, ac materiae, se nescire, quo modo
hæc iners agere queat, quo modo sensum
& cogitationem producat. Per totum vero
libellum adeo audax est & certus de suo
commento sibi videtur, ut animam spiritua-
lem et ens phantasticum, doctrinam
de ei, implicitate puerilem, omnes eos
rideat, qui animam spiritualem defendere
conantur, & tandem, ad finem libelli, di-
cat,

PARS III.

K

cat, se audacter concludere hominem non esse nisi machinam nec dari in universo, nisi unam substantiam, diversimode modicatam. Quibus ergo facile intelligit has adversarii assertiones prioribus è diametro repugnare. 2.) In initio libelli dicit impensis auctor se non revelationem, nec rationem, sed solam experientiam principii loco esse adprobaturum. Per totam verò tractationem abunde declarat se non attendisse vel attendere velle ad ea, quæ de ipsa anima experimur, describitque Psychologia Empirica. In eo autem unice est sollicitus, ut varia corporis humani phænomena delineet & tradat, quasi ex iis decidetur, qualis esset animæ natura. Peccat igitur contra propria præcepta, ostenditque se de veritate investiganda fuisse sollicitum, sed potius gravi præjudicio occupatum habuisse animum de mentis materialitate, atque ad hunc finem observationes quascunque corrasisse. 3.) Ad finem libelli magna clamat audacia, se non agnoscerre alios judices, quam solos Medicos, nec alios admittere, quam in Anatomicis & Philosophia corporis humani versatos. Hunc igitur Tractatum dedicavit Celeberrimo & Experientissimo Hallero, cuius se fatetur discipulum, addere debisset, valde degenerem: Nam vir Incomparabilis Dominus

nus Haller s^apē in scriptis suis elegantissimis ostendit, insigne dari inter animam & corpus discrimen. Omnia vero clarissime hanc rem explicuit §. 556. Physiologiae, ubi h^ac leguntur, notatu dignissima: *Aliam naturam animae esse à corpore, infinita probant, maxime ideæ & affectiones animae, quibus nihil in sensu respondet. Quis enim superbiae color, aut quænam magnitudo est invidiæ? Potestne corpus ita duplices vires adipisci, ut ejus infinitæ particulae in unam massam coalescant, quæ non suas affectiones solas conservent, sibiique representent, sed in unum communem totalem cogitationem consentiant, quæ ab omnium differat attributis, omnia tamen ea attributa recipiat & comparet?* Estne aliquod exemplum corporis, quod absque externa causa ex quiete in motum transeat, motus directionem, absque occurrente alia causa, mutet, reflectat, ut in anima facillimum est observatu. Itaque huic Viro summo non potuit non ita displicere inscriptus Nominis suo libellus, *L' homme Machine*, ut de injuria sibi facta publice sit conquestrus. Ex his sine difficultate perspicimus, Dominum De La Mettrie gesisse animum, à veritatis studio alienum, sibiique contradicentem, quum nec ad Medicorum, & in his Cœlerrimi Halleri, quem tamen suum Praeceptorem adpellare audet, solida cogitata

attendere voluerit, licet, ut imbecillioribus facilius imponeret pessimus impostor, ad eorum provocet judicia.

§. 123.

Tuti ergo speramus, nos ita explosisse primarium hujus cavillatoris argumentum, quod contra religionem maximo protulit impetu (§. 101.), ut in illo, nihil, præter nuda verba, habeat reliqui: Examinavimus enim ab initio ad finem impium tractatum. Sed quoniam in eo omnem rationis usum ejuravit, Tibi L. B. non videatur mirum, quod iterum regrediamur ad pag. 48. & seqq. ubi aliis diverticulis omnem religionem magno adgreditur furore. Itaque juxta nostrum computandi rationem esto.

IV.) Contra religionem Objectio: Si daretur religio, illa aequa stringere animantia bruta ac homines. Sed fatentur religionis defensores, bruis nullam datam esse religionem. Ergo, Endemtiam maximam, omnis religio est fabula, nihil reale habens. Propositionis hypotheticæ membrum posterius, more solito, ita probare conatur: Tantæ sunt brutorum præ hominibus prærogativa, ut ad certam etatem homo magis sit animal brutum, quam reliqua, quia recens natus moriretur fame, ad rivum, lacte turgidum, collocatus; infansque undis submergeretur, quas aliud animal natando effugeret. Comparemus instantem & cattulum, qui uterque in via publica amissæ suas matres, ille inani ploratu inget a misse

missum custodem, quem hic odoratu prosequitur & invenit. Homines ergo, animalibus natura inferiores, per solam educationem ea superare concludit. Deinde, ne sibi objiciatur, homini impressam esse legem naturalem, & cognitionem boni & mali, qua animantia bruta carere dicuntur, reponit, hanc assertionem in experientia non esse fundatam, nos quidem scire & intime sentire, quod cogitemus, & ob male facta morsibus conscientiae angamur; hunc tamen sensum non sufficere, ut de alterius conscientia convincamur; in hoc igitur puncto aut acquiescendum esse in nudis aliorum verbis, aut ex signis externis, quae in sensus nostros incurront, concludendum ad eandem conscientiam, quam in nobis experimur. Addit, animantia bruta destitui loquela, & ideo non posse verbis significare animi sensa, ut ergo cognoscamus, an eadem, ac nos, habeant conscientiae dictamina, ad facta eorum esse attendendum, ex quibus patere putat canem v. gr. qui herum momordit, penitentia duci, contristari, latebras querere, repenteque & humilem ex illis redire; leonem pepercisse homini, sibi objecto, beneficiorum, ab eo olim acceptorum, memorem, multo plures ingratos existere homines, &c. Igitur, quia bruta, sentiunt, deliberrant, ratiocinantur, & que ac homines; quia beneficiis & injuriis moventur; quia doloris & voluptatis & que, ac nos, capacia sunt; quia signa penitentiae & intellectus edunt; concludendum esse dicit, illa & que ac nos, legis & religionis esse capacia.

§. 124.

Magno ausu contra religionem insurgit hic impostor, sed nihil efficit, ubique tri-

K 3

um-

umphat veritas. Brutis quibusdam, recens natis, nonnullas esse corporis perfectiones majores, quam hominibus, nemo negat. Sed perpendat adversarius, illis præscriptam esse breviorem, his longiorem vitæ periodum, eumque in natura constitutum esse sapientissimum ordinem, ut perfectiora opera serius ad maturitatem veniant, quam minus perfecta; sic infecta intra breve tempus concipiuntur, nascuntur, maturescunt, senescunt & intereunt: Animalia autem quadrupedia, ut equi, longe diutius posseunt vitæ cursu; an inde collendum insecta superare equos perfectione? Absit. Possident infantes animi perfectiones, ad quas nunquam pertingere possunt bruta. Vix annum egressus puerulus loqui incipit, indiesque in loquendo proficit, & post breve tempus ad quæsita apte responderet, emergentique occasione vocabula accommodare potest; certissimo indicio eum & intellectu & ratione gaudere, inque harum facultatum exercitio, indies crescere. Hinc etiam infans trium vel quatuor annorum, qui in via perdidit matrem, non quidem odoratu, ut canis, longe tamen præstantiori modo, loquelam intelligo, eam investigare potest. Quid ergo opus adeo extollere sensuales brutorum perfectiones, quum homini in infantili ætate competant

ratio-

rationales, sensibilibus istis longe eminentiores, ad quas bruta, si vel maxime superarent hominis ætatem, nunquam pertinere possunt.

§. 125.

Conscientiam factorum & faciendorum, nec non morsus conscientiæ ob male acta, cuivis competere homini hoc loco largitur adversarius, quod tamen in aliis negat. Eandem hanc conscientiam & cognitionem boni atque mali brutis tribuendam esse contendit, quia ex actionibus eorum patere putat, illa intelligere, ratiocinari, & ob male facta, pœnitentia duci, æque ac nos. Sed in his, ut per totam tractationem egregie halucinatur noster adversarius: Canis enim, qui herum momordit, nulla veri nominis angitur pœnitentia, sed tantum per legem imaginationis sibi in memoriam dicit verbera, cum simili actione prius conjuncta, & ideo eadem nunc metuens, latebras querit, & ex illis humilis venit, simul, per eandem imaginationis legem, sibi in memoriam revocans, se ejusmodi submissione antea evitasse pœnam. Tota ergo hæc canis actio præter sensationem, imaginationem, & memoriam sensualem nihil ostendit, nec aliud supponit, quod vero intellectu gaudeat & ratiocinatione, id

K 4

ex

ex hoc & alio quovis canis facto aliter colligi nequit, quam si statuatur sensationem & imaginationem includere intellectum ejusque operationes, quod tamen absurdum esse antea evicimus (§. 121.). Eodem modo, per legem imaginationis, sensationem & memoriam explicantur leonis aliorumque animalium facinora. Quæcunque ergo ab adversario allegantur & allegari possunt è regno animalium exempla, non probant id, quod probandum in objectione sumitur: Bruta enim intellectu & ratione carere tam ex his, quam illis, quæ in Psychologia Rationali uberioris demonstravi, abunde intelligitur.

S. 126.

Excipit impostor: *Sit, quod decipiar, quia totus mundus mihi contradicit. Bruta ergo non habeant cognitionem boni & mali moralis, nullum virtutis sensum, nullam legem Naturalem. Quid autem ex his concessis, sequitur? Homines natura formavit ex simplici & eadem illa pasta, ex qua formata sunt animalia, licet in illis & his producendis diversa adhibuerit fermenta. Si ergo animalia non essent legis & cognitionis boni malique capacia, neque hominibus competenter hoc cognitio, neque eis ulla data esset lex.* Rz. Deceptus est adversarius, & quidem ita, ut ad mente capitos & insanientes sit referendus: Nam quis, nisi insaniens, proferat tale argumentum: *Corpora animalium & hominum*

ex

ex terra sunt formata. Ergo non his magis, quam illis competit cognitio. Quis ergo id contra eos, qui contendunt corpori ejusmodi denegandam esse potentiam, urgeat, nisi qui fallaciam petitionis principii manifestam committere velit? Abeant igitur stultæ argumentationes.

§. 127.

Discat quoque adversarius pessimus, hominem, præter corpus organicum, à terra formatum, etiam constare anima rationali, quam brutis nullo modo competere docet creationis Historia. Nam Gen. 1: 24, 25. exstat: *Producat terra animalia in species suas. Deusque hoc modo fecit animalia.* Sed v. 26. dicitur; *Deum fecisse hominem ad imaginem suam, eique inspirasse animam viventem.* Cap. 2: 7. Fit ergo heic oppositio inter creationem hominum & animalium, hæc produxit DEUS ex terra, nullamque animam viventem eis inspiravit: Illos autem, quoad corpus, etiam ex pulvere terræ formavit, sed simul eis dedit viventem animam, imagine Dei instruetam. Unde clarissime sequitur, homini non autem brutis inesse animam rationalem. Sed ne Theologica urgeam contra omnis Theologiae, totiusque Scripturæ Sacræ olorem & contemptorem; experientiam, quam solam

K 5

o-

omnis cognitionis fundamentum habet, consulamus, atque sic proprio gladio jugulumus hunc adversarium. Canis domesticus, fidus & vigilans, omnes, domum intrantes, etiam fidissimos domini sui amicos, modo eos non agnoscat, allatrade, immo, morsu apprehendere solet, sibi vero cognitos patitur fine allatratu & morsu huc illucque per dominum ire, & domino suo ejus bona eripere. Si rationem haberet canis, incognitum hostiliter non adgredieretur, quia incognitus est, sed eum potius, qui verum damnum domino inferre tentat. Dantur quidem animalia, quæ varia addiscere possunt articia, sed nunquam nisi individualia, sensibusque percepta, & longa institutione eis proposita. Homines autem non individuorum modo, sed universalium quoque habent cognitionem, immo, multas scientias & artes proprio addiscere possunt marte, cognitionemque, brevi institutione acquisitum, multis augere inventis. Quod de brutis dici non posse multiplex & perpetua ostendit experientia. Illa ergo intellectus & rationis non sunt capacia, & ideo non rationales, sed tantum sensitivos habent appetitus, qui non magis liberi esse possunt, quam eorum sensationes externæ. Libera ergo voluntate carent, consequenter nec legis & obligationis, nec religionis sunt capacia. Ex fal-

falsissimo igitur fundamento impugnat adversarius omnem religionem.

§. 128.

Excipit De la Mettrie p. 60. aliam non esse naturae legem, quam quæ consistat in sensu interno, quo discimus id nos non debere facere, quod nolumus nobis fieri. Et quæ ideo nihil aliud est, quam quidam horror & timor, speciei & individuo salutaris, cum forte bonis & vitaे aliorum parcimus, ut nobis parcatur. Hæc lex, quia est sensus internus, perfinet ad imaginationem, & ideo non supponit educationem, nec revelationem, nec legislatorem, si nolimus eam confundere cum legibus civilibus, prout ridicule faciunt Theologi. Hujus autem legis capacia sunt animantia bruta. Ergo, à religione, si quæ detur, non sunt excludenda. R. En! stultissimam argumentationem, ob quam sibi potestatem deridendi Theologos arrogat Irrisor impudenterius. Regulam Legis Nat. verissimam: Quod tibi non vis fieri, alteri ne facias, falso explicat per sensum internum horroris & timoris, quo aliis parcimus, ut nobis parcat: nam si tali & non præstantiori lege totum contineretur naturæ jus, inde sequentur, potentiores, qui imbecilliores non timet, eodem modo ac leonem, qui multa animalia viribus vincit, nulla teneri legem abstinenti à læsionibus inferiorum. En!

mi-

miserrimam & bestiali vitæ simillimam mortalium conditionem , si præstantiores indolis non daretur Lex. Largior talem legem brutis competere & esse illis maxime familiarem , nec supponere legislatorem , quia nulla est. Sciat itaque calumniator , Theologos nunquam confundere leges Divinas cum legibus civilibus , sed illas ab his sollicite distinguere. Sciat ergo non doctrinam Theologorum , sed suam , quæ tam absurdam fingit legem , esse risu dignissimam.

§. 129.

Post has ineptias , maximas sane , & aterrimo notandas carbone , plus quam diabolico furore Divinam adgreditur Majestatem & omnem religionem evertre conatur , sequenti blasphemia , quæ V:tam constitutat Objectionem : *Licet concederem existentiam Dei esse valde probabilem , quia tamen veritas existentiae est veritas Theoretica , illa nullum infert cultum , nullumque in praxi habet usum : Nam ut testatur experientia , religio non supponit probitatem & pietatem , nec atheismus eam excludit.* His præmissis , postquam ineptissime exclamaverit : *Quis scit , annon causa existentiae hominis sit in ipsa sua existentia , qui casu fortuito potuerunt orti esse , ut fungi , ita ut nesciamus , cur & quo modo ?* Garrit , pro tranquillitate nostra esse perinde , sive materia fuerit æterna , sive creata , sive existat Deus , sive minus , stultum esse velle cognoscere id , quod nos non redderet feliores , si

eo perveniremus. Religionem quoque eo nomine contemnendam blaterat, quod terriculamentis phantasticis ignis infernalibus, spectrisque & fabulis, nihil reale habentibus, non indigeamus, quoniam conscientia unicuius sit sufficiens pena, tandem aliquando stimulus inferens, & tortores aliorum torquens. Taceo alias mordaces & asperas facetias, quas, pro more seculi, tot instar argumentorum, in omnem religionem pleno ore evomit stygius hic spiritus.

S. 130.

Ut ad hæc respondeamus scommata, omnium primo detrahamus impiissimo homini larvam, qua se tegit, ut denudata ejus facies cuivis appareat: dicit quidem pag. 61. Se non vocare in dubium existentiam entis supremi, sed se credere eam ut maxime probabilem. Addit vero mox in eadem pagina, neminem scire posse, an non ratio existentiae hominis sit in ipso, ita ut casu ortus sit. Immo garrit pag. 63 totum universum casu esse natum, & si concederetur casum non fuisse rerum caussam, inde tamen non sequi clamitat existere Deum, sed posse naturam esse rerum originem, quæ non sit casus, nec Deus. Vituperat quoque Feneloni, Nieuwentyti, Abbadie, Derhami aliorumque pro existentia Dei argumenta, eaque latrat esse nihil nisi tædiosas repetitiones & inania verba, quæ atheismum

mum magis firment, quam evertant, immo tandem pag. 68. 69. exuta & ejurata omni verecundia, sumمام orbi promittit felicitatem, si totus fuerit atheus. Ex his clarissime patet, hunc auctorem esse atheistum execrabilem, qui probabilem dicit Dei existentiam, ut sciolis tutius imponere posset.

S. 131.

Hoc detecto, ad impias contra religionem instantias, sine difficultate respondeatur. Non omnis de existentia veritas est pure theoretica, nam licet atheus, existentiam Dei negans, nullam credat cum notitia existentiæ Dei conjunctam esse praxin, eam tamen esse maxime practicam in sectione thetica demonstravimus: Nam qui animo convictus est existere Deum, Dominum suum supremum justissimum, perfectissimumque, sine hesitatione colligit, se perfecte obligari ad debitum obsequium, probitati igitur & pietati studendum esse. Non ergo à qualitate cognitionis existentiæ aliarum rerum ad indolem notitia Dei valet argumentum: Nam à Deo toti dependemus, quod de aliis non valet rebus.

S. 132.

Contendit deinde atheistus, experientiam testari, religionem non inferre probitatem, nec

nec atheismum eam excludere. Sed hanc instantiam antea occupavimus (§. 87.), evicimusque atheismum necessario ducere ad corruptionem morum (§. 85.). Multiplex docet experientia plures atheorum, negato vero Deo, Bacchum, Cererem, & Venerem, ardenter colere solere, & carnalibus suis subjectos esse cupiditatibus. Sic variis in locis haud obscure significat hic atheus, se Venerem colere, *Divinis illius*, ut ipse loquitur, *deliciis irrelatum*. Ergo, quia (a) iam audiendam esse contendit experientiam, ex illa, fluit, atheismum potius, quam religionem, excludere pietatem & virtutem.

§. 133.

Stultum esse credere, cognitionem Dei nos perducere ad felicitatem, garrit hominum stultissimus, omnem felicitatem in terrenis suisque cupiditatibus quærentis omniaque casu nata esse fingens. Ejuravit ergo omnem rationis usum: Nam quis sanæ mentis dicat dari effectum, sed nullam esse ejus cauissam? Hoc adeo est stultum, ut nulla indigeat confutatione. In unione cum Deo summam quærendam & sitam esse felicitatem agnoscunt saniiores. Evicimus quoque in Parte Prænot. i:a) miserrimum esse atheistum statum. Stultum ergo, immo, stultissimum est, velle extra Deum

Deum in rebus terrenis, & cupiditatibus carnis suam quærere felicitatem, qvum illæ vanæ sint & fluxæ, omnique veræ felicitati inimicæ, quare non mirum est, eas nunquam posse satiare animum, suæ felicitati intentum. Si de hac re dubitas dubitandi vero nullam habes causam, attendas ad experientiam, &, nisi plane sis cœcus, percipes te post lautissimas epulas, jucundissimas cum aliis confabulationes, aliaque cupiditatibus carnis blandientia opera, reddi inquietum, sæpe etiam tædio eorum duci. Patet ergo in his rebus nullam veri nominis sitam esse felicitatem.

S. 134.

Largior morsus & stimulus conscientiæ esse pœnam, quavis pœna ciyili graviorem, tantum tamen abest, ut hinc fluat pœnarum infernaliū eversio, ut potius contendamus illas simul includere immanem dolorem, nam opplebuntur damnati θλίψει καὶ σενοχωρίᾳ Rom. 2: 9. sentientque vermem conscientiæ sine intermissione rodentem Ef. 66: 24. Demonstrabimus quoque in 4. Prænot. Parte æviternis & gravissimis post fata pœnis eos esse puniendos, qui Deum non agnoscunt, nec ad voluntatem Ejus se adcommodant.

S. 135.

§. 135.

Hoc impudentissimo profligato hoste, ad Epicuræos nos convertamus, quos ex alio fundamento irreligionarios esse antea ostendimus (§. 89. n. 1.). Horum contra religionem dubia, maximam partem petuntur ex negatione providentiæ Divinæ, quæ in Parte Prænot. 2. confutavimus. Reſtat ergo non niſi unum vel alterum, hoc loco ſolvendum.

I.) Arbitrantur bonitati Divinæ contrariari, quod Deus homines obliget, ad actiones, non proprio arbitratu determinandas, ſed ad quasdam committendas, alias vero omittendas. (c) De monſtravi antea (§. 23.) ſummam totius legis Naturalis abſolvi conformatiōne noſtrarum actionum cum perfectionibus Di vinis. Sed quod perfectionibus Dei eſt congruum, id nequit bonitati Divinæ repugnare, quæ etiam inter perfectiones Di vinas continentur. Immo, Deus, dando no bis legem, ſummam erga nos declaravit bonitatem. Conſiftit bonitas Dei relativa in intensiſſimo ſtudio promovendi veram noſtram perfectionem. Jam vero negari nequit Deum eſſe ens abſolute perfectum, nihilque cum vera & abſoluta perfectione conuenire, niſi quod veri nominis poſſideat perfectionem, nam ut imperfectio cum

PARS III.

L

per-

perfectione consentiat, contradictionem involvit in adjecto. Ergo, qvum Deus vi legis Nat. nos obliget ad conformatiōnēm nostrarū actionū cum perfectionib⁹ Divinis (§. 23.), evidens est, Deum dando nobis legem, suam erga nos declarasse bonitatem.

S. 136.

II.). *Si justi & injusti, honesti & turpis certa darentur principia, lex Nat. apud omnes populos effet eadem.* Docet autem historia, uni populo sepe turpe esse, quod alter justum judicat. Ergo nulla ejusmodi dantur principia. Rz. Legis Nat. universalitatem antea demonstravi. Quod si ergo quidam dentur adeo negligentes, ut legitimam non adhibeant, ad justum & in justum determinandum, attentionem, id & que est invalidum ad negandam legis & obligationis existentiam, ac si quis inde inferre vellet non dari v. gr. Geometriam, quia plurimi reperiuntur Geometriæ ignari. Falsum præterea est, dari populum adeo ferum, & ab omni humanitate remotum, ut communissima legis præcepta sibi non habeat cognita, nam eorum datur connata notitia, licet in conclusionibus inde formandis, quidem saepe errare possint.

CAP.

CAP. III.
IN QUO
CONFUTANTUR IRRELIGIONARI
INDIRECTI.

§. 137.

Iis in fugam conjectis, qui destinato ani-
mi consilio omnem religionem hostili-
ter adgrediuntur, certamen etiam cum
iis instituamus, qui ejusmodi fovent opi-
niones, ex quibus religionis ruinae non inten-
dant forte, talia tamen tradunt, quæ dire-
ctis Irreligionariis ad negandam religionem
maxime infervirent, si sine justo examine
relinquerentur intacta.

§. 138.

In his confutandis observabimus ordi-
nem in §. 91. & seqq. præscriptum. Quam
ob rem primo loco nobis obviam venit *Lord Bolingbrok*, quem proximum post Irreligio-
narios directos occupare locum, antea (§.
92. n. 1.) notavimus. In præfatione ad se-
cundam Prænot. partem illa rejecimus du-
bia, quibus hic Adversarius, una cum Chubbio, providentiam Dei specialem est
adgressus, eoque deperditam Deistarum
caussam restaurare studuit. Hoc igitur lo-
co discutienda restant, quibus contra mo-

L 2

ra-

ralia Dei attributa, bonitatem, justitiam, sanctitatem, veracitatem &c. certissima illa religionis fulra, hostilem declarare audet animum.

Primo itaque sibi imaginatur attributa Dei moralia esse à Theologis sine omni fundamento excogitata: *Nam alia, inquit, nobis non est via pervenienti ad cognitionem attributorum Divinorum, quam sollicita operum consideratione: Opera autem, à Deo facta, exhibent quidem nobis excellentissima Ejus potentiae & sapientiae specimina.* Nullum ergo est dubium, quin hæc Deo competant attributa. Illa autem, quæ moralia dici solent, ut bonitatem & justitiam, juxta notiones, quas nos de iis formare solemus, tantum abesse putat, ut opera Divina evincant, ut potius plerique fateri cogantur, plurima in mundo fieri, quæ cum bonitate & justitia pugnant. Proponit hoc dubium Bolingbrookus Vol. 5. opp. pag. 88. 311. 368. & alibi passim. Conf. Lelandi Epistolæ de scriptis Deisticis. Tom. 2. pag. 165. seqq. Sed Resp. 1.) Quamvis in parte Prænot. 1. ostensum sit non unicam esse existentiam Dei cognoscendi viam, quæ à posteriori & contemplatione operum ducitur, sed simul dari aliam, à notitia innata & idea entis Perfectissimi derivatam; ponamus tamen cum hoc adversario, præter priorem illam, nobis non es- fe

se alium, nos ergo non debere alias Deo adsignare perfectiones, quam, quas, legitima concludendi ratione, ex productione operum colligere queamus, seu, ut alibi demonstravimus (§. 64. P. 1.), non alias, quam per quas intelligere queamus; eur hic mundus, cum animabus nostris, potius existat, quam non, cur hic & non aliud. An vero hinc sequitur nullam Deo competere bonitatem nullamque justitiam? Minime, nam contrarium antea evicimus, ostendimusque ex contemplatione rerum creatarum sequi, necessario existere Deum & esse ens absolute perfectum (§. 45. & 23. P. 1.), possidere intellectum infinitum (§. 66. 67. P. 1.) esse omniscium (§. 69. P. 1.), habere voluntatem absolute perfectam (§. 75. seqq. pag. 1.), esse omnisapientem (§. 96. P. 1.), omnipotentem (§. 99. P. 1.), summe bonum (§. 115. P. 1.) & justum (§. 121. P. 1.). Inque ex principio, quo Bolingbrokus utitur, fluit adversæ ejus sententiae eversio. Præterea largitur ipse adversarius Vol. 3. pag. 253. 299. nos sub alia idea, quam entis Excellentissimi & absolute perfecti, non debere concipere Deum, & ideo Ei adscribendam esse omnem perfectionem veram, sive eam nobis repræsentare valeamus sive minus. Sibi ergo egregie contradicit hic adversarius,

denegans Deo bonitatem & justitiam : Nemo enim sanæ mentis negare potest, has morales affectiones sub verarum perfectionum numero ita contineri, ut, his remotis, impie denegaretur Deo absoluta perfectio summaque excellētia. 2.) Operum Divinorum præstantissima est creatura rationalis, cui Deus non potuit non sanctissimam dare legem (§. 18.), qua Deus suam non modo bonitatem (§. 135.), sed & infinitam justitiam declaravit (§. 22.). Ex operum ergo Divinorum contemplatione ad hæc Dei attributa legitime concluditur. 3.) Concedit adversarius Deo competere infinitam sapientiam & potentiam, sed infinita sapientia est scientia absolute summa eligendi media, finibus obtinendis maxime idonea, & fines ita sibi invicem subordinandi, ut alter sit medium alterius, omnes quoque plenissime maximaque harmonia tendant ad finem ultimum, qui est gloriae Divinae manifestatio (§. 95. & 94. P. 1.). Ejusmodi rerum subordinationi, quæ in producto opere elucet (§. 97. P. 1.), non daretur locus, nisi rebus ipsis tales inessent perfectiones, quibus laudati fines promoverentur & obtinerentur. Quam ob rem, quia omnis perfeccio, rebus creatis inexistent, non potest non Deum agnoscere auctorem & datorem, sequitur sapientiam Dei, in opere produc-

cto

Etō conspicuam, simul inferre exercitium bonitatis Divinæ, cuius est tribuere rebus veras perfectiones (§. 114. P. 1.). Eodem modo ex infinitæ Dei sapientiæ consideratione ad Ejus justitiam legitime concluditur: Deus enim vi suæ sapientiæ non potest non illa ordinare & eligere, quæ gloriæ Divinæ manifestationi exactissime convenient. Gloria autem Dei est complexus infinitarum Ejus perfectionum (§. 90. P. 1.). Ergo Deus per sapientiam suam illa constanter agit, quæ sunt recta (§. 119. P. 1.). Deus itaque, quia sapiens, est simul justus (§. 120. P. 1.). Patet igitur adversarium sibi iterum contradicere, quando concedit Deo summam sapientiam, sed Ei denegat bonitatem & justitiam. Excipit vero, *ex hac deductione sequi attributa Dei moralia, non esse nisi diversa nomina, quibus sapientiam diversimode administratam designamus, non ergo esse realitates & perfectiones à sapientia distinctas.* R. Ineptissimam esse hanc argumentandi rationem vel tirones capient; ex Logicis edocti non ideo tolli discrimen inter principium concludendi ipsamque conclusionem, quia hæc ex illo derivatur. Realiiter à se mutuo non distingvuntur attributa Divina; prohibet hoc simplicissima Dei natura; datur tamen inter illa formale discrimen, quod per diversos exhibetur con-

ceptus. Sic, quia scientia subordinandi media finibus alium nobis sifit conceptum, quam prouitas conferendi creaturis perfectiones, & quam voluntatis constantia argendi, quod rectum est; certum adest fundamentum sapientiam à bonitate & justitia distinguendi.

Secundo, contra eadem Dei attributa ita argumentatur Bolingbrokus. Vol. 5, pag. 88. 89. & alibi: Ideas bonitatis, justitiae aliquarumque virtutum moralium, format sibi homo ex consideratione sui ipius & aliorum hominum. Ostendit vero vel leve nostrarum perfectionum examen, ab indole nostra ad natum Divinam sine vitio non argumentari, quum, qui hoc sibi permisum crederet, impia Metamorphosi transformaret Deum in hominem. Errant ergo Theologi, adsignantes Deo attributa moralia. *R.* Vera docent Theologi, errat vero Bolingbrokus, nescitque quo modo à perfectionibus mentis humanæ ad infinitas DEI perfectiones argumentemur. Insunt menti varia prædicata, quorum alia, formaliter suo conceptu, limitationem dicunt, ut cognitio discursiva, affectus sensitivi &c. alia autem limitata quidem sunt, prout homini competunt, suo tamen conceptu veram involvunt realitatem & perfectionem, ut intellectus, voluntas & cet. Illa Deo repugnant, quia, re ipsa, non sunt nisi rea-

realitatum meræ limitationes: Hæc vero, liberata à limitatione, quæ eis in anima adhæret, Deo recte tribuuntur: Omnis enim in effectu realitas requirit certam in causa vim, illam producendi: Hoc modo effectus, intelligentia instructus, qualis est homo, à Deo nunquam produci posset, nisi Ipse esset ens intelligens (conf. S. 45. n. 3. P. I.). Elucet ergo qua ratione à perfectiōnibus, quæ animæ nostræ insunt, ad similes, h. e. sub eodem generali conceptu comprehensas, sed infinitas Dei perfectiōnes, rectissime, & sine ullo vitio transformandi Deum in hominem ut dicit adversarius, argumentemur. Quod de intelligentia est dictum, idem valet de bonitate, justitia & veracitate. Haec enim qualitates morales, prout nobis competunt, sunt quidem valde limitatae, & cum maxima corruptione conjunctæ; suo tamen formaliter conceptu verarum perfectionum numero continentur, ideoque, sine gradibus positæ, Deo, enti absolute perfecto, rectissime tribuuntur: alioquin enim vera in effectu daretur perfectio, cui nihil in causa responderet. Quod absurdum. Excipit *Bolingbrookus* Vol. 5. pag. 528. Sapientiam & potentiam eam habere indolem, ut sine omni limite illas concipere valeamus; bonitatem vero & justitiam ejus esse naturæ, ut in suo exercitio

tio & administratione non possint non esse certis
 cancellis circumscriptæ, & idcirco à nobis sine
 limitatione conceptæ desinant esse, quod sunt;
 has ergo non adscribendas esse Deo. R. Juxta
 hunc ratiocinandi modum Deo etiam dene-
 ganda esset & sapientia & potentia; Hæ e-
 nim Dei perfectiones, in suo exercitio
 spectatae, non producunt opera infinita &
 illimitata, sed certis circumscripta cancel-
 lis; sic infinita Dei sapientia & potentia se
 exseruerunt creatione mundi omniumque
 creaturarum, quibus vera infinitudo repu-
 gnat. Quidquid ergo contra perfectiones
 Dei morales hac exceptione profert adver-
 sarius, id eodem modo contra sapientiam
 & potentiam esset objiciendum. Sed has
 Dei perfectiones negare non audet Boling-
 brokus omni itaque destituitur fundamen-
 to morales Dei impugnandi perfectiones.
 Objecta attributorum Dei, quæ vocantur o-
 perativa, quia sunt à Deo diversa, non pos-
 sunt non limitatam habere naturam, à qua si
 ad eandem attributorum conditionem cum
 adversario concluderetur, objecta operatio-
 nis Divinæ cum ipso Deo impie confunde-
 rentur. Tandem observet opponens, con-
 ceptus bonitatis & justitiæ, quas in parte
 Prænot. prima proposuimus, esse sine omni
 limitatione, quam ob rem ibidem ostendi-
 mus, Deum juxta illos esse bonum & ju-
 stum

stum. Regerit idem adversarius Vol. 5. pag. 359. 362. *Noſtri de perfectionibus Dei conceptus non poſſunt non eſſe valde incompleti & inadæquati: Nam non modo eſſentia Divina infinitum ſuperat vim mentis humanae, verum etiam neſcimus quidem, an & qua ratione providentia Divina in omni caſu agat perfectionibus Dei conuenienter, & fi vel maxime id in uno altero ve caſu intelligeremus, caſus tamen iſtos inter ſe comparare nequimus, multo minus perfectionum Divinarum cum illis concordiam pervidere poſſumus.* *Noſtrarum igitur non eſt virium, de perfectionibus Dei moralibus, & modo, quo in regendo mundo exerceantur, determinate ſcire & judicare, nam cum Paulo fateamur oportet, impervigilabiles eſſe Dei vias.* *R. Hæc omnia concedimus Adversario, ſalva aſſertione: quam defendimus: Nam quamvis Dei infinitas noſtræ que finitudo, non permittant, ut adæquate Deum cognoscamus, noſtraque cognitione exhaustiat ea, quæ in eſſentia Divina ſunt; hinc tamen minime ſequi noſtrōs de attributis Divinis conceptus non eſſe veros & genuinos, in confutandis atheis occupati, antea demonſtravimus (§. 132. P. 1.). Eadem ratione, licet lubentiffimi largiamur, humani ingenii non eſſe, investigare modum, quo Deus in dato quovis caſu regat mundum, quo etiam omnes & singuli caſus*

sus cum perfectionibus Dei concilientur; inde tamen quis sanæ mentis inferat, prouidentiam dari nullam, nullas esse Dei perfectiones morales; hunc vel illum casum DEI attributis non convenire? Certe, si valeret hæc conclusio, ponendum simul esset, id omne non dari nec esse verum, quod noster intellectus capere nequit: nemo autem veram affirmabit hanc assertionem, nisi qui fingere velit nostrum intellectum esse adæquatam normam & mensuram veritatis. Quod quam absurdum sit, vel me tacente, quivis intelligit.

Tertio. Ita argumentatur idem adversarius Vol. 5. pag. 90. *Si virtutes hominum morales Deo tribuerentur, etiam Ei competenter magnanimitas & temperantia.* Deus autem nulli infortunio & periculo subjectus esse potest, nec ullis regitur passionibus, sub aliqua norma dirigendis. *Magnanimitatem ergo & temperantiam nemo nisi impius Deo adsignaverit.* Consequenter neque Ei tribuenda sunt ceteræ virtutes morales. *Bz. 1.) Accurate loquendo nulla virtus hominum moralis Deo competit: Virtus enim, prout de homine dicitur, est constans animi propositum suas actiones conformandi ad legem.* Involvit itaque *a.) subjectionem sub lege superioris. B.) Veri nominis accidens infert, illud enim animi propositum non est de essentia animæ.* Deus autem est legislator supremus (*S. 12.*), nul-

nullque ideo subjectus legi. Quodvis etiam veri nominis accidens Ei repugnat (§. 55. P. 1.). Ergo virtus moralis, juxta indolem, quam in nobis habet, Deo tribuere non licet. Nihilominus id, quod reale est in virtute morali Deo competit: Nam quamvis nullam habeat legem, cuius imperio subfit, est tamen sibi ipsi lex, actionum rectitudinem, non ex principio, à se diverso, sed conformitate cum suis perfectioribus aestimatam, constantissime observans, eoque se esse infinite justum declarans. 2.) Notamus nullam esse concludendi rationem in allata objectione. Nam quamvis Deo repugnant magnanimitas & temperantia, quia suo formaliter conceptu, aliquam naturae ejus, cui tribuuntur, supponunt imperfectiōnem; an inde sequitur, alias perfectiones morales, ejusmodi non supponentes corruptionem, etiam Deo esse denegandas? Non arbitror: Nam si conclusio illa esset legitima, ex eodem fundamento affirmaretur, Deum carere omni cognitione rerum, omnique sapientia quia Ei tribui nequit cognitio discursiva, qualem nos habemus. Illegitimum vero esse hunc concludendi modum facilis concedet noster adversarius, infinitam cognitionem & sapientiam, Deo recte adsignans. Simul ergo fateatur necesse est, suam argumentandi rationem, huic ex esse similem,
omni

omni carere fundamento & esse maxime difformem, nec talem, cui fiduciæ quid, pro mala sua cauſa, tribuere queat.

Quarto, solutis verecundiæ legibus, ut absurdissimam traducit, fundamentalem legis Naturæ propositionem, qua ad Dei perfectiones jubemur nostras conformare actiones, Vol. 5. pag. 44. 65. Dicit enim hanc conformatiōnem esse 1.) *Impossiblem*, 2.) *Excitare ambitionem*, seu, ut per contemtum loqui amat, *religiosam superbiam*, ob quam crederet homo se ad similiari Deo (ibid. pag. 67.). 3.) *Esse injustam & iniquam*, quia ad imitationem Dei, Qui suo sole illuminat justum & injustum, eodemque modo illius ac hujus agrum aqua pluviali irrigat, deberemus nullum discriminē inter homines facere, omnesque eodem amoris gradu amplecti. Quam ob rem doctrinam sanctissimi Salvatoris Matth. 5: 45, 48. impudentissime adgreditur, cit. loco p. 63. Resp. Ad hanc calumniam non difficultis est responsio. Nam 1.) Quando Lex Naturæ jubet nos conformare actiones ad perfectiones Divinas, non talem requirit conformatiōnem, qua Deo redderemur similes, nostraque natura in Divinam commutaretur; hanc enim esse absolute impossiblem contendimus; sed talem postulat, qua nostrarum omnium actionum motiva petamus ex consideratione perfectionum Di-

vinarum. 2.) Hæc conformatio non excitat ambitionem, sed potius animum maxime submissum: Homo enim decenti attentione considerans supremam Dei excellentiam, summumque amorem, quo totum genus humanum æque amplectitur, suam vero omnimodam ab Illo dependentiam, non potest non Divinam maiestatem super omnia honorare, & proximum æque, ac se ipsum, amare, omnique ordinis, à Deo constituto, se submittere. 3.). In Deum ergo, Ejusque sanctissimam legem, plus quam injurius est noster adversarius, animo fingens laudatam conformationem, nos deducitram esse ad actiones injustas & iniquas: Ex iis enim, quæ in sectione thetica demonstravimus, clarissime sequitur, dictam conformationem nos p̄movere ad Deum, super omnia, & proximum, quem ad modum nos ipsos, amandum (§. 54. 70. 71.). Sed si hoc injustum & iniqum esset, justitia & æquitati congruum judicaretur odium in Deum & proximum. En! demen-tiam & blasphemiam maximam. Verba Salvatoris Sanctissimi, ab adversario in si-nistrum sensum traducta, ostendunt Deum juxta universalis suæ providentiaæ leges omnibus & singulis benefacere hominibus, justis & injustis, quamdiu hanc vivunt vi-tam; nos ergo debere in hoc imitari Deum,
ut

ut amemus nostros inimicos, eis benedicamus, immo beneficia in eos conferamus. An hoc in justum & iniquum? Absit quam longissime: Contrarium enim evincit vel ipsa ratio, ostendens omnes, sine discrimine, amandos esse homines (§. 71.). Ceterum ineptias, quas ex verbis Christi fluere, sibi imaginatur Bolingbrokus, data opera tollere & delere studebimus in 4. Prænot. parte, ubi eadem Scripturæ loca contra hunc adversarium vindicabuntur.

§. 139.

Huius in Libro Anglicano, cui titulus: Philosoph. Essays. vid. Lelandi Epistolæ T. 2. p. 33. & seqq. in eo maxime est occupatus, ut justitiam Dei vindicativam & remunerativam neget. Summa totius, quod ad fert, argumenti, hæc est: Fundamentum omnis nostræ argumentationis est illud, quod ab effectu ad causam ducitur. Sed in hoc stabilendo ultra experientiam progredi nequimus, beneficio cuius ab uno simili ad aliud colligere licet. Ergo ad qualitates causæ ab effectu argumentanturi, plures & maiores perfectiones causæ tribui nequeant, quam quas vel effectus requirit, experientia observatus, vel ex alia experientia novimus alii similibus inesse causis. Deus est ens, excludens omne aliud, ejusdem secum natura, & aliorum mundorum, præter hunc presentem, nullas habemus ideas. Non ergo aliæ & alio gradu tribuendæ sunt Deo perfectiones, quam quæ per-

per experientiam actionum Dei in hoc mundo degantur. In hoc autem mundo nullum datur vestigium remunerantis & punientis Dei justitiae. Nullum itaque habemus fundamentum, Deo tribuendi ullam justitiam. scilicet Magna audacia victoriam sibi promittit hic adversarius, qui tamen tota sua opera nihil aliud efficit, quam ut gravem ignorantiam non modo in Theologicis, verum etiam Philosophicis prodat. Nam 1.) πρῶτον ψεύδος totius argumentationis in eo consistit, quod credat mensuram principii activi causæ determinandam esse ex actione, qua effectus producitur; major ergo & præstantior vis non sit tribuenda causæ, quam dicta requirat actio. Sed utut hoc locum habeat in causis physicis & necessariis, non tamen valet de causis liberis, quæ non semper ad summam virium agunt: Docet enim experientia saepe errare eum, qui ex hac vel illa meditatione, ab hoc vel isto homine literis mandata, vellet mensuram inire totius, quam possidet, res cognoscendi potentiae. Excipit Adversarius, ab homine ad Deum non esse argumentandum, quia Hic in tantum superat illum, ut inter utrumque nulla sit similitudo. scilicet Infinita, quæ inter Deum & hominem datur, distantia id efficit, ut perfectiones hujus eodem gradu tribui nequeant Illi, non vero ut omnis in-

PARS III.

M

ter

ter Deum & hominem tollatur similitudo: Mens enim humana est spiritus intelligens & libere volens. Deus est etiam spiritus, intelligens & libere volens, quod in Parte 1. Prænot. demonstravi, licet spiritualitas, intellectio, & voluntas Dei sint infinite perfectiores similibus in nostra anima attributis. Datur ergo similitudo, ob quam à vera perfectione animæ ad similem, sed infinitam, in Deo recte colligimus (vid. §. 138. Respons. ad Obj. 2.). Quivis vero facile intelligit, perfectiorem esse caussam, quæ non opus habet, totam suam vim actione exhaustire, quam illam, quæ hac necessitatis lege agere tenetur. Recte ergo à dicta animæ perfectione, quæ res materiales & physicas longe superat, ad similem, sed infinitam, in Deo argumentamur. 2.). Si locum haberet fundamentum, ab adversario positum, inde etiam sequeretur infinitam sapientiam & potentiam Deo non esse adsignandam: Nulla enim pars mundi, à Deo producta, potest esse infiniti valoris. Si ergo non major vis Deo tribueretur, quam qualis ex ipsa objecti, seu, effectus indole, per experientiam determinare possumus, inde fueret Deo non competere infinitam potentiam & sapientiam. Itaque, qvum Deus non infinite sapiens & potens sit non-Deus, patet opposentis Philo-

lo sophandi rationem esse atheisticam & ideo absurdissimam. 3.) Antea (§. 62. P. 2.) demonstravimus non omnino desiderari justitiae Dei & punitis & remunerantis exempla, sed splendidissima luce in hujus mundi regimine elucere: Simul evicimus ex piorum terrena infelicitate & impiorum prospera fortuna ad negationem optimae & justissimae Dei providentiae, falsissime à Deistis concludi (§. 58. seqq. P. 2.). Necessarium ergo non est, plura pro confutando hoc adversario addere, qui Deistarum tela, nimis obtusa facere voluit sua.

§. 140.

His confutatis, cum iis cōgregiamus oportet, qui cum Socinianis Dei omnipotentiam, scientiam infinitam, & justitiam vindicativam vel negant, vel in dubium vocant.

Hi Primo ita objiciunt. Dei potentia nequit esse infinita, quia non potest factum reddere infinitum; supratam virginem puram castamque constituere; producere creaturam infinites perfectiorem & meliorem ea, quam fecit; alium producere Deum, & alia ejusmodi. Credunt ergo adversarii potentiam DEI infinitam dici, non quod nullas habeat fines, sed quod creaturarum excedat potentiam, ita ut ejus limites mentis nostra ad-

M 2

sequi

sequi non possimus. Resp. Ut hanc objectio-
nem digne solvamus, notetur 1.) *Absolu-*
te impossibilia non esse omnipotentiae Divine
objecta, inde tamen nihil detrabi Ejus perfectio-
ni: Nam absolute impossible prædicatis
constituitur, quorum alterum destruit alte-
rum (§. 128. Syst. Metaph.). Quæcunque
ergo potentia ad actum perduceret absolute
impossibilia, illa, quando se ad agen-
dum adipicaret, in una eademque actio-
ne, qua ejusmodi efficeret objectum, par-
tialia ederet actionis momenta, quorum al-
terum destrueret, quod efficit alterum, &
tamen ex destructo & non-destructo totum
illud objectum existeret (per hypothesin.).
Quam ob rem, quia sine vi agendi nulla
est actio (§. 1083. Syst. Metaph.), in ente,
quod ejusmodi exerceret potentiam, con-
tradictoriæ darentur vires. Sed sic ens il-
lud esset absolute impossible quid (§. 128.
Syst. Met.), immo non-ens (§. 259. c. I.),
cujus nulla datur potentia (§. 264. c. I.).
Nullius igitur est potentia ad actum perdu-
cere posse absolute impossibilia, omni ita-
que careret Deus potentia, si posset ejus-
modi producere objecta: Nulla tamen ideo
laborat impotentia: Quocunque enim
potentiam omnis agentis tollit, illud, si ab
eo produci posse negatur, nullam eidem
impotentiam tribuit, nam si tribueret, ali-
cu-

cujus potentiae esset, posse agere id, quod potentiam destruit (quod absurdum): sed facere absolute impossibilia potentiam omnis agentis destruit (per demonstr.). Ergo thesis, qua negatur, Deum posse actuallia reddere absolute impossibilia, nullam Deo infert impotentiam. Non est in potentia DEI defectus, est in ipso objecto, quod infinitam DEI activitatem admittere nequit. 2.) Observetur, singula, quæ pro limitanda DEI potentia objectant adversarii, esse absolute impossibilia: Nam factum infectum aliter fieri nequit, quam si constituatur, factum esse simul factum & simul non factum; virginem esse stupratam & simul non stupratam; neque creatura se ipsa infinites perfectior fieri potest, nisi in creatorum mutetur; nec aliter produci potest, quam si abeat in creaturam. Nemo non videt singula hæc directe incurrire in principium contradictionis, & ideo esse absolute impossibilia, consequenter nec ullius potentiae objecta, nec eam ullo modo limitare. Exciplunt adversarii: *Deus est absolute possibile quid, & ideo ab intellectu Divino concipitur, quo Deus se ipsum cognoscit. Intelligit etiam infinita, quæ non potest producere. Ergo intellectus Dei excedit Ejus potentiam. Hec igitur non est infinita.* R. Singula Dei attributa sunt exesse harmonica, nec unum

M 3

ex-

excedit alterum. Ergo Ejus intellectus & potentia eandem habent infinitatem. Deus cognoscit se ipsum, largior, sed de eo nulla est controversia; queritur, an Deus possit producere alium Deum, adeoque an detur conceptus Dei producibilis? Sed hic conceptus manifestam involvit contradictionem, & re ipsa est nullus. Ergo is neque est intellectus, neque potentiae objectum. Numerum possibilium infinitum non producit Deus ex defectu non omnipotentiae, quæ se ad omne possibile extendit, sed ex defectu rei, quia ut res numero infinito existerent, infinitæ Dei sapientiae non erat conveniens, quia etiam mundus infinitus contradictionem involvit. Ergo intellectus Dei ad plura se non extendit objecta, quam potentia. Consequenter potentiae Divinæ sua relinquenda est infinitas.

Quando heic dicimus abs. impossibilia nou esse potentiae Divinæ objecta, cavendum sollicite, ne impossibilia metiamur ex confusa nostra cognitione & angustis limitati intellectus terminis. Sic puram & castam virginem parere, ignem injecta corpora combustibilia non comburere, & similia, ei videntur absolute impossibilia, qui confusam sequitur cognitionem, nescitque distingvere inter Physicum & absolute impossibile. Nihil prius ab objectis omnipotentiae Divinæ est removendum, quam ex indubitate principiis accurate demonstrare valeamus, illud in se & sua natura esse contradictionum.

§. 141.

§. 141.

2:do.) *Infinitæ Dei potentia officere putant,*
quod Deus non possit abnegare seipsum 2. Tim.
2: 13. mentiri Ebr. 6: 18. *peccare & pecca-*
tis delectari. R. 1. *Sciendum est illa, quæ*
perfectionibus Dei repugnant, non esse omnipo-
tentia Divinæ objecta. Deus enim suam po-
tentiam non exercet nisi volendo, unde per
immediatam consequentiam elicetur, in eo
non posse Deum suam exercere potentiam,
quod velle nequit. Quidquid itaque velle
non potest, id non potest facere existens.
Nequit autem DEUS velle mala, i. e. ea,
quæ perfectionibus Ejus repugnant. Ergo
nec possunt illa esse omnipotentia Divinæ
objecta. Neque Scriptura Sacra aliam omni-
potentia Dei exhibit notionem: Docet enim
Eum efficere posse quocunque velit Ps.
115: 3. Matth. 8: 2. 26: 39, 42. Omne
possibile, quod est potentia generale obje-
ctum, considerandum est ratione rei & ef-
fectoris: Nam potest quid esse in se pos-
sibile, quod tamen in relatione ad illud
agens possibile non est. Sic actus cogitan-
di in se possibilis est, sed non est possibilis
materiæ. Duplici itaque modo determina-
tur omnipotentia Divinæ objectum, pri-
mum in se, quo sensu debet esse absolute
possible, deinde quoad perfectiones Divi-
nas, quo sensu eam debet habere naturam,

ut Deus id velle possit. Velle autem nequit id, quod cum Ejus perfectionibus pugnat. Ergo potentia Dei ad ejusmodi objecta extendi non debet, nisi quis putaret, aut in Dei voluntate esse defectum, aut pugnam dari inter Ejus voluntatem & potentiam. Sed neutrum cum summa Dei perfectione consistere potest. Verissima ergo est nostra assertio & Scripturæ Sacrae conformis. 2.) Itaque, qvum abnegare seipsum, mentiri, peccare, peccatis delectari, similia sanctissimæ & perfectissimæ Dei voluntati absolute repugnant; non sunt omnipotentiæ Divinæ objecta. 3.) Hinc tamen non sequitur, dari in Deo impotentiam: Nam quæ hoc loco è potentiae Divinæ objectis excluduntur, sunt meræ privationes & negationes, quæ nullam caussam efficientem, & per consequens, nullam potentiam agendi, ut existant, requirunt, neque existere possunt nisi ab ente, quod in intelligendo & volendo deficiat, & quatenus deficiat. Vident ergo adversarii, nisi hæc removeantur, potentiam Dei fore deficientem. Consequenter simul vident, horum remotiōnem, nullam in Deo arguere impotentiam, sed potius potentiam perfectissimam: Non enim ex majori numero eorum quæ agi possunt, quorumcunque & quo cunque modo, sed majori realium & positivorum, quæ effici

effici possunt, numero pendet major potentia perfectio. Ergo perfectissima est, quae potest præstare omnia positiva, exclusis omnibus negativis & privativis. Conf. §. 753. Syst. Metaph.

§. 142.

In infinitam Dei scientiam, omnis religionis excellentissimum palladium, multis nominibus impingunt iidem adversarii. Qui, ut successivam & discursivam esse Dei cognitionem probent, Objiciunt 1:o.) *Dantur in rebus creatis pugnantes & oppositae affectiones, quarum representationes eò minus possunt esse in intellectu Dei simul, quod certius unam excludere alteram.* R. Fateor dari oppositas & pugnantes rerum creatarum affectiones, sed inde nihil sequitur magis, quam ideas earum etiam inter se pugnare, ita ut altera alteram non contineat, minime vero has ideas non posse simul intellectui inesse. Largior mentem humanam vix & ne vix quidem posse simul concipere simplex & compositum, inde tamen ad similem intellectus infiniti conditionem nulla valet argumentatio.

2:0.) Quia datur concludendū fundāmentū, datur veritatum ordo objectivus, in quo altera veritas ex altera sequitur. Sed rebus conformis est Dei cognitio. Ergo in illa aliud prī-

M S *mum,*

mum, aliud succedens. **P.** Deus utique cognoscit veritatem primam, ut primam, i. e. seipsum, sed simultaneo, actu cognoscit omnes possibles, cum illa prima connexas. Datur successivus in rebus existentibus ordo, sed illum ut cognitioni Dei tribuas, non sequitur ex cognitionis Divinæ conformitate cum rebus, quæ id solum infert, Deum sibi repræsentare omnes rerum relationes, non autem hanc repræsentationem in ipso Deo esse successivam. Cavendum quam maxime, ne successio rerum creatarum Deo immutabili temere adsingatur.

3:0.) Aut intellectus Divinus mutationes rerum, extra se futuras, sibi repræsentat ante, aut in, aut post mutationem. Si post mutationem demum, datur in intellectu Divino successio; si in mutatione, iterum est in illo successio; si ante mutationem, tum illam mutationem sibi repræsentat, aut ut futuram, aut ut actualem, si prius, item locum habet successio, quoniam facta mutatione actuali, extra Deum, accidit in Eo repræsentatio mutationis actualis, antea tantum possibilis; si vero mutationes illas futuras sibi repræsentat ut actuales, representationes Ejus sunt falsæ. **P.** Deus simplicissimo actu sibi repræsentat omnes creaturarum mutationes, præsentes, præteritas, futuras. Sed unicus ille actus diversas admittit relationes, creaturarum quidem respondentes vicissitudinibus; sed Deo interne nullam adferentes mutationem.

Ni-

Nimirum Deus omnes creaturarum successiones sibi simul repræsentat, & quidem distinctissime, novit quoque exactissime omnes meas mutationes, quarum simul perspicit cum successione rerum, qua tempus determinatur, connexionem. Atque sic mutationem, crastina luce mihi futuram, diversam videt Deus à mutatione, quæ hodie mihi præsens est, ita tamen, ut visio hæc DEI hodie & in crastinum eadem maneat, cum diversa tantum simplicissimæ visionis relatione. Successivo rerum, extra nos positarum, ordini, quo tempus in præsens, præteritum & futurum determinamus, idearum, quæ in nobis inde excitantur, respondet vicissitudo. Sed in æterna Dei scientia, nulla est successio, nullus, à præterito per præsens ad futurum, momentorum fluxus, nulla idearum successiva series, sed unus & simultaneus omnium intuitus (vid. §. 67. P. 1.). Ergo omne tempus & tota rerum series, quantacunque sit, semper præsens Deo obversatur, idealiter scilicet, non autem realiter, nam sic ab æterno exstitisset mundus cum omni temporis differentia, quod maxime absurdum. Excipiunt: *Præsens hæc objectorum contemplatio contradictoria videtur, cum fieri non possit, ut id, quod factum est, fiat infectum, aut præteritum vel futurum in instantia sua consideretur.*

tur. Resp. Diversus hic rerum status, indeque facta denominatio, res ipsas, extra Deum positas, non autem Deum, Ejusque de rebus cognitionem adficit: Deo enim tota rerum series præsentissima repræsentatur. Quo ipso non existimandum est, veritates rerum in scientia Dei confundi, aut nullum discrimen temporis, utpote in re ipsa fundatum, à Deo observari. Hoc contrariatur iis, quæ antea demonstravimus: Nam in idea Dei objecta, etiam ut nude possibilia, certo ordine antecessionis & consecutionis per scientiam simplicis intelligentiae repræsentantur. Decretum Divinum, quod scientia visionis eatenus supponit, quatenus ejus objecta per decretum existunt, hunc ordinem confirmavit. Concursus Dei, ad executionem decreti pertinens, non est actus Dei immanens, sed transiens & successive exercetur, non ob aliquam Dei successionem, sed ob successivam rerum creatarum existentiam. Hujus concursus, in sua forma considerati, objecta, non sunt præterita & futura, sed præsentia. Adeoque hæc ab illis actu discernit Deus. Quam ob rem, qvum Deus seipsum adæquatissime cognoscat, hunc suum actum haud ignorat. Consequenter scientia visionis præterita spectat, ut præterita, præsentia ut præsentia, futura ut futura. Successio esse & concipi potest in ob-

objēcto, sive, termino scientiæ, licet nulla sit in sciente, seu, actu cognitionis: dum enim nos præteriorum & futurorum ideas in animo præsentes fistimus, easque intuemur, illa non ideo desinunt in suo ordine esse præterita & futura, neque ideo nos hæc cum illis confundimus. Sed hoc ipsum modo, infinites eminentiori, Deo competit, Qui se ipsum intuens, ideam simul & ejus objēctum præsentissime videt. Non ergo à præsentialitate, uti barbare dicitur, ideali ad realem valet conclusio.

Neque ad inferendam discursivam in Deo cognitionem, quidquam juvat adversarios, quod Deus intelligat ratiocinationes humanas, nam eas non intelligit ratiocinando, sed intuendo: oculis enim Dei, h. e. intuitiva Ejus cognitioni, omnia sunt manifesta & resupinata Ebr. 4: 13. Neque aliquid præsidii in eo habent, quod Deus in Sacris Literis ratiocinia proposuerit, seu, ratiocinatus fuerit: Nam id fecit non sui, sed nostri caussa, qui ob finitudinem mentis nostræ aliter, quam discurrēdo ad ignotæ veritatis notitiam, quæ plenam generet convictionem, pervenire non possumus.

§. 143.

Etsi Apostolus clare satis Rom. 11: 33. Deo tribuat profundissimas cognitionis di-

vi-

vitias, h. e. scientiam ad omne scibile extendendam; adeo tamen audaces sunt adversarii, ut hoc negare non erubescant. Inter alia provocant *ad dictum Gen. 22:12.* unde constare putant, Deum ex effectu demum, quid factum sit, cognoscere, & ideo discere nova, consequenter non esse omniscium. Resp. Agit citatus locus de prohibita ab Angelo Jehovæ, h. e. Filio Dei, immolatione filii, quam Abrahamo antea, mandavit, eum tentaturus. In diversa abeunt hunc locum explicare studentes. Quidam cum Augustino explicant verba: *Cognovi, seu, scio iam te timere Deum,* per cognitum feci. scil. satanæ & gentibus, te calumniantibus. Alii cum Calovio, in Comment. in. h. l. ανθρωποντας θεον heic faciunt, quia in tota hac tentatione se Deus ita geslit, ac si, humano more, experimento accepisset fidem & obsequium Abrahami. Alii cum Schmidio in h. l. dicunt Deum ab æterno quidem scivisse, quid hoc in negotio facturus esset Abrahamus, si id mandaturus ipsi esset, non autem scivisse, quod id fecisset, quia revera nondum ficerat, ut sensus fit: *ipso opere fecisti, ut sciam opus tuum,* & *ex opere tuo facto, quod timeas Deum.* Quicunque horum modorum, explicandi citatum locum, placeat, nihil detrimenti patitur Dei omniscientia.

2:0.)

2:0.) Objiciunt, cognitionem, quam Deus de se ipso habet, infinitam, excludere rerum aliarum scientiam, nam si non excluderet, infinito aliquid adderetur. *sq.* Infinita, quam Deus de se ipso habet, cognitio, essentia-
liter simul includit rerum aliarum scientiam: Deus enim, cognoscendo suum intellectum, cognoscit omnes possibilates, co-
gnoscendo suam potentiam, perspicit omnia existibilia, & cognoscendo suum decretum,
cognoscit omnia actualia, seu, quæ ex numero possibilium in numerum actualium
sunt relata. Ergo scientia rerum aliarum infinitæ, quam Deus de se ipso possidet,
cognitioni, nihil accedit.

§. 144.

Tandem ut spei & fiduciæ, in Deo col-
locandæ, certissimum tollant fundamen-
tum, præscientiæ Divinæ adgrediuntur in-
fallibilitatem. Objiciunt igitur 1:0). Fu-
tura contingentia, seu, liberæ spirituum fini-
torum determinationes, possunt esse & non esse,
adeoque non sunt certo futuræ, consequenter à
Deo non possunt certo præsciri. Resp. Omne
futurum est scibile, ergo habet scibili-
tatis argumentum, ergo est determinata veri-
tas, ergo à Deo certe præscitur. Præterea,
liberæ nostræ actiones, sunt quidem ab
omni necessitate immunes, nihilo tamen
mi-

minus determinatam habent veritatem: Nam, teste experientia, omnia animæ decreta ex motivis, h. e. representatione boni vel mali, suscipiuntur. Ipsæ vero representationes & cognitiones nostræ, vel ex aliis præcedaneis in ipsa mente, & ultimato ex sensatione interna derivantur, vel ex activitate corporis in mentem, proficiunt. Ergo futura contingentia, seu, liberae nostræ determinationes, determinatam habent certitudinem, & ideo ab intellectu infinito, qui caussas, per quas determinantur, plene intuetur, certissime præsciuntur.

2:0) Si datur præscientia futurorum contingentium, illa aut est sine ratione sufficiente, aut cum ratione. Prius est absurdum. Neque locus datur posteriori, nam si futura ista haberent rationem sufficientem, daretur illa vel in ipsis rebus & actionibus futuris, vel in Deo: Non illud, quia futura non existunt, & ideo non possunt agere in intellectum Divinum; Neque hoc, quia Deus est hoc modo per essentiam suam determinatus ad illas sibi representandas, quod probabile non est. Ergo non datur futurorum contingentium præscientia. Rz. Datur ratio sufficiens futurorum contingentium in rebus ipsis & in Deo simul, in illis, quatenus cognoscibiles, & præscibiles sunt, & determinatam habent veritatem; in Deo, quatenus vi suæ essentiæ cognoscit omnia possibilia adæquatissime, & vi decreti hanc rerum seriem præalia possibili produxit. Statuere vero Deum ideo

ideo non cognoscere futura, quia non existunt, nec idcirco in intellectum Divinum agere possunt, est idem, ac denegare Deo omnium possibilium cognitionem, neutrum enim eorum in intellectum Divinum agit. Hoc autem sufficientiae intellectus Divini è diametro adversatur, eamque ob causam est absurdissimum. Quid? quod, si universaliter vera esset hypothesis, qua putatur nihil à quoquam cognosci posse, nisi quod agat in ejus intellectum, neque homo posset cognoscere mere possibilia, ullamque futurorum habere prænitionem. Quod manifeste repugnat experientiæ.

3:6.) Si daretur futurorum præscientia in Deo, illa faceret Deum peccati reum. Nam si Titius certo prævidet mortem Sempronii innocentis, nec cum posset, eam impedit, peccati est reus. Hoc autem de Deo dicere nefas esto. R. Dispat ratio est Dei ac Titii, hic, dum potest, obligatur impedire cædem innocentis: Deus autem, et si possit, non tamen obligatur, sed ob justissimam rationem, sine ulla peccati macula, permittit haud raro.

4:0.) Si Deus esset præciosus, ob summam suam sapientiam, non tam multa superflua & inutilia fecisset, que tamen observantur in innumera multitudo seminum, in regno animali & vegetabili percurrentium. Resp. Etsi non negemus multa perire semina, & propagationi speciei

PARS III.

N

non

non inservire, inde tamen non sequitur illa essa inutilia & superflua: Nam præter unam utilitatem, quam nos putamus unicam, possunt dari aliæ plures, nobis nondum perspectæ. Nemo nescit multas hoc tempore detectas esse plantas, generi humano & animali utilissimas, quarum usum ignoravit antiquitas. Ergo ex nostra de usibus rerum ignorantia, ad eas negandas, male concluditur. His accedit, neminem posse plenam de usibus rerum habere notitiam, nisi qui totius Systematis mundani nescium intueatur. Sed hæc cognitio soli Deo est propria. Desinant ergo homines res, in mundo obvias judicare inutiles; potius cogitent, suam cognitionem, valde exiguum, tantæ perspicaciae exercendæ nunquam suffecturam.

5:0.) *Per sapientiam Deus nihil facit frumenta, si ergo simul esset præciosus, non tantis moliminiibus monitisque promovere conaretur peccatorem, quem prænoscet fore immorigerum.*
Bz. Deus, ut sapiens, facit, quantum in se est, licet se effectu, ob morosam hominum resistentiam, non potiturum resaliat. Nam si Deus hoc non faceret, possent immorigeri, licet immerito, sub aliquo tamen specie, culpam in Deum derivare, cuius tamen nunc, ne minutissimam quidem, præse ferre possunt speciem. Taceo laudatas Dei

Dei admonitiones ad majorem pietatis & constantiae ardorem excitare pœnitentes & fideles, & ideo non esse frustraneas.

6:o.) *Per admissam in Deo futurorum certam & determinatam cognitionem multa Scripturae Sacrae loca dextre explicari non posse putant.* Qualia esse arbitrantur, a.) Gen. 6:6. ubi dicitur Deum pœnituisse, quod homines fecerit. b.) Gen. 22:12. ubi affirmatur Deum explorasse obedientiam Abrahami. c.) Num. 14:23. ubi Deus ait se jurasse, quod Israëlitæ in terram Cananæam esset introducturus, & tamen propter eorum peccata, se id facturum non esse d.) Gen. 18:21. ubi Deus dicit se descendisse, ut exploraret an Sodomitæ fecerint secundum clamorem, qui ad se venerit. e.) Ef. 5:4. ubi Deus dicit se exspectasse bonas uvas ex vinea sua, contraria tamen esse expertum. f.) Exod. 16:4. ubi Deus ait se pane, demissio ex cœlo, explorare velle Israëlitarum obedientiam. Similia traduntur Deut. 8:2. Resp. ad a.) Eum esse pœnitentis characterem quivis facile concedit, ut factum reddere malit infectum. Pœnitens ergo id, quod antea volebat, nunc non vult. DEI autem voluntas nunquam mutatur, neque fieri potest, ut, quod antea volebat, nunc nolit (§. 81. P. 1.). Ergo veri nominis

pœnitentia Deo repugnat, quod expressis verbis legitur Num. 23: 8. 1. Sam. 15: 29. Quando itaque Scriptura in citato ab adversariis loco, nec non 1. Sam. 15: 11. Amos. 7: 36. pœnitentiam Deo tribuit, facit id Metaphorice & secundum similitudinem, Deumque eo duntaxat sensu pœnituisse dicit, quod ad modum pœnitentis se habuerit, volens dissipare, quod prius fecerat: In pœnitentia enim factum infectum optare solent homines. Pœnitentia itaque Deo in Scripturis adsignata, nihil denotat aliud, quam voluntatem Dei, justo judicio, destruendi id, quod Deus improbat. Atque hoc sensu nihil involvit imperfectionis, nec infinitæ DEI præscientiæ aliquid derogat. Ad b.) modo est responsum § 144. Ad c.) Promissiones Divinæ de hominum felicitate non sunt absolutæ, sed semper hypotheticæ, sub conditione fidei & obedientiæ. Ad d.) ἀνθεκτοναγῶς ad exemplum judicium, quos cognoscere prius oportet, quam decernere, dicitur DEUM descendisse ad cognoscendum. Ad e.) Exspectavit Deus factum non ipsum, cuius contrarium futurum esse novit, sed jus exspectandi frustratum significat. Frustrata est non DEI exspectatio, sed Divinum exspectandi jus. Ad f.) eodem fere modo ac ad b. In genere

nere observandum est tritum Athanafii, quæ
εὐθωποταθῶς de Deo dicuntur, θεοπεπτῶς
esse intelligenda.

S. 145.

Præter Socinianos solent etiam Fanatici
cum suo Dippelio præscientiæ Divinæ absolu-
tam perfectionem in dubium vocare. Præ-
fertim urgent, Deum ante lapsum creatu-
rarum non præscivisse malum: *Nam*, in-
quiunt, *si Deus ante lapsum præscivisset ma-
lum, adfuissest ante hunc lapsum in intellectu*
Divino mali idea. Ergo, quum in conceptu
rei ejus essentia consistat, essentiam mali Deus
*formasset, quod æque vitiosum est, ac si statu-
eretur Deum produxisse mala.* R. 1.) Si idea
mali corrumperet Sanctissimum Numen, &
peccati reum faceret, non magis post, quam
ante lapsum, ideam mali haberei Deus. Si
bi ipsi ergo contradicit Dippelius, conce-
dens Deo cognitionem mali post lapsum,
non autem ante lapsum. 2.) Malum mora-
le, concretive spectatum, consistit in actu
voluntatis, contra legem determinato. Ergo
cognitio seu, idea mali, non voluntatis,
sed intellectus tantum, inferens actum, non
est peccatum. Quare vel pueri norunt, eum
non peccare, qui peccati quidem habet co-
gnitionem, sed illo non delectatur, verum
potius id aversatur. 3.) Peccatum, abstra-

N 3

ctive

Etive consideratum, consistit in illegalitate, sua itaque essentia non nisi meram privationem involvit. Idcirco Deus, ab æterno cognoscens suam legem, hominumque actiones ab illa deficientes, concipit peccatum, & quidem ita, ut illius essentiam non faciat 4.) Si peccatum ab æterno non praescivisset Deus, aut legis suæ æternam cognitionem non habuisset, aut quorundam actuum humanorum notitia caruisset. Sed utrumque in absolutam scientiæ Divinæ perfectionem incurrit, & ideo est absurdissimum. 5.) Si Deus peccatum ab æterno non praescivisset; neque decretum electionis finaliter fidelium ad vitam æternam formare, aut finaliter incredulorum & impoenitentium reprobationem ab æterno decernere potuisset. Decreta autem Dei sunt æterna. Ergo falsissima est Dippelii hypothesis.

§. 146.

Quam necessarium habet justitia Dei vindicativa influxum, in legem, obligacionem & religionem, tam grata quoque est omnibus Irreligionariis, Bolingbroko, Humio (vid. §§. 138. 139.), & ceteris, quos Cap. 2. confutavi, Socinianorum & Dippeianorum opera, qua in justitiam Dei punitivam morose insurgunt.

Ob-

Objiciunt 1:0.) *Actiones Dei ad extra sunt indifferenter liberae. Punitio est ejusmodi actio. Ergo, consequenter ipsa justitia vindicativa est etiam indifferenter libera.* **R.** Hoc argumentum instantia solvitur: Legislatio est procul dubio actio Dei ad extra, an ergo indifferenter libera? Fuit quidem Deo ab aeterno indifferenter liberum, hominem condere aut non condere, consequenter etiam legem ferre aut non ferre; Verum posito, conditum esse hominem, neutquam moralis ejus a Deo dependentia relinquit indifferenter liberam legislationem, quam cum imperio Divino, necessario esse conexam monstravimus (§. 18.). Sic ante conditam creaturam Deo indifferens fuit ipse puniendi actus, quatenus ex libertate Ejus pendet creature existentia, sed postquam condita est creatura, peccato se deinde contaminans non amplius Deo indifferens est punire & non punire. De cetero confunditur in adversariorum argumento justitiae vindicativae exercitium cum justitia ipsa, illud peccatores respicit, haec semper manet eadem.

2:0.) *Ira, seu, justitia Dei vindicativa, incipit & definit cum peccato, nec locum habuisset, si mundus peccato mansisset vacuus, nequit ergo esse esse esse Dei attributum, sed tantum relativum. Quam ob rem nequit esse norma Juris Naturae, quod non dependet, nisi ab essentialibus Dei attributis, Deo ab aeterno & in aeternum competentibus.*

ix. Iterum confunditur exercitium justitiae cum justitia ipsa, illi non fuisset locus, si mundus peccato manisset vacuus, hæc perpetua est & Deo essentialis; illud respectum ad culpam dicit, quando nimis Deus contra peccatorem agit, ut agere solet delicta puniens Dominus & Judex, hæc vero in Deo datur, etiamsi, non dato peccato, nunquam se exseruisset. Est justitia constantia voluntatis agendi, quod rectum est (§. 120. P. 1.), sive in Deo absolute perfecta & immutabilis (§. 121. P. 1.), consequenter, æterna & essentialis. Neque credant adversarii hoc valere tantum de justitia dicastica, non autem vindicativa. Nam una eademque est in Deo justitia, quæ pro diversitate objectorum in dicasticam & vindicativam dispescitur. Immo justitia dicastica includit vindicativam, quia illa legem determinans, simul statuit penam, delicti gravitati proportionatam (§. 36. 37.). Contradictorum quoque est affirmare, Deum ab æterno & in æternum, per sanctissimam suam voluntatem aversari omne malum, & tamen justitiam vindicativam non esse æternam. Errant etiam in eo gravissime, quod perfectiones Dei essentials, cum exclusione justitiae, faciant normam legis Naturalis: Nam præterquam, quod antea demonstravimus, infinitam Dei ju-

sticiam

stitiam esse legis naturalis ἀρχέτυπον (§. 22.), ipsa Dei justitia cum perfectionibus Ejus essentialibus indulsum habet nexus: Nam rectitudo, quæ justitiæ basis est, consistit in necessaria congruentia cum perfectionibus Divinis (§. 119. P. 1.). Tandem ne adversarii in finistrum sensum trahant Scripturæ dicta, ut Rom. 1:18. Eph. 2:3. Deut. 29:20. quæ Deo adsignant iram, observandum est iram Dei nihil denotare aliud, quam displicentiam actionis malæ, conjunctam cum voluntate, puniendi delinquentem. Ira, prout nobis competit, & sensitivorum affectuum continetur numero, est tedium insigne, ortum ex injuria, nobis illata, conjunctum cum odio ejus, qui intulit, immo cum vindictæ cupidine. Atque hinc ira vincit omnes affectus, gravitate, vehementia & malitia. De hac nostra verum est, quod dicit Cicero Libr. 1. cap. 26. de off. iratum, qui ad pœnam accedat, nunquam tenere mediocritatem illum, quæ est inter nimium & parum. Talem iram ut Deo tribuamus, quam longissime absit, nulla enim vehementia, nulla sensuum confusio, nulla affectuum sensitivorum mixtura in Deo locum habet. Sed quia omnis actio, legi contraria, Deo displaceat, & est injuria in Majestatem Divinam, quam non potest non punire; id, quod in

N 5

20-

nostra ira est reale & perfectionem involvit, Deo competit. Atque hoc sensu ira Dei nihil denotat aliud, quam constantem & perpetuum voluntatem repellendi fibi repugnans, illud puniendo. Atque hoc significatum cum justitia Dei vindicativa coincidit. Si hoc considerassent Dippeliani, iram Deo nunquam, ut credo, denegassent, nam non putaverim eum sanæ esse mentis, qui concedit quidem Deum esse omnium creaturam supremum Dominum, & sanctissimam eis dedit legem, negat vero, Deum habere constantem voluntatem, repellendi legi suæ repugnans, illud puniendo. Adeo arcte hæc duo sunt connexa, ut alterum involvat alterum.

3:0. Obj.) *Potest quivis suo juri renunciare, adeoque & ipse Deus peccata impunita dimittere potest.* Resp. Utut hoc procedere interdum potest in jure mutabili, positivo & arbitrarii exercitii, nequaquam tamen ad jus Dei immutabile, æternum, perfecti & perpetui exercitii est extendendum, quum Deus suo juri renunciare nequeat, nisi se ipsum abneget (S. 4.). Quod dictu impium. Regerunt: *Sic Deus inferior constituitur quovis etiam vilissimo Domino terrestri, debitum condonante.* Resp. Absit. Nam Deus hoc ipso demonstrat suam justitiam infinite superare quasvis hominum justas actiones.

Est

Est justitia Deo essentialis, homini accidentalis, hic ergo suam mutare potest, Ille autem non magis, quam propriam essentiam. Hinc recte *Calixtus de Pact. Div. S. 31.* Possunt quidem homines, quibus commissa est potestas, & administratio justitiae, supplicium commeritum condonare & impunitum dimittere, quia possunt deficere, justitiamque & pacta insuper habere, quale quid in Deum cadere, summa & absoluta Ejus perfectio non admittit, non magis, quam ut fallat, aut Deus esse definat. Ergo absoluta Dei potentia non eousque est extendenda, ut infinita Ejus perfectioni deroget.

4. Obj.) *Deus est amor per essentiam, non potest ergo delitta pœnis compensare nam sic defineret esse amor.* Ex. Distinguunt adversarii inter amorem Dei *immanentem*, quo se ipsum amplectitur, suasque adprobat perfectiones; & *transeuntem*, quem erga creaturas declarat, qui dicitur alio nomine *bonitas Dei relativa*. Manet utique Deus amor, dum justitiam suam vindicativam exercet, amore scilicet immanente (Nam inde quod Deus adprobet suas profectiones, necessitas pœnarum facile demonstratur), non transeunte: Nam amore quidem ardentissimo creaturam suam prosequitur, cum vero illa potenti manui Ejus se subjicere renuit, neque

que se ad voluntatem Ejus conformari patitur, ut ut omnia, quæ ipsum concernant, grātiosissime ordinavit & attentavit; cogitur quasi à creatura ad se ipsum recedere, & transeunti amori terminos ponere, immanenti congruos, quippe qui absolutus est & penitus immutabilis. Non ergo extendant amorem & bonitatem Dei relativam in præjudicium Sanctissimæ naturæ. Sic infinito enti absoluta perfectio impie derogaretur.

s. Obj.) *Ανθρωπος αγελα εστι, Deum ad-*
fingere eo affectum animo, quo petulans studio-
sus, vel miles atrocus est, qui gladio, honoris
reparandi causa, certamen singulare, vulgo
duellum, ingreditur. Tales improbi homines,
pro reparando honore, satisfactionem querunt.
Deus essentialis amor non querit. p. Maxi-
mæ audaciæ, iramo, impietatis notam non
evitabunt adversarii, Deum cum milite a-
troci & homine petulanti insulte comparan-
tes: Homines isti turbant societatem huma-
nam, & pro inanissimo, eoquè privato, bo-
no, maxima generi humano adferunt da-
mina, perpetratis cædibus, & ideo in legem
Nat. quæ in perfectionibus Divinis est fun-
data, gravissime impingunt. Deus autem,
suam querens gloriam, eamque ab injuriis
malevolorum vindicans, querit id, quod
summo jure suum est, & quidem ita, ut
nisi

nisi vindicaret, non esset ens absolute perfectum, quod absurdissimum.

6. Obj.) Factum fieri nequit infectum, quid ergo opus est infictis pœnis respicere præterita? Resp. Factum fieri non potest infectum, *physice*, potest tamen fieri infectum *moraliter*, ita ut id, quod in peccatis est morale, tollatur. Quodnam illud? quæris, respondeo, indignitas peccati, iniquitas in superioris jus, & scandalum. Hæc tolli possunt, & actu tolluntur convenienti pœna, quam si delinquenti non immitteret Deus, id efficeret, ut etiam morali sensu duraret peccatum, quod sanctissimæ Dei naturæ, si quod aliud, adversatur.

S. 147.

Missis Emanationis & Fanaticis, quorum portenta, in Parte I. quantum nobis hoc loco videtur satis, confutavimus, ad eorum examinanda pergitimus dogmata, qui opinantur Deum agere omnia, creaturam nihil (§. 92. lit. γ.). Πρῶτον horum ψεῦδος est, *creaturas rationales non possidere*, nisi nudam agendi potentiam, & ideo, quum à posse, ut in Scholis dicitur, ad esse non valeat consequentia, fluere inde arbitrantur, *creataram rationalem nihil operari posse*, nisi à caussa universalis ad agendum excitetur & determinetur. Vi autem agendi *creaturas carere inde probare conantur*. I.) *Quod principiis activi*, si à Deo di-
sec-

sedamus, nulla nobis sit idea. 2.) Quia vis
 activa realitatem & perfectionem denotat, quae
 omnis non potest non Deum agnoscere auctorem.
 Sed quam falsa & lubrica hæc sint principia
 cuivis, vel leviter attendenti, patere arbitrор: Nam creaturæ rationales sunt substantia
 tæ simplices, ut enim cogitandi, sic etiam
 ratiocinandi facultas materiae plâne repu
 gnat: Simplici autem substantia tribuere
 agendi potentiam, vi agendi denudatam,
 idem plane est, ac ipsam Ejus simplicitatem tollere: Nam in eo differre ens com
 positum à simplici Metaphysica docet, quod
 illius essentiæ existenti nulla, hujus vero
 aliqua insit agendi vis. Neque creaturarum
 finitudo huic repugnat prædicato: Vis, in
 genere spectata, nihil involvit amplius id,
 agenti internum, quod in se continet ra
 tionem sufficientem actionis ejus. Ipsa ergo
 notio principii activi, id non magis re
 stringit ad ens infinitum, quam finitum.
 Sed si dicas non posse creaturam in se con
 tinere rationem suæ actionis, quia esset
 hoc solius Dei prædicatum, aut ex aliis prin
 cipiis tuam demonstres assertionem, aut fal
 laciam petitionis principii committas oportet.
 Non valet, si affirmas te principii acti
 vi, si à Deo discedas, nullum animo for
 mare posse conceptum, nam illum mox de
 di, & quidem tam generalem, ut & Deo &
 cre-

creaturis eum recte tribuas. Et quid quæso infinitatis & independentiæ habet conatus agendi, in genere spectatus? Vis agendi aliud non designat. Hanc ergo creaturis fine omni fundamento denegas. Regeris, vim activam esse perfectionem, quæ omnis. *Deum agnoscit auctorem.* Verum hoc est, quoad primam originem, ita, ut omnis activa vis spirituum creatorum à creatrice Dei manu, qua primam existentiam, & à conservatrice, qua existentiæ continuacionem, dependeat. Hinc vero si sequeretur, nullam creaturis competere agendi vim, eodem colligendum esset argumento, non existere creature, quia existentia, omnium confessione, est realitas & perfectio Deumque agnoscit auctorem. Sed quam absonta est ejusmodi argumentatio, tam multum à vero discedit totum opinionis adversariorum fundamentum.

Sed ut magis pateat oppositæ sententiæ falsitas, singamus creaturis, præter agendi potentiam, nullam competere vim activam, Deumque ideo agere omnia, creaturam nihil, inde sequeretur:

1.) *Deum esse unicam naturam omnium rerum:* Natura enim ab antiquissimis, retro seculis, nihil denotare iuvavit aliud, quam principium activum, rebus creatis competens. *Sed Deus, ex mente adversariorum,* est

est illud principium activum. Ergo Deus es-
set omnium rerum natura. Quam prona hinc
fiat ad spinosissimum, quo Deus cum mundo
impie confunditur, conclusio, vel cœcus vi-
det. Hoc igitur commentum vix minori la-
borat absurditate quam spinosisticum.

2.) *Deum esse auctorem omnium nostrarum
actionum, non modo bonarum, sed & mala-
rum.* Nam si solus Deus excitaret & deter-
minaret creaturam ad agendum, solus Deus
esset & bonarum & malarum actionum
causa, quod in sanctissimam Dei naturam,
maxime est injurium.

3.) *Nullam creaturis rationalibus competere
libertatem.* Ostendimus enim (§. 657. Psych.
Emp.) inter essentialia & necessaria libertatis
requisita numerandas esse spontaneitatem &
indifferentiam exercitii. Illa principium de-
notat, agenti internum, quo ad agendum se
determinat. Unde sequitur actus non esse
spontaneos, ad quos edendos ex principio
externo determinatur agens. *Hæc facultatem*
dicit, non magis ad agendum, quam non
agendum, ad agendum hoc, quam aliud re-
strictam & aliunde necessitatam. Sed hypo-
thesis adversariorum infert, creaturis ratio-
nalibus nullum inesse agendi principium,
sed solum Deum illas ad agendum determi-
nare. Evidens ergo est, per hanc hypothesisin
non encvari modo, sed penitus tolli omnem
libertatem.

4.)

4.) *Gessare itaque omnem imputationem moralēm*, cui sine libertate nullus relinquatur locus.

Plures, quæ huic hypothesi favere videntur, objectiones, resolvi in Psychol. Ration. dum in eo fui occupatus, ut Systema caussarum occasionalium exterem.

§. 148.

Qui credunt nos nullas habere veras Dei & rerum Divinarum notiones, eo magis sunt absurdī, quo certius, & naturali & revelata cognitione nobis patere quid Deus sit? & quid à nobis agendum velit? Nam parte Prænot. I. §. 132, in pugna cum atheis, evidenter demonstravimus, nos habere conceptum Dei, licet non adæquatum & comprehensivum, verum tamen & sufficientem ad distinguendum Deum ab omni eo, quod Deus non est. Simul sectione thetica hujus partis evicimus, quid Deus naturali lege à nobis poscat. Et licet fatear magnum esse luminis naturæ defectum in iis describendis, quæ in hoc corrupto statu ad veram nostram faciant salutem, illum tamen abunde supplevit Benignissimum Numen data revelatione, Sacris Literis comprehensa, cūjus præcipuum caput & veluti centrum est, erudire & perducere hominem ad salutem, per fidem, quæ est in Christo Jesu. 2. Tim. 3:15. & quidem ita, ut nihil eo-

PARS III.

O

rum

rum subterfugiat, quæ nobis ad salutem, per fidem in Dominum nostrum Jesum Christum, conducerent, quo minus ea nobis annunciet Act. 20: 20, 21. Sibi ergo ipsis suæque supinæ negligentiae tribuant adversarii, si nesciant, quid Deus ab illis poscat. Non habent hi, quo suam tegant ignorantiam. Dicunt quidem 1.) *Mentis nostræ vires non ultra superficiem terræ elevari posse, eas ergo non corrumpendas esse per vestigatione rerum invisibilium, quæ ad religionem pertineant.* 2.) *Nosse E[st] dicere quid Deus sit, esse eum limitibus nostræ phantasiæ circumscribere.* Prout horum homuncionum obmurmurationes profert B. Læscherus in Prænot. Theologicis pag. m. 58. Sed sciant 1.) non religionis cognitionem, sed nimium, quod rebus terrestribus tribuunt, studium, corrumpere mentem, ipsumque præjudicium sensuum totam eorum cognoscendi vim ita occupare, ut ejus illecebris impediti, putent nihil esse conceptibile, nisi quod sensibus exhiberi queat externis. Sed saepius antea contra hoc idolum pugnavimus, & gravissimis argumentis per aërem dissipavimus. Sciant 2.) Non esse phantasiæ officium concipere Deum, illa enim sensatione externa unice nititur, nec aliud, quam corporeum & extensum repræsentare valet. Itaque nullius momenti est hæc ad-
ver-

versariorum objectio, nisi ostendere possint, mentem nostram, præter imaginationem, aliam non possidere facultatem res cognoscendi, vel omnes reliquas facultates ad phantasiam reduci debere. Hoc autem probare nequeunt, reclamat enim interna experientia, totaque Psychologia Empirica in eo occupatur, ut ostendat mentem non modo imaginationem & sensationem, sed etiam intellectum & rationem possidere, & has facultates ad illas reduci non posse: Confer etiam ea, quæ §. 114. in hoc punto contra De la Mettrie monstravimus.

§. 149.

Quoad Deum, nullum dari peccatum, ex principiis Philosophiae Wolfianæ sequi videtur: Nam vir Illustris §. 563. Theol. Nat. P. i. demonstratus mala physica, in relatione ad mundum integrum, non esse mala, hanc universalem habet propositionem: *In relatione ad mundum integrum, malum dici nequit quidpiam, ad ipsum spectans, nisi quatenus eundem reddit imperfectiorem, quam foret, siquidem ipsum abesset.* Sed malum morale, seu, peccatum est quidpiam huic mundo, omnium possibilium perfectissimo, inexisteus §. 549. l. c. nec, licet in se & abstracte consideratum, sit verum malum (§. 576) mundum reddit imperfectiorem, quam foret, si abesset: *Est enim hic mundus, non obstante malo morali, omnium possibilium opsimus* §. 550. l. cit. Ergo malum morale

O 2

le in relatione ad integrum mundum non est malum. Porro. Deus de malis hominum actionibus non judicat, nisi in relatione ad totum mundum, nec eas deinceps ad se refert, nisi quatenus spectantur ad totum mundum relatae §. 573. in notis. Sed in relatione ad totum mundum, malum morale non est malum (per priorem syllogismum). Ergo Deus judicat de malo morali, quod non sit malum, & eodem modo illud ad se refert. Consequenter, quoad Deum, nullum datur peccatum. Et. Totum hoc dubium, specioso vestitum habitu, fundatur in idea mundi unice optimi, quam post Illustrum Leibnitium, animo formavit acutissimus Wolfius, notione mundi comprehendens, non modo substantias, simul & successive existentes, sed omnes quoque harum substantiarum actiones naturales, liberas, bonas, malas. Antea autem breviter demonstravimus (§. 75. P. 2.), mundum sub hac notione non esse electum, nec creatum, nec optimum; optimum vero esse tantum ratione substantiarum, quæ in illo existunt. Malum ergo morale licet in mundo adsit, ad eum tamen non pertinet, quatenus statuitur perfectissimus. Quam ob rem propositio major in primo Syllogismo ita erit limitanda: In relatione ad mundum integrum, quatenus & quo usque optimus dici potest, mala dici nequit ulla substantia, ad illum spectans, nisi quatenus eundem reddat imperfectionem, quam foret, siquidem ipsa abesset. Hinc fiat subsumptio: Sed malum morale, licet in mundo,

do, prob dolor! adsit, non tamen est substantia, sed accidens. Hinc inferatur: Ergo hujus malī imperfectio vel perfectio in relatione ad mundum, sensu, quo dicitur optimus, non est estimanda. Itaque licet malum ad integrum mundum referatur, non tamen definit esse malum. Vacillat ergo tota, quæ, pro peccato extenuando, adfertur, objection. Præterea moralitas actionum nostrarum dependet ex eorum ad Divinas perfectiones relatione, ita, ut actiones, his conformes, sint bonæ & præceptæ, disformes vero sint malæ & prohibitæ (§. 21.). Neque Deus vi suæ justitiae, qua semper vult, quod rectum est, & ideo, quod cum summis suis perfectionibus est congruum, juxta aliam normam de actionum nostrarum moralitate judicare potest. Falsum ergo est, Deum non aliter, quam in relatione ad totum mundum judicare de malis hominum actionibus, easque deinceps ad se non aliter referre, nisi quatenus spectantur ad totum mundum relata: Nam per prius ostensa fieri prorsus nequit, ut actionum nostrarum moralitas ex alio dependeat fundamento, quam eorum ad perfectiones Divinas relatione. Denuo itaque intelligis, quam perverse in proposita objectione colligatur ad extenuandum peccatum. Tandem cogites, precor, & digne tecum perpendas, quam mala ex

O 3

hoc

hoc dogmate, quo ponitur in relatione ad Deum non dari peccatum, fluant consecaria: Nam quæ quæso foret peccati gravitas, si ex relatione non ad infinitam Dei maiestatem, sed respectu ad mundum penderet? Limitata profecto, &c, re ipsa, nulla. *Limitata*, quia mundus infinite extensus repugnat, nec ullius veræ infinitatis est capax; *Nulla*, quia peccatum, superioris jus nullo modo lœdens, evanescit; est enim omne peccatum transgressio legis, quæ sine jure superioris concipi nequit. Sed mundo tribuere jus superioris in nos nostrasque actiones, Spinosisticum est & vere contradictionum. Sub hac ergo hypothesi in nihilum abiret omne peccatum. Quid ergo opus lege Naturæ? Quid Redentore, qum nulla adsit transgressio s. peccatum? Ipsi ergo intelligitis, periculosisimam esse hanc sententiam & veræ pietati maxime noxiām.

§. 150.

Succedit alius error, religioni inimicus, cum mox profigato amice conspirans quo statuitur, *Deum actionibus hominum non detestari nec offendī*. Putant hujus opinionis patroni, nos, contrarium defendantes, ex nostro ingenio Deum metiri, & Ei, Qui est absolute immutabilis & sibi ipsi beatissimus, plures bac sententia adsignare imperfectiones.

Post

Post Epicurum (vid. §. 53. P. 2.) & Spinozam, qui in Epist. p. 515 570. blaterat, *puerorum somnia esse, si Deo gratum aliquid, aut iugratum esse opinemur*, ex eetu Fanaticorum idem adprobavit Francus, omne odium, iramque adversus malum, & reconciliationem, Deo denegans, atque passim, pro garris puerorum venditans, quæ Sacrae Literæ de offenso expiatoque Deo dicunt, sentiensque Deum cuiilibet esse, quod ipse velit, gratiosum illis, qui ita sibi Illum singant, iratum iis, qui contra sentiant. Pari ratione auctor Concordiae Berolinensis scribit, Deum à nulla re creata offendit, nec iram Ejus excitari posse. Vid. Lœscheri Prænot. p. 63.

§. 151.

Sine difficultate resolvitur hoc dubium, Deus non eo, quo nos, sensu, delectatur & offenditur quibusdam actibus, quidquid enim nostræ delectationi & iræ inest imperfectionis, id à Deo quam longissime est removendum. Itaque quoad Deum, per τὸ delectari aliquo actu, nihil intelligimus aliud, quam constantem & perpetuam voluntatem adprobandi actum, Divinis perfectionibus conformem, illum benignissime remunerando: Per τὸ offendī s. iram DEI, aliud significare non cupimus, quam constantem & perpetuam voluntatem repellendi, sibi repugnans, illud puniendo (vid. §. 147.). Quam certum ergo est, Deum adprobare bonum, illudque benignissime remunera-

O 4

re,

re; malum vero improbare & punire; tam evidens quoque est, Deum & delectari & offendit quibusdam hominum actibus, sed dicto sensu, h. e. Θεοπρεπῶς & sine ulla imperfectione. Non igitur pro somniis & garris puerorum est habendum, quod Sacrae Literæ de offenso expiatoque Deo dicunt, ut adversarii calumniantur, sed pro inconclusa & certissima judicandum est veritate.

§. 152.

Inter indirectos religionis hostes secundo loco eos retulimus (§. 91.), qui de homine, quatenus religionis est capax, pessime sentiunt, & ideo animam humanam in mearam convertunt Machinam, negantes ejus spiritualitatem, immortalitatem & libertatem (§. 93.). Sed hanc rem, in controversia cum famosissimo atheo De la Mettrie, fatis vindicavimus, & in Psychologia Rationali abunde demonstravimus. Nec, pro materialitate animæ defendenda, novum quid adserit Lord Bolingbrook: hypothesis enim valde tritis, & à nobis sæpe, præfertim in Psychol. Ration. confutatis pugnat. Non ergo videtur opus, ut de hac re ulterius disferamus.

§. 153.

Quam ob rem pergimus ad indirectorum religionis hostium tertiaræ classis socios, qui cir-

circa ipsam religionem perversa statuunt dogmata. Inter hos primum nobis occurunt, qui religionem rem medium, quæ bona vel mala esse possit, clamitant. Horum præcipuus Patronus est Petrus Bailius Tom. IV. Respons. p. 257. qui existimat, religionem, etiam in Logica accuratiore consideratam præcisanque, esse rem medium, quæ bona esse vel mala possit, prout eam capianus, posseque adeo à veritate & pietate prorsus abstrahi animum, & tamen religionem concipi. Rationem opinionis hanc allegat: Datur bona & mala religio, adeoque utriusque generalis notio constituenda est indifferens. Hinc Magos Sagosque suam habere religionem, quæ mala est, putat, indeque concludit, dari religionem falsam, dari etiam veram. Ergo religionem in genere neque bonam, neque malam, sed indifferentem esse insert. Resp. 1.) Quem ad modum genera non existunt, nisi in individuis, ut Metaphysica docet, ita religio, sub generali notione considerata, non existit. Consequenter, quæcumque actu datur, illa aut est vera, aut falsa. 2.) Cogitet Bailius, medium non dari inter bonum & malum sensu morali: Hoc enim sensu aut est quid perfectionibus Divinis congruum, aut cum iisdem pugnat, tertium est impossibile. Ergo religio indifferens est purum putum Bailii figmentum. 3.) Fingamus religionem, in genere consideratam, ut somniat Bailius, esse nec bonam nec malam, sed indifferentem: Ne-

O 5

gare

gare autem nequit, nam Logica id abunde docet, notionem speciei constare notione generis & differentia specifica. Veræ ergo & bonæ religionis, quam ut speciem sub religione in genere considerat, esse essentiale requisitum est conceptus religionis in genere. Sed quam impossibile est, ut verum constet prædicatis, quorum alterum sit ad verum & falsum indifferens, alterum autem sit verum tantum; tantæ quoque est contradictionis, statuere religionem, in genere spectatam, esse indifferentem, speciem vero ejus, puta religionem veram, non retinere eandem indifferentiam. Cedit itaque tota Bailii argumentatio. 4.). Concedit Adversarius, religionem, in genere spectatam, dividi in species, religionem veram & falsam. Sed docet Logica, determinationes specificas notionem generis non ingredi, sed ei, in specie constituenta, adjici. Illa ergo prædicata, per quæ falsitas in religione constituitur, non ingrediuntur religionem in genere. Remota itaque à conceptu religionis generali, omni falsitate, quam cum malitia morali coincidere statuit adversarius, non remanet nisi veritas, quam includere bonitatem moralem putat idem adversarius. Itaque ex propriis ejus principiis deduximus conclusionem, ejus hypothesi inimicam. Excipit

pis forte, ex altera religionis specie, quæ statuitur vera, eodem inferri posse modo, à notione religionis in genere removendam esse bonitatem. Sed observes, precor, duas conclusiones, contradictione oppositas, ex iisdem, eodem modo, deductas præmissis, harum arguere falsitatem. Vides ergo, ni valde fallor, te proprio gladio esse percussum. Sed quærvis, in quanam re consistat præmissarum falsitas? Ut alia taceam, in eo potissimum versatur, quod adversarius consideret religionem falsam, ut veram speciem sub religione comprehensam, quum potius sit res hybrida, ex religione & ejus defectu constans. Sic non errat v. gr. Turca & peccat, quatenus religionem habet, i. e. quatenus Deum agnoscit & colit, neque in hoc consistit falsitas religionis Turcicæ, sed in eo, quod in colendo Deo ab Ejus voluntate deficiat, fabulisque humanis, loco Dei voluntatis, obsecundet. Sciat ergo Bailius, ea, quæ religioni accidunt, camque efficiunt falsam, non esse religionis, sed mendacii & sceleris admixti, maximamque religionis partem evertentis. Vid. Lœscheri Prænot. p. 69. Sciat quoque non alio nomine dari religionem magorum & sagarum, quam si credat cultum Dei & satanæ pari ambulare passu, quod dictu & cogitatu est maxime hor-

horrendum. Discat denique divisionem religionis in veram & falsam, non tam esse ipsius religionis, quam potius ejus ab hominibus administrationis, atque ideo non magis valere ad negandam religionis beatitudinem, quam ex justitia recte vel male administrata sequatur, ipsam justitiam esse rem indifferentem, quæ neque sit bona, neque mala.

§. 154.

In scenam nunc prodeant, qui cultum Dei externum, ut inutilem & non præceptum, rejiciunt. Horum quidam, cum G. G. Titio, obs. 105. in Puffen. mitiores, sunt, non omnem quidem hominis ad cultum Dei externum obligationem, è jure Naturali eliminantes, præcipuam tamen ejus tollentes partem, quatenus putant, *ipsam attuum honorificorum suspicionem non mandatam esse, sed tantummodo licitam, mandatam vero esse omissionem contentus externi cultus.* Antea vero demonstravimus (§. 74,) nos perfecte obligari ad cultum Dei externum, unde sequitur hunc cultum non esse rem indifferentem, sed summo Dei jure præceptam, & idcirco non eos solum graviter peccare, qui contemnunt cultum externum, sed eos etiam, qui eum omittunt, nec suæ obligationi satis faciunt.

§. 155.

§. 155.

Alii autem negant omnem necessitatem cultus externi, eumque ut plane indiffer-
tem fingunt, quorum paucis discutiamus
argumenta. Dicitant 1:0) *Deum non indi-
gere cultu externo, quia est cordium scrutator.*
Neque Deus indiget cultu interno, est
enim sibi metipsi sufficientissimus & beatissi-
mus. Si ergo valeret adversariorum fun-
damentum, everteretur omnis Dei cultus,
quod absurdum fatentur ipsi. Non colitur
Deus, quia indiget nostro cultu, sed quia
nos Eius gloriam promovere debemus, &
Eius gratiae valde sumus indigi. Est Deus
cordium scrutator, sed cor tuum, ut §. 74.
demonstravi, non est in oculis Dei rectum
& bonum, nisi in externos erumpat actus,
in honorem Dei directos.

Urgent 2:0). *Custodiam socialitatis, omis-
sione cultus externi, directe non laedi, illum-
que ideo Jure Nat. non esse præceptum.* Resp.
Custodiam socialitatis non esse ultimum &
adæquatum Juris Nat. fundamentum, plu-
res dudum demonstrarunt. Deinde si vel
maxime concederemus, studium socialita-
tis esse fundamentale legis Nat. præceptum,
inde tamen non magis sequeretur, cultum
Dei externum non esse necessarium, quam
in genere omnia erga Deum officia ex am-
bi-

bitu Juris Nat. tolli debere, quæ, fatenti-
bus his Philosophis, non nisi indirecte ex
custodia socialitatis fluunt.

3:o.) Credunt *humani generis indolem ita*
comparatam esse, ut tranquillitas animi singu-
lorum & publica pax sine cultu Dei externo
consistere possit. Sed ex antea demonstratis
patet, ita comparatam esse indolem cuius-
vis hominis, ut apta nata sit ad cultum Dei
& internum & externum, hominemque ad
hunc utrumque perfecte obligari. Simul
evicimus (§. 74.) animum hominis, qui
suam ad Deum super omnia & totis viribus
glorificandum sentit obligationem, non
posse tranquillum esse, nisi actibus externis
suam erga Deum testetur submissionem.
Neque sibi persuadeant adversarii publicam
pacem sine cultu Dei firmam diu esse per-
mansuram, nam sublato cultu Dei externo
vilescit, tandemque evanescit cultus Dei in-
ternus, omnisque religio tandem perit,
quam tamen vel ipsi athei fatentur esse fir-
missimum societatis humanæ vinculum.

4. Objiciunt, *piam erga Deum mentem ali-*
is, vite scil. sanctitate & pietate, certius de-
clarari posse, quam cultu Dei externo, homi-
nem igitur non obligari ad hunc cultum. Resp.
Nulla in hoc argumento est connexio: Po-
sito enim uno alterum non removetur, nisi
sint

sint opposita. Quare, qvum cultus Dei externus piæ & sanctæ vitæ non opponatur, sed sub illa potius contineatur, concessò, hominem obligari ad piam erga Deum mentem, aliis declarandam, non tollitur, sed potius confirmatur necessitas cultus exteri.

5.) Reponunt, rationem, sibi relictam, ignorare æternam felicitatem, atque eapropter cultum Dei externum, tanquam medium ad eam ducens, postulare non posse. Resp. Si hæc argumentandi methodus esset valida, neque cultum internum esse præceptum, nec ideo ullam necessariam esse religionem sequeretur. Quod absurdum agnoscunt ipsi adversarii. Fateor præterea rationem, sibi relictam, ignorare cœlestia gaudia, prout revera sunt, nullique mortalium esse datum illa digne describere & delineare, sed simul fatendum, rationem sibi relictam, non ignorare immortalitatem mentis, seque post hanc vitam summæ felicitatis fore participem, si voluntati Divinæ de sua salute non resistat: Nam his fundamentis nititur tota lex Naturæ. Absit vero putent adversarii cultum externum à nobis considerari ut medium obtainendi salutem æternam, quam sine fiduciali apprehensione meriti Christi consequi non possumus. Nihil autem minus urgamus, cultum externum,

num, esse à Deo præceptum, & ideo necessarium.

6.) Objiciunt. *Quidquid hypocritas, laudem pietatis apud alios captantes, facit, illud non est mandatum. Atqui cultus externus ita.*
Ergo. Resp. Cultus Dei externus, quatenus est cultus Dei, nullos facit hypocritas: facit, quando non est cultus Dei, h. e. quando externa actio internæ non respondet. Respondere autem debet: Nam sine aperta contradictione dici nequit, aliquem colere Deum sine mentis intentione (§. 41.). Hæc ergo si absuerit, cultus ille externus non est cultus, sed mera hypocrisis, quam salva cultus externi necessitate, damnamdam esse, quivis facile intelligit.

7.) Contra precum necessitatem ita argumentantur: *Nulla est ratio ut Deus. Qui omnes nostras necessitates optime novit, nostris precibus admoneatur beneficii largiendi.* Resp. Ut hanc instantiam digne solyamus, de indeole & natura precum quedam sunt præmittenda. Sermo, quo internum animi statum in invocatione Numinis & gratiarum actione, verbis exprimimus, *Oratio vel Preces* dicitur. Unde patet 1.) preces esse nullas nisi cum invocatione & gratitudine mentali conjungantur, & ideo, qvum cultus Dei externus ab interno non sit separan-

randus, 2.) interdictum esse, inter precan-
dum, proferre verba, quæ vel non intelli-
gimus ipsi, vel ad quæ nullam adferimus
attentionem. 3.) in oratione omnem Deo
deferendam esse reverentiam (§. 53.). 4.)
Conformandas esse nostras preces ad Dei
voluntatem, omnemque in gratia Dei non
autem nostris meritis ponendam esse fidu-
ciam. Ex his elacet principiis, nos per-
fecte obligari ad orandum, s. ad funendas pre-
ces: Nam ad Deum invocandum (§. 66.),
& celebrandum, nec non ad gratias El
agendas (§. 69) perfecte obligamur. Sunt
invocatio, gratitudo mentalis, & celebra-
tio Nominis Divini, cultus interni species.
Sed perfecte obligamur jungere cultum ex-
ternum cum interno (§. 74.). Invocationi
autem, gratiarum actioni & Divini nominis
celebrationi externe respondet oratio (per
def.). Ergo ad Deum orandum perfecte
obligamur. Maxima itaque precum da-
tur necessitas. Nunc directe ad propositum
argumentum respondeamus. Qui Deum
ideo orat, ut Eum beneficii largiendi ad-
moneat, seu, cogitationem de dando be-
neficio subjiciat, is male orat, & orando
graviter peccat in infinitam Dei scientiam
& bonitatem. Non ergo ob allatam ab ad-
versariis rationem defendimus precum ne-
cessitatem; sed quia invocatio Numinis &

PARS III.

P

gra-

gratitudo mentalis, nisi in ardentissimas preces erumpant, non sunt plenæ & completæ. Quamobrem adversarii aut statuant permissum esse invocare Deum animo non pleno, aut concedant precum necessitatem esse tantam, quanta ad id requiritur, ut homo suo officio satisfaciat. Prius est absurdum. Ergo posterius verum. Multum præterea boni adferunt preces cultui Divino, & à nobis ipsis præstanto & in aliis excitando. Nam 1.) sunt fiduciæ, quam in Deo ponere debemus, certissima signa, quibus, tanquam vivis exemplis, ad similem in Deo fiduciam collocandam concitantur alii. 2.) Devotionem augent: Nam à sensualibus sæpe avocatur animus à legitimo Dei cultu, quæ prolatis precibus, ne sentiantur, vel impediri vel saltem minui possunt. 3.) Exhibit svayissimum animæ nostræ cum Deo commercium. Taceo alia plura bona, quæ placuit summo Numini cum ardenteri precatione gratiofissime connectere.

S. 156.

Cultus externi hostibus è diametro adversantur religionis superficiariæ defensores, in cultu externo acquiescentes, omnemque salutis spem in eo collocantes, de interna animi puritate & sinceritate parum solliciti (S. 94. n. 3.). Superficiariam hanc religionem,

nem, rectæ rationi prorsus inimicam, dannat & Veteris & Novi Testamenti Scriptura: Nam quando Israëlitæ in V. T:o cultum Leviticum totumque ceremoniarum ap- paratum, ad Messiam præfigurandum, à Deo sapientissime institutum, in superficia- riam religionem convertebant, putantes per ritus hosce & viætmas, absque intuitu fidei in Messiam venturum, deleri peccata, graviter eos per Prophetas reprehendit Deus, ut Ps. 50: 7-15. Et l. toto fere ca- pite, ubi in v. 13. ostendit ejusmodi cul- tum esse idolatriam. Jerem. 6: 20. Conf. cap. 7: 3 & seqq. in quo ultimo loco osten- ditur modus, quo cultus externus Deo pla- ceat. His addantur loca Amos. 5: 21. seqq. Mich. 6: 6-8. Sic etiam Sanctissimo Sal- vatori maximum fuit certamen cum Judæis, qui Divinitus traditam religionem fere in superficiariam commutarunt. Demonstrat ergo Matth. 5: 20. nobis non datum iri introitum in regnum cœlorum, nisi nostra justitia supereret Phariseorum justitiam, quam tantum in exterorum rituum observantia constitisse ostendit Matth. 23: 25. Luc. 11: 39. Ex his ergo & aliis pluribus Scripturæ locis perspicue patescit, damnandam esse superficiariam religionem, quæ pro sui de- fensione ne minutissimam quidem adferre valet rationem.

§. 157.

Qvum ἐφελοθρησκεία sub religione superficiaria, tanquam auctior quædam species, contineatur (§. 94. n. 4.), hac damnata, illam quoque esse proscribendam clarissime patet. Non rejicimus omnem ceremoniarum usum in peragendis sacris, sed eās, modo sint vel in ipsa Scriptura mandatæ, vel reali fundamento superstructæ, esse approbandas contendimus, nam faciunt, ut, ad colendum Deum convocati, his signis ad cogitandum de suis officiis concitentur, aliique de nostro candore & facti veritate convincantur; Damnamus vero ceremoniarum abusum, quo in his solis tota religiosis essentia ponitur, cultusque internus supprimitur quasi & suffocatur.

PARTIS TERTIÆ PRÆNOTIONUM THEOLOGICARUM

FINIS.

S. D. G.

CON-

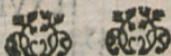
CONSPECTUS
PARTIS TERTIÆ PRÆNOTIO-
NUM THEOLOGICARUM.

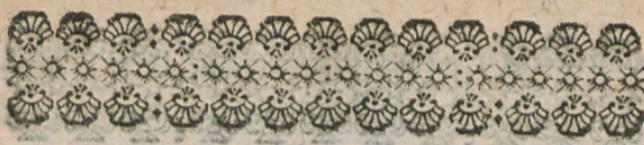
Sectio Thetica.

	PAG.
Cap. 1. De Jure Dei in creaturas	3
Cap. 2. De obligatione hominis ad religionem, voluntati Divinæ conformem	37

Sectio Polemica.

Cap. 1. De Irreligionariis	69
Cap. 2. Confutantur Irreligionarii Directi	97
Cap. 3. Indirecti	163

INDEX.
LOCA
SCRIPTURÆ SACRAE.

Cap.	Vers.	§.	Cap.	Vers.	§.
Gen.			Job.		
24. 25. 26.	127		XV.	20. 21.	58
II.	7.	127	XXVIII.	28.	55
VI.	6.	145		Psalm.	
XVIII.	21.	145	III.	10.	55
XXII.	12. 144. 145		XIII.	6.	60
Exod.			XVIII.	24. 26.	31
XV.	30.	96	XXXVI.	8.	60
XVI.	4.	145	XXXVII.	3-7.	61
XX.	2.	130	L.	7-15.	157
Levit.			LV.	23.	61
II.	44.	21	CXV.	3.	141
XX.	7. 26.	21	CXXI.	2. 3.	60
Num.				Prov.	
XIV.	23.	145	I.	7.	55
XV.	34.	97	Eccles.		
--	36.	96	III.	18. 20.	102
XXIII.	8.	145	XII.	7.	102
Deut.			Esa.		
VIII.	2.	145	I.	13.	157
XXIX.	20.	147	V.	4.	145
I. Sam.			LXVI.	24.	134
XV.	11.	145		Jerem.	
--	29.	145	VI.	20.	157
				Jerem.	

INDEX.

Cap.	Vers.	§.	Cap.	Vers.	§.
Jerem.			Act.		
VII.	3.	157	XVII.	21.	49
XXIX.	7.	96		24. seq.	2
Dan.			XX.	20. 21.	149
V.	23.	2		Rom.	
Amos.			I.	18.	147
V.	21. seq.	157		21. 28.	41
VII.	36.	145	II.	5-7.	31
Mich.			XI.	9.	134
VI.	6-8.	157		14. 15.	18
Matth.			IV.	21.	60
V.	20.	157	XL.	33.	144
--	45. 48.	138	Eph.		
--	48.	21	II.	3.	147
VIII.	2.	141		Col.	
X.	28.	102	II.	23.	94
XXII.	37.	54		2. Thes.	
XXIII.	25.	157	I.	6. 7.	32
XXVI.	39. 42.	141		2. Tim.	
Marc.			I.	12.	60
XH.	30.	54	II.	13.	141
	Lue.		III.	15.	149
X.	27.	54	Ebr.		
XI.	39.	157	IV.	13.	143
XVII.	10.	30	VI.	18.	141
Joh.				2. Pet.	
VI.	26.	49	II.	9.	60
	Act.			2. Joh.	
IV.	19.	46	IV.	18.	58
V.	29.	46		20.	70

INDEX

AUCTÓRUM, RÉRUM ET VERBORUM,
IN QUO NUMERI PARAGRAPHOS
INDICANT.

A	bbadie citatur	VI	130
	Abnegare seipsum, ut Deo possibile		141
	Abiolute impossibilia, an omnipotentia		
	Divine objecta		142
	- - Non aestimanda sunt ex confusa cognitione		142
	intellectus humani		ibid.
	Acquiescentia in providentia Divina unde oritur		162
	Actiones hominum liberae perfectionibus Divini		
	nisi sunt conformanda		19
	Jahamitorum secta apud Turcas, irreligio-		
	nariis est accensenda		92
	Amor Dei cultum Ejus internum absolvit		51
	- Transiens, pro regula agnoscit amorem		X
	Ejus. imminentem		
	Amoris erga Deum & proximum nexus		147
	Animam rationalem coincidere cum sensitiva sta-		170
	tuit De La Mettrie		
	Auctoritas Dei quid		121
	Aρχέτυπη Leg. Nat. est infinita Dei justitia		147
	Athei actionum norma quænam		22
	Athei sunt irreligionarii		85
	Atheismus dicit ad corruptionem morum		82
	Augustinus cit.		85
			144

B.

Index.

B.

- Bailius (Petr.) statuit Atheismum non esse corruptionis morum caussam 87
Religionem esse rem medium 154. confut. ibid.
Superstitutionem esse Atheismo pejorem 87
Belsazar a Deo castigatus 2
Børhavius cit. 113
Bolingbrokus, negat attributa Dei moralia 92.
conf. 130. conformatiōnēm actionum humānarum cum perfectionibus Divinis 138.
& providentiam Divinam 99
Impugnat animæ immortalitatem 93. 153
Ejus argumenta contra religionem confut. 138
Bruta non cognoscunt nisi individualia & sensibilia 127
- Sensitivos tantum habent appetitus ibid.
Statuit meras esse machinas De La Mettrie 110
Hominibus tamen anteponit 123
Eorum poenitentia absolvitur sensatione, imaginatione & memoria sensuali 125
Facultas eorum loquendi an prodit rationem 110

C.

- Calixtus cit. 147
Calovius cit. 144
Cartesiani opinantur animantia bruta esse meras machinas 110
Cartesius cit. 102
Celebratio Nominis Divini quid 67
Cerebri humani comparatio cum cerebro brutorum, non probat animæ humanæ materialitatem 108
Cerebrum esse idearum & figurarum omnium receptaculum, statuit De La Mettrie 113.
conf. ibid.

Index.

Le Chevalier de Temple cit.	109. 110
Chubbius negat providentiam Divinam	92
Cicero cit.	18
Cogitatio an absolvitur facultate sentiendi	121
Colere quid	39
Concordia Berolinensis Auctor statuit Deum à nulla re offendī	151
Conscientia cuiusvis, Leg. Nat. existentiam pro- bat	18
Conscientiam boni & mali brutis tribuit De La Mettrie 124. conf.	125
Corporis in animam influxus, an arguit animæ materialitatem	106
Creaturarum substantiæ, usus & fructus, Divi- no subjacent imperio	1
Cudvortus cit.	89
Cultus Divinus mediatus & immediatus	44
Utriusque nexus probatur	ibid.
- Dei internus & externus in quo consistit	50
Cultus Divini motiva quæ 40. conf.	49. 74

D.

Deistæ sunt irreligionarii	82
De La Mettrie statuit religionem esse inven- tum Politicum 96. 103. conf.	97
- Fingit animam humanam esse meram ma- chinam, ejusque spiritualitatem, immorta- litatatem & libertatem negat	93
Ex perpetua corporis & animæ humanae har- monia evincere studet animæ materialita- tem 105. conf.	106
Statuit simias aliaque bruta posse transfor- mari in perfectum hominem 109. & per mechanismum natas esse omnes scientias	110
ibid. conf.	
Athe-	

Index.

Atheismum super omnia laudat	130
Cognitionem Dei ad felicitatem ducere negat	133
Omnem felicitatem in terrenis cupiditatibus	
ponit	ibid.
Conscientiae morsus unicam putat esse peñam	ibid.
Tu Delectari aliquo actu quid Deo significat	152
Verhamus laudatur	130
Deus actu ipso exercet ius suum disponendi de creaturarum substantiis	3
Esi omnium hominum superior & absolu- te summus	8
Humano more nec offenditur nec delectatur	152
Producibilis an conceptibilis	140
Dippelius negat præscientię Divinę absol. per- fectionem	146
Et justitiam Dei viadicativam	147
Discursiva cognitio an Deo competit	143
Dispensatio à Lege quid	26
Dominium in creaturas Deo competit plenarium & illimitatum 1. Ejus fundamentum quod- nam	2
Dominio hoc an Deus se abdicare potest	4. n. 1

E.

Ex tuorum justitiae Divinę est Lex Naturę	22
Emanationi sunt irreligionarii indirecti	92
Epicurei putant nullam à Deo latam esse le- gem	135
Nec ullam actionum nostrarum ad Deum esse relationem	151
Eorum Lex quenam 90. sunt irreligionarii	ibid.
Epicurēismus quid	89
Epicurus statuit ex perpetua animae & corporis relatione fluere animae materialitatem	105

E 96-

Index.

Eθελοθρησκεία quid 94. Taxatur 158

Existentiae Dei veritatem, nullum Ejus inferre
cultum garrit De La Mettrie 129

F.

Fatalistæ sunt irreligionarii 82

Fenelonius citogli 130

Fiducia in Deum quid 59. requirit convictio-
nem de Dei perfectionibus 60. perfectam

hominibus injungit obligationem 61

Finis cultus Divini est gloria Divina manife-
statio 49

Francus (Sébast.) omnem creaturis actionem de-
negat 92

Actionum nostrarum ad Deum relationem
impugnat 151

Futurorum contingentium ratio datur in rebus
ipsis & in Deo simul 145

G.

Gassendus Epicuri defensor 89

Gentiles saniores concretam hominum restitu-
dimem agnovere 25

Gloriam Dei super omnia promovere, homini
incumbit 53. 54

Grapius cit. 87

Gratiarum actio Deo debetur 69

H.

Hallerus cit. 113

Hieronymus cit. 18

Hobbesius Epicuræismo addictus 89

Hominem non esse nisi machinam statuit De La
Mettrie. 121

Homi-

Index.

Homines speciatim subsunt dominio Dei 3
Quorum actiones Liberæ voluntati Divinæ
principue sunt conformandæ 4. n. II. hæc
vero necessitas est moralis 5

Homo a Deo rectus est creatus & qua intellectum
& qua voluntatem 25

Humius negat justitiam Dei vindicativam & re-
munerativ. 92. 139

I.

Idea materialis an cerebro perpetuo sinest 113

Ideas generari quomodo singit De La Mettrie 111

Imaginatio an sit per solum mechanismum 114

Imaginatione comprehendi omnes animae functio-
nes putat De La Mettrie 110

Imagines organis sensoriis impressas ad cerebrum
non propagari, docent observat. Anatomicæ 113

Imago Dei in homine essentialis an accidentalis 25

Immortalitatis animæ negatio ducit ad religionis
neglectum 93

Inferior s. subditus quis 7

Invocatio mentalis quid 63. ad eam perfecte ob-
ligamur 66

Requirit vivam cognitionem perfectionum
Divinarum & propriæ indigentiaæ 64

Ira Dei quid significat 152

Irreligionarii Directi & Indirecti quinam 81. 91

Judæi ob perversum Dei cultum à Deo puniti 49

Jus cogendi in quo consistit
Dei in homines quale 11.

Perfectum & Imperfectum 10

Justitia Dei vindicativa an indifferenter libera 147

An Locum fuisse habitura, si peccatum
non exstisset ibid.

Illam cum ejus exercitio confundunt irreligio-
narii ibid.

Justi-

Index.

- Justitia Rectoria & Aequatoria 28. Rectoria an
Deo competit - - - - ibid.
- - Est Dicistica, Remunerativa & Vindicativa 29

L.

- Laërtius contendit animæ materialitatem fluere
ex animæ & corporis perpetua harmonia 105
Legislatio an Deo indifferenter libera 147
Leibnitzius cit. 102
Lelandus cit. 92. 138
Lex quid 12. Absque idea superioris concipi nea-
quit n. I. Nemini nisi superiori competit
facultas ferendi leges II. Deus est Legisla-
tor supremus III. Voluntas Dei est homi-
num Lex. IV.
Lex naturæ quid 17. Ejus existentia & nexus
cum illimitato DEI in homines dominio
probatur 18
- - Ejus principium primum & fundamentale
quodnam 21
- - Vi obligandi gaudet & ideam superioris
includit - - - - ibid.
Ejus essentia in quo consistit 23
An potest mutari ibid. vel dispensari 27
Lex naturæ D:no De La Mettrie quænam 128
Libertatis animæ negatio ducit ad religionis ne-
glectum 93
Lockius cit. 109
Loescherus cit. 92
Loquendi facultas, quomodo importat ratione na 110

M.

- Malebranche occasionalistarum Dux 92
Malum passionis quid 34
- - Jure Deus infligit voluntatis suæ trans-
gressoribus 6
Ma-

Index.

- Malum Morale in peccatis tollitur convenienter 143
 peccata 148
Quoad Deum dari nullum, ex principiis 148
 fluit philosophiae Wolfianae 150. confut. ibid.
Mali futuri idea an facit Deum peccati reum 146
Martyres in Atheismo non ostendunt Atheos ha-
 bere ideam honestatis 87
Menander cit. 18
Mereri quid significat 30
Moralitatem actionum determinari ex relatione 149
 ad totum mundum docent Wolfiani 150.
 confut. ibid.
Mundus an omnium possibilium hic est optimus 150
Muscovitæ τῆς ἐνελοθρυσκειας insimulantur 94

N.

- Nieuwentytus cit. 130
Notiones actionum formandi generales facultas,
 ope attentionis & reflectionis, hominibus
 post lapsum suppetit 15

O.

- Obligantur omnes homines ad Deum perfecte
 coendum 43
Obligatio quid 9. unde oritur ibid. Interna ibid.
 Perfecta vel Imperfetta 10
 Sine idea superioris an concipi potest 88
Occasionalista irreligionariis adnumerandi 92
Omnipotentia Divina an defectum sentit ex
 impotentia faciendi absolute impossibilia 141
Omnipotentia Divina objectum quotuplici mo-
 do determinatur ibid.

P.

- Peccata an Deus dimittere possit impunita 147
Perfectiones Divinas agnoscere, cuilibet incumbit 47
Per-

Index.

Perfectionum Divinarum distincti conceptus , an	an
homini post lapsum supersunt	15
Phannerus cit.	25
Phantasia non concipi potest Deus	149
Pharao conscientiae mortibus perculsus	18
Pharisæi notantur	54
Poena quid 33. Quæ peccatoribus à Deo infliguntur , an delictorum gravitati proportionata	37
Pontificii τῇ ἐθελοθρησκείᾳ maxime favent	94
Statuunt Deum ad remunerationem obligari 31. conf.	ibid.
Possibilium numerum finitum Deus non producit ex defectu omnipotentie	140
Præmia gratuita eos manent, qui Leg. Nat. servat	31
Natura eorum præmiorum quæ	ibid.
Præscientia futurorum contingentium, quomodo Deo competit	145
Non facit Deum peccati caussam	ibid.
Preces quid 156. earundem necessitas probatur	
ibid. sunt 1. Fiduciae in Deum certissima signa. 2. Devotionem augent. 3. Exhibent suavissimum animæ nostræ commercium cum Deo	155
Principiū activi mensura , an ex effectu determinanda	139
Proximum amare omnium interest	71. 72

R.

Relatio actionum ad perfectiones Divinas suggerit , quid nobis faciendum 1. omittendum	
Deus velit	14
Religio quid	75
Superficiliaria quæ 94. damnatur	157
Reli-	

Index.

Religio indifferens impossibilis	-	154
Religionis veræ à falsa discimen quodnam	-	77
Ad religionem veram omnes obligantur	-	80
Religionum diversitas unde oritur	-	76
Remunerativam justitiam quomodo Deus exerceat	-	31

S.

Sanctitas Dei quid	-	21
Sanctione penali Lex Nat. est munita	-	36
Schmidius cit.	-	144
Scientias esse solum congeriem vocabulorum & figurarum statuit De La Mettrie III. confut.	-	112
Semina in naturæ regnis pereuntia, an arguunt defectum præscientiæ Divinæ	-	145
Sensatio omnis an producit adpetitum	-	118
Simia non aptæ sunt ad perfecte loquendum	-	110
Simplicitatis animæ negatio dicit ad religionis neglectum	-	93
Socialitatis custodia, non est ultimum Jur. Nat. fundamentum	-	156
Sociniani sunt irreligionarii indirecti	-	92
Negant omnipotentiam, omniscientiam & justitiam Dei vindicativam	-	140. 146. 147
Spinoza statuit religionem esse inventum mere Polit. 96. conf.	-	97
Putat Deum hominum actionibus nec offendendi nec delectari	-	151
Ejus actionum humanarum principium quodnam	-	85
Substantia qua ratione dicatur mala	-	150
Successiva & discursiva cognitio an Deo competit	-	143
Superior quis	-	7
Superstitiosi non sunt irreligionarii directi	-	86

PARS III.

Q

T.

Index.

T.

Thomasius putat atheismum atheo non esse causam dishonestæ vitæ	88
Tinior servilis taxatur	58
Timoris filialis quæ indoles 55. Is Deo debetur	56
Titius inutilem & non præceptum cultum Dei externum statuit	155
Tolandus cit.	85
Tralles Balt. Lud.) Medicus Vratislaviensis operosus se Dno De La Mettrie	101. 110

V.

Veritas existentia Divinæ an pure Theoretica	131
Vi agendi & non solum agendi potentia gaudient creature	148
Vilipendium Dei in quo consistit	57
- - Opponitur timori filiali ibid. taxat.	58
Vindiciarum gratiae Evangelice Auctor cit.	41
Virtutes hominum morales an Deo competit	138
Voluntas an sola requiritur ad movendum corpus	118

W.

Wolfius ignorantiam de bono & malo, non vero Atheismum facit caussam dishonestæ vita 88. cit.	102
---	-----

Emendanda.

Pag. 22. lin. 16. leg. *codem exemplari*, pro eadem.
pag. 52. lin. 13. leg. *metu* pro *motu*. ibid. §.
58. lin. 3. leg. *vilipendit*, pro *vilipendel*. pag. 65.
lin. 8. leg. *nam*, pro *non*. pag. 87. lin. 15. leg. *esse*
maximam, pro *habere*. pag. 103. lin. 5. leg. *ex ci-*
tato, pro *excitato*. pag. 111. lin. 11. leg. *animo con-*
sternor, pro *consternas*. pag. 114. lin. 25. leg. *per*
vasculorum, pro *pervasculorum*. pag. 115. lin. 17.
leg. *lentus*, pro *lensis*. pag. 116. lin. 5. leg. *ait*,
pro *aut*. ibid. lin. 13. leg. *modeste*, pro *modesto*.
pag. 121. lin. 11. leg. *n ullam habens*, pro *ullam ha-*
beat. pag. 126. lin. 4. leg. *sic*, pro *si*. pag. 136. ad
calcem leg. *tornator*, pro *tortor*. pag. 154. lin. 21.
leg. *acquisitam*, pro *acquisitum*. pag. 156. lin. 2.
leg. *præstantioris*. pag. 165. lin. 1. leg. *aliam*, pro
alium. pag. 194. lin. 21. leg. *permovere*, pro *pro-*
movere. pag. 206. lin. 17. leg. *quum id*, pro *id*.

THE LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARIES

Inhouse=3

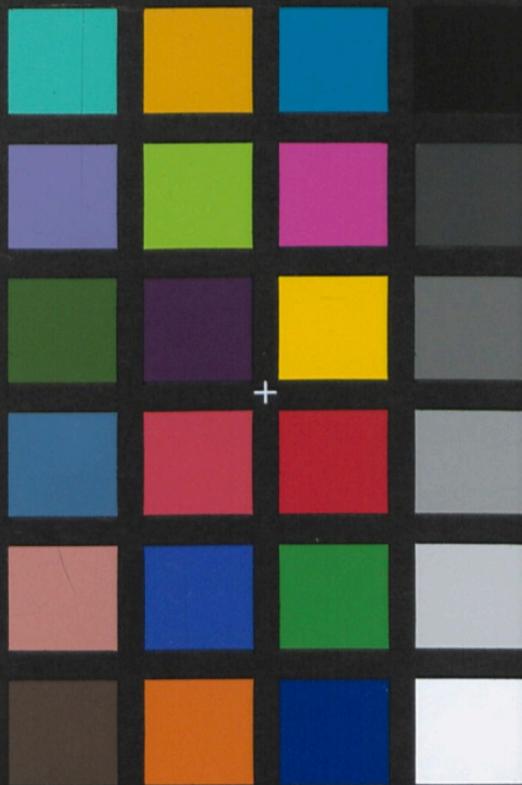
D

I. N. J.

PRÆNOTIONUM THEOLOGI-

colorchecker CLASSIC

x-rite

RUM
ERTIA.
QUA
D HOMINIS
D
OLUNTATI DIVI-
FORMEM,
TRA
IONARIOS
T VINDICATUR
TORE
WALLERIO; 166.
re, ad Regiam Academ. Upsa-
Ord. & Kalseniano.

E, A. O. R. 1758.

Ac Suntius Directoris LAUR. SALVI
Nicolaus Blotin, me prospicit